

Рис. Ср II 1037/1. 1/1852

ПРИКЛЮЧЕНЯ

ТРЕДЕНАКА

СЫНА УЛИСЕВА

ОДЪ

ФЕНЕЛОНА.

ПРЕВЕО СЪ ФРАНЦУСКОГА

СТЕФАНЪ ЖИВКОВИТЬ,

А ПО ТРЕВИЙ ПУТЬ

ПРЕПЕЧАТАО :

ЄРЕМІЯ ОБРАД. КАРАЧИЊЪ.

ТРЕНА СВЕСКА.

У БЕОГРАДУ.

У Штампарији Николе Стефановића.

1865.

ПРИКЛЮЧЕНИЯ

АНАТОЛИЙ

СЫНА АНДРЕЯ

или

ФЕНЕЧОНА

ИЗДАНИЕ С ПРИМЕЧАНИЯМИ

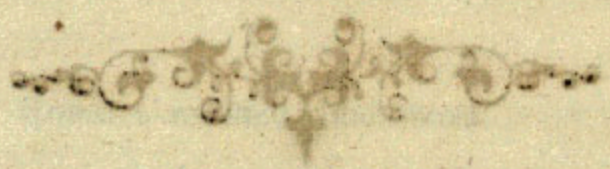
СТЕФАНА ЖИВОНОВА

в 4-х томах

ИЗДАНИЕ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

ТИПОГРАФИЯ

У БИБЛИОТЕКИ

Императорской Академии Наук
1883

Т Е Л Е М А К Ъ.

КНЪИГА ТРИНАЕСТА.

Већъ поштенъ тихе и умерене владе Идоменеewe привлачи са свию страна многе народе, приходеће да се присаедине нѣму, и да траже свою срећу подъ тако пріятномъ управомъ. Већъ та поля за толико време обрасла коровомъ и триѣмъ обѣхавау богате жетве и плодове іоштъ до данасъ непознате. Земля откриваше своя недра оштрици раоника, и приуготовляваше своя сокровишта, да награди землѣделца; надежда се показуе са свию страна. Виде се по долинама и холмовима стада оваца, подиграваюћи по трави, и велики чопорови волова и юница, кое чине, да се одзиваю високе планине одъ нѣова риканя; та стада служе нагноенію нѣива, а Менторъ е изнашао то средство да имаю иста стада. Онъ саветова Идоменею, да учини са Певцетима, народомъ суседнимъ, промену свию излишни ствари, кое нехотеше трпити у Саленту, за она стада, коя Салентима недостаю.

У исто време градъ и околна села была су испунѣна лепомъ младежи, коя е дуго време у худости лежала, и коя се несмеѣшаше женити боѣћи се да неумножи свое сиромаштво. Кадъ они видеше, да Идоменей човечно мисли, и нѣима оће отаць да буде, не бояу се већъ ни глади ни други зала, коима небо мучи землю. Ништа друго немогаше се чути осимъ радосни усклика, пастирски и польски песама, кое своя венчания празновау. Помислио бы ко, да види Бога Пана са множиномъ Сатира и Фауна, помешани међу Нимфама играюћи се по свирки флаута, а подъ сенкомъ дрва. Све быаше спокойно и весело; али та радость быаше умерена, и та удовольства службау само къ одмору одъ дугога труѣня: отудъ бывау она све живля и чистія.

Зачуђени старци видећи то, чему се нису смели надати у слѣдству тако дугога века, плакау съ иступленѣмъ смешанимъ съ нежношћу; подизау нѣове стрепеће руке къ небу: благо-слови, говорау они, о велики Юпитере, цара, кой се е теби уподобио, и кой е najveћи даръ, кога си ты нама послао. Онъ е рођенъ за срећу людску, и поврати му сва блага, коя мы одъ нѣга добивамо. Наши праунуци изишавши изъ ови супружества, коима онъ тако помаже, нѣму ће за све благодарити па и за нѣово рођенѣ, и онъ ће управъ бити отаць свию нѣгови подани. Млади момци и девојке, коє се удавау, показивау свою радость, попевајући похвале ономе, одъ кога е нѣима та сладка радость дошла. Уста, а јоштъ више срца быяу непрестано испунѣна нѣговимъ именовъ. Люди се сматрау за срећне кадъ нѣга виде: бояу се да га неизгубе; нѣгово изгубленѣ было бы разоренѣ сваке породице.

Онѣ Идоменей припозна Ментору, да онъ никада таквога удовольства нѣ осећао као што е ово бити люблѣнѣ, и чинити толике люде срећне. Я то не бы нигда могао веровати, веляше онъ: мени се чиняше, да се цело величество владоца у томе састои, чинити себе страшнимъ, и да е остатакъ люди створенѣ само ради нѣи; и све, што самъ чуо да се говори о царевима, кои су бивали любавъ и сладость своимъ народима, мени се чиняше, као нека лепа басна. Я познаемъ сада ту истину; али е нужно, да я вама искажемъ, како су люди отровали мое срце јоштъ одъ нежне младости што се тиче власти царева, и то е узроковало све несреће мога живота; таѣ Идоменей започе слѣдуюћу повесть: Протезилая, кой е нешто постарѣи одъ мене быо, я самъ међу свима младићима највише любіо. Нѣгова жива и слободна наравъ была е по мое вкусу; онъ уступаше моимъ удовольствама, ласкаше моимъ страстима, доведе кодъ мене у подозренѣ некога другога младића, кога самъ я такођеръ любіо, и кой се зваше Филоклесъ. Овај имађаше стра к' Боговима, а душу велику но умерену; овај поставляше за величество, не то, како ће себе узвисити, но како ће себе победити и ништа худо не учинити. Онъ бесеђаше къ мени слободно о моимъ погрешкама, и башъ кадъ ми несмеђаше говорити, нѣгово ћутанѣ и смуђеность нѣговога лица, дадоше ми разумети све, што ми годъ онъ хотяше преговорити.

С' почетка се ова чистосердечность мени допадала, и я га уверава, да бы га слушао да говори целога мога живота с' поверенѣмъ, да ме сахрани одъ ласкателя. Онъ ми све уливаше, што быя дужанъ чинити, да бы поступио по слѣдима мога прадеда Миноса, и да бы учинио мое царство среѣнимъ. Онъ быяше исто тако дубоке мудрости, као што сте вы: нѣгова су наставленя была лепа, я садъ текъ познаемъ. Но мало по мало лукаве хитрости Протезилая завидлива и честолюбива огадише ми Филоклеса: овай опетъ нимало се ненаметаше, но пушташе онога, да буде ячи. Онъ се свагда задоволяваше, говорѣи мени истину, кадъ бы годъ я хотео слушати. Онъ мени желяше добра, а себи никакове среѣне.

Протезилай ме увери неосетливо, да е оно духъ ердить и гордельнивъ, кой сва моя дела осуѣаваше, и одъ мене ништа неискаше, зашто е имао дрзости да одъ мене ништа неприми и да чезне за славомъ онога човека, кой е надъ свима почестима узвишенъ; онъ далъ придодаваше, да тай младичъ, кой ми тако слободно бесеѣаше о моимъ погрешкама, говораше о томъ и другима са истомъ дрзошѣу. Онъ даваше довольне знаке, да мене непочитуе, и обараюѣи тако мою славу онъ хотяше сѣиношѣу строге добродетельи свое да открие себи путь к' владаню.

Съ почетка я немога веровати, да Филоклесъ мене желяше да збаци с' престола: у правой добродетельи наоди се простодушиє и откровеность, кою ништа неможе преврнути, у коіой се нимало неѣемо преварити, ако у томе само будемо пажљиви. Но постоянство Филоклеса противу мой слабости поче мене веѣъ уморавати: учтивости Протезилая, и нѣгово неусипно прилѣжанѣ да изнаѣе заради мене нова удовольства, чиняше да осетимъ јошѣ нестрпелъивіє мрачность онога другога.

Меѣу тимъ Протезилай боѣи се да я небы све веровао, што бы отъ за свога неприягеля говоріо, домисли се како ће да ми више о нѣму неговори, и да би ме уверіо јошѣ крепчїямъ деломъ, ево како ме превари. Онъ ме саветова, да пошлѣмъ Филоклеса да управля лаѣама, ков су морале ударити на лаѣе Карпатиске, и да бы мене к' томе склоніо, рече ми: вы знате да я нисамъ у подозреню у похвалама, ков му давмъ; я признаемъ, да онъ имаде храбрости и ума; онъ ће васъ болѣ служити, него кой други, и я предпочитуемъ користи ваше службе своіой мрзости противу нѣга.

Зачудимъ се я кадъ усмотримъ ову правичность и справедливость у срцу Протезилая, коме самъ поверіо быо моя найвећа дела. У некомъ радостномъ устргу загрлимъ га, и мишля, да самъ одвећъ ерѣанъ, што самъ предао быо сво мов поверенъ човеку, кой ми се чиняше да е тако изванъ сваке страсти и сваке користи. Но ахъ! како су владоци достойни сажаленя! овай човекъ мене болъ познаваше, него што самъ я себе самога познавао. Онъ знаѣаше, да цареви обично подозреваю, и да су неспособни: подозреваю некуствомъ безпрестаннимъ, ков имаю о людма развраћенимъ, коима су окружени; а неспособни, ербо іѣ удовольства одвлаче, и што су се навикли да држе люде, кои ће мислити место нѣи, и да непримаю сами на себе то бремя. Онъ дакле дознаде, да му небыяше мучно да ме приведе у неверенъ и у саревнованъ противу едного человека, кой бы могао чинити велика дела. Одуство пакъ даде му найвише лакости да му меће замке.

Филоклесъ при походу све предвиди, што му се могаше случити. Опомените се вы, рече ми, да се я више бранити не могу; да ће те вы слушати само мога неприятеля, да я служеѣи васъ у опасности мога живота, себе бацамъ у беду, да немамъ друге награде кромъ вашего гнѣва. Вы се варате, говора я нѣму: Протезилай нимало неговори о вами тако, као што вы о нѣму говорите: онъ васъ похвалюе, уважава васъ и држи васъ као найдостонія за найвећа достоинства; кадъ бы стао онъ када нибудъ мени зло противу васъ да говори, онъ бы изгубіо мов поверенъ: небойте се ничега, поѣйте, и старайте се како ѣете ме верно служити. Он поѣе, и мене у грдномъ положеню остави.

Валя да вамъ и то признамъ Менторе, я самъ ясно усмотріо, колико ми е потребно было имати више люди, съ коима бы се саветовао, и да ништа нѣе горе было за мою славу и за успех дела, него предати се само едному. Я быя искусіо да су ме мудри савети Филоклеса сахранявали одъ многи опасни погрешака, у ков бы ме високоуміе Протезилаево увалило было; я добро опажа, да у Филоклесу имаѣаше основани добродетельи и праведни правила, коя се на исти начинъ не примечавау у Протезилаю; но самъ быо допустіо Протезилаю да узима неки решителни гласъ, коме я немога противстати. Я се быя уморіо наодеѣи се измеѣу два человека, ков немога у любовъ привести, и у томъ ослабленю волю самъ ризиковати не-

што на рачунъ дела, и діяти у слободи. Небы се усудио само́мъ себи казати такови стидни узрокъ, кога быя предузео; но тай стидни узрокъ, кога я несмело одкрити, непропушташе да тайно действує у дубльини мога срца, и да буде правимъ средствомъ свега онога, што самъ чинію.

Филоклесъ удари на непріятеля, доби победу, и похита да предвари злу дужность, одъ коє се онъ бояти имаѣаше; но Протезилай, кой іоштъ ніє имао времена преварити ме, пише нѣму, да є то моя желя, да онъ изаѣе на островъ Карпатскы, и да се ползує победомъ: истина онъ є мене уверію, да ѣу ласно завладати тимъ островомъ: но тако вешто устрои, да многи потребни ствари нема у Филоклеса у томъ предузеѣу, и онъ га подчини некимъ заповестима, коє му причинише многе противности у изслѣдованю.

Меѣу тимъ онъ се служаше некимъ домашнимъ невалялимъ служителѣмъ, кога я при себи имаѣа, и кой найманѣ ствари наблюдаваше да му даде одговоръ, премда се чиняю, као да се никада невиде, и да никада ни у каквомъ споразумленю неживе. Овай служитель названъ Тимократъ, рече ми неки данъ у великой тайности, да є открио неко дело сасма опасно: Филоклесъ оѣе, да употреби вашу морску войску, да се учини царемъ на острову Карпатскомъ. Началници воєни сви су нѣму поклонѣни. Сви су войници подкуплѣни нѣговымъ штедротомъ, а іоштъ више необузданошѣу, у коіой іѣ држи. Онъ се погордію своіомъ победомъ. Ево єднога писма, што є онъ писао єдноме одъ свои пріятеля о своє намереню да се учини царемъ: веѣ се више о томъ немогаше сумняти, после тако явного доказателства.

Я прочита́мъ то писмо, коє ми се чиняше, да є написано башъ рукомъ Филоклеса; єрбо савршено су умели подударити нѣговъ рукописъ Протезилай и Тимократъ. Ово ме писмо баца у найвеѣу бригу; я га више пути прочитава, и немога се уверити, да є оно одъ Филоклеса, споминюѣи се у моіой смуѣеной души свію знака нѣгового некористолюбія и нѣгова праводушія, коє є мени указивао. Меѣу тимъ шта самъ могао чинити? Какво ли средство наѣи, да се успротивимъ таковомъ писму; у коме самъ слободно могао познати рукописъ филоклесовъ?

Кадъ Тимократъ опази, да я немого веѣ противстати нѣговой хитрости, онъ то іоштъ далѣ потера. Смемъ ли, рече ми онъ мрдаюѣи, да вамъ учинимъ примѣчанъ? Филоклесъ говори

к' своје пріятелю, да може с' поверенѣмъ говорити с' Протезилаемъ, коє назначує само єдномъ цифромъ: верно є, да є и Протезилай ступіо у намеренѣ с' Филоклесомъ, и они су се погодили о вашемъ трошку. Вы знате, да є Протезилай васъ принудіо, да пошалѣте Филоклеса противу Карпатіяна. Одъ некога времена, онъ неговори противу нѣга, као што є често то чиніо пре тога; напротивъ онъ га похваљує, и у свакој прилики извинява. Они се предусретаю одъ некога времена с' довольномъ учтивошћу. Безъ сумнѣ они су наумили међу собомъ поделити завладану Карпатію. Вы видите, да є онъ хотео да се то предузеће произведе противу свакога правила, и да баци у пропасть целу вашу морску силу, за удовольити само своіою гордостію. Мислите ли вы, да бы онъ радъ быо, да Филоклесъ чини услуге, да іоштъ єданъ на другога мрзе? Не, не, не може се о томъ више сумняти, да се та два човека ниеу договорила, да задобію велику власть, и може быти, да оборе и тай престолъ, на коме вы царуете. Говорећи тако к' вама, я знамъ, да ѣу на себе навуѣи нѣову освету, ако противу мои искрени савета, вы іоштъ оставите вашу власть у нѣовимъ рукаха: но ништа зато, нека я вама само истину кажемъ.

Ове последнѣ речи Тимократове, учинише на мене велики утисакъ: я веѣ се несумня више о превари Филоклесовой, и веѣ се Протезилаю неповерава, као нѣгову пріятелю. Међутимъ Тимократъ непрестано к' мени говораше: ако вы чекате, докле Филоклесъ завлада островомъ Карпатискимъ, ви више нећете имати времена да уздржите нѣгове намере. Похитите и уватите га, докъ іоштъ можете. Я имаѣа одвратности одъ силне прѣтворности людске: веѣ незнаѣа коме бы се више поверію. Одривши издайство Филоклеса, я ненаоѣа више на земљи люди, кои бы ме добродетель могла уверити, веѣ наумимъ што скоріє погубити тога издайника: но се боя одъ Протезилая, и незнаѣа како ѣу с' нѣиме поступити. Боя га се наѣи као крива, а равнимъ начиномъ боя се и да му се поверимъ. На последакъ веѣ се немога уздржати у моіою смуѣености, да му неречемъ, да є Филоклесъ кодъ мене у подозренію; онъ се о томъ зачуди: стаде ми представляти нѣгово поведенѣ правично и умерено; преузнесе похвалама нѣгове заслуге, єдномъ речю онъ све чиняше, што быяше потребно за убедити ме, да є онъ у любви с' нѣиме. С' друге стране Тимократъ негубляше ни часа, да би ми дао приметити то споразумленѣ

и да би ме приклоніо, да дамъ погубити Филоклеса, докѣ ѣ юштѣ време. Видите драги Менторе, како су цареви несрећни, и како се неки люди с' њима играю, онда баштѣ када се остали чине, да стрепе предѣ њіовимѣ ногама.

Я мисля, да велико дело политике учинимѣ, кадѣ раздвоимѣ Протезилая, пошилюћи Тимократа потайно у морско воиство, да убіе Филоклеса. Протезилай тераше до конца свою иревару, и тимѣ ме више обманѣиваше, што се чиняше више по природи као човекѣ, кой се даваше варати. Тимократѣ пође, и нађе Филоклеса доста сметена у нападаю њѣговомѣ: у свему имаѣаше недостатакѣ: ербо Протезилай незнаюћи оѣели подметуто писмо моћи погубити њѣгова неприятеля, хотяше у исто време имати друго готово средство за зли успехѣ предузећа, одѣ кога ми ѣ толика обећаня чпнію, и коб бы верно мене раздражити морало противу Филоклеса. А овай подржаваше ту войну тако тешку своимѣ мужествомѣ, своимѣ умомѣ и любовлю, кою имаѣа войска к' њѣму. Премда су сви люди у войсци дознали, да ѣ тай нападай быо неразсуданѣ и несрећанѣ за Кретьане, то се опетѣ сваки труѣаше, да бы добарѣ успехѣ имали, као да су уверени были, да ѣ животѣ и срећа њіова зависила одѣ успеха; сваки радѣ быяше дати свой животѣ на жертву у свако доба подѣ начальникомѣ тако трудолюбивимѣ и любви достойнимѣ.

Тимократѣ имаѣаше се свега бояти хотећи погубити тога начальника у средѣ войске, коя га с' толикомѣ страшћу любляше: но необузвано честолюбіе слепо ѣ. Тимократу ништа тежко небыяше за удовольити Протезилаю, с' коимѣ се онѣ надаше да мени неограничено влада после смрти Филоклеса. Протезилай немогаше тринти човека добродетельна, кога едини погледѣ веѣѣ быяше потайни прекорѣ њѣгови преступленя, и коб могаше отворити му очи, па сва њѣгова намереня уништити.

Тимократѣ присвои к' себи две поглавице, кои свагда при Филоклесу быяу: њима одѣ мов стране обећа велике награде, и после рече Филоклесу, да ѣ дошао њѣму да изручи по моію заповести тайне ствари, коб му немогаше другче поверити, осимѣ у присутству оне две поглавице. Филоклесѣ се затвори сѣ њима и са Тимократомѣ. Онда Тимократѣ потегне с' ножемѣ на Филоклеса, ударѣ се измакне, и неуѣе дубоко у тело. Филоклесѣ нечудећи се изтргне му ножѣ, и њиме се бра-

няше противу нѣга и противу оне двоице друге, па у исто време повикне; дотрче люди, обію врата, и избаве Филоклеса изъ руку ове троице; ерѣ ови уплашени слабо быяу на нѣга ударили. Уватише ій, и тай бы ій часъ разтргли были. Толика ярость у войсци быяше, да Филоклесъ неуждржа множину. По томъ узме онъ Тимократа на страну, и почне га с' благошћу испытивати, шта га є натерало, да учини то црно дело. Тимократъ боєћи се, да га небы дали погубити, похити показати заповѣсть, кою самъ му я быо дао на писму, да убіє Филоклеса; и као што злодѣи свагда бываю худи, онъ мисляше о томѣ, како ће спасти свой животъ откриваюћи Филоклесу цело издайство Протезилаєво.

Филоклесъ ужаснутъ, видећи толико злобе у людма, науми владати се са свимъ умерено: онъ показа целой войсци, да є Тимократъ невинъ: онъ му даде слободу, и посла га у Крету патрагъ, па преда надъ войнствомъ управу Полимену, кога самъ я наименовао у моіой писменої заповѣсти, писаної моіомъ рукомъ, да управля после погубленя Филоклесова. Напоследакъ посаветув онъ войске къ верности, кою су мени дужне, отиде ноѣу на лакомъ чамцу на островъ Самосъ, гди мирно живляше у сиромаштву и у самоїи правеїи статує, да бы себи заслужіо препитанѣ нехотеїи више чути ни речи о людма лажливимъ и неправеднимъ, а особито о царевима, коє држаше за найнесреїніє и найзаслеплѣніє одъ своію люди.

Овде задржа Менторъ Идоменеа: добро, рече онъ, да ли за дуго нисте могли познати истину? не, одговори Идоменей я дознадо мало помало хитрости Протезилая и Тимократа, кои се међу собомъ посвађаше; ербо зли люди мучно остаю у любви. Ныіово разделенѣ доконча показати ми глубину безднє, у кою ме быяу низвргли. Шта, нисте ли се постарали избавити се и одъ єднога и одъ другога? Ахъ! одговори Идоменей, єда ли вы драги Менторе непознаете слабость и сметню царєва? кадъ су се већъ єдномъ предали людма развраћенимъ и дрскимъ, кои познаю хитрость учинити себе потребнима, више се немогу надати никаквомъ ослобоћеню. Коє найвише презиру, оне найвеїимъ благодеяняма награђаваю; я самъ имао одвратности одъ Протезилая, а држао самъ га у целой власти. Чудно сневанѣ! Я самъ у себи быя благодаранъ, што самъ га познавао, али нисамъ имао крепости одузети му власть, у коіой самъ га оставію быо. Иначе быо є онъ удобанъ, угоданъ, трудо-

любивъ у ласканю и запалѣнъ къ моимъ користима. Найпосле я имаѣа узрока у самомъ себи извинити мою слабость, зато, што нисамъ познавао праве добродетельи: одъ погрешке, кою самъ имао у непознаваню избирати люде добродетельне, кои бы управляли моимъ делима, я мисля, да такви неимаѣаше на земли, и да е честность само едно привиѣенѣ. Коя е полза, говора я, чинити великолепиѣ за избавити се изъ руку човека покварена и пасти у руке некога другога, кои нити ће быти безкористолюбивии ни чистоердечнии, него што е онай?

Међу тимъ се воинство морско натрагъ врати подъ управомъ Полимена. Я веѣъ престадо далѣ мислити о завоеваню острова Карпатискога; а Протезилай немогаше се тако дубоко претворити, да я небы одкрио, колико е онъ опечалѣнъ знаюћи, да се Филоклесъ наоди у безопасности на острову Самосу.

Менторъ юштъ упыта Идоменеа, да бы одъ нѣга дознао, е ли и далѣ продужавао, после таквога црнога неверства, поверавати своя дела Протезилаю.

Я быя, одговори Идоменей, одвеѣъ неприѣтель делима, и одвеѣъ неспособанъ избавити се изъ руку нѣгови: потребно е было разорити установлѣни поредакъ за мою удобность, и научити другога човека изнова; ето то е што нисамъ могао никада имати крепости да предузmemъ. Волю самъ пре затворити очи, а невидити лукавство Протезилая, и само самъ се тиме утешавао, даюћи на знанѣ некимъ лицама одъ повереня, да мени не быяше непознато нѣгово издѣйство. Тако я у себи ображава, да самъ само до половине преварен. Кадшто давао самъ осетити Протезилаю, да я нѣговъ ярамъ съ нестрплѣнѣмъ сносимъ, често самъ му е' удовольствомъ противоречію похуѣваюћи явпо нѣгова дела, коя бы онъ чиніо, и решавао самъ противъ нѣговога осеѣаня. Но као што познаваше мое височество и мою леньость, онъ се нимало непечаляше за све мое бриге, и упорно се повраѣаше у свою дужность. Садъ употребляваше начине убедителне, садъ виткость и ласканѣ; особливо кадъ опазахе, да самъ ердить противу нѣга, онъ онда усугубляваше своя стараня, да бы ми подао нова увеселеня коя би ме могла умекшатн или увести у како дело, у коме бы онъ добио прилику да се учини благопотребнимъ, и да означи свою ревность к' моме почитанію.

Премда самъ се одъ нѣга сасма чувао, то опетъ тай начинъ што ласкамъ мое страсти, одвлочаше ме за свагда: онъ

знаѣаше мое тайне, и тако подржаваше ме у моимъ сметняма; онъ целоме народу моіомъ влашћу стра задаваше. Найпоследе нисамъ могао решити да га погубимъ. Но придржаваюћи га на нѣговомъ месту поставіо самъ све добродетельне люде изванъ станя да ми могу представити мое праве користи; одъ тога часа већъ у моимъ советима немогаше се чути никакве слободне речи; истина се удала одъ мене. Погрешка, која предуготовлява падъ владоца, каштигова ме, што самъ жертвовао Филоклеса свирепомъ честолюбію Протезилаевомъ; сами они, кои су найвише ревности имали к' царству и къ моме лицу, мисляу да мога у мени неказивати истину после еднога тако страшнаго примера.

Я самъ се и самъ мой драги Менторе бояо, да небы истина пробила облачину, и да небы до мене дошла противу воли мои ласкателя. Ерго неимаюћи више снаге да іой слѣдуемъ, иѣна светлостъ быяше ми несносна. Я у себи осећа, да бы ми она причинила горке гриже савести немогући се извући изъ онакве жалосне заблуде. Мекость моя и власть, кою е неосетно Протезилай надамноу добіо, утоплявау ме у неки родъ очаяня, да никада небу у слободу изићи. Нисамъ хотео ни гледати таково стидно положенъ, нити дати, да други виде. Вы знате драги Менторе суѣтно високоуміе и лажну славу, у којой се преузносе цареви. Они никада неѣду да имаю неправо. За прикриѣе едне погрешке, валя такови стотину учинити. Волимо непризнати, да смо погрешили, и недати себи труда поправити се одъ наше заблуде, и дати се варати целога живота. Ето станя владоца слаби и неспособни. Таково е управъ мое было онда, када самъ морао поћи к' обсади Тров.

Походећи оставіо самъ Протезилая, да управля делима; онъ е управляо у моме одеуству с' гордошћу и безчовечношћу. Цело царство стенише подъ нѣговимъ тиранствомъ: нико се несмеде одважити дати ми на знанъ притеснѣность народа; люди знаѣау, да се я боя видети истину, и да я предава свирепости Протезилая свакога, кой бы почео што противу нѣга говорити. Што се манѣ люди усуѣавау проявити зло, тимъ оно нестаяше силнѣе. У слѣдству тога принуди ме да прогнамъ храбра Меріона, кой е с' толикомъ славомъ воевао у обсади Троянской. Онъ завиѣаше нѣму као и свима онима, коѣ бы я иловао, и кои бы показивали добродетель.

Вы валя да расудите, драги Менторе, да су све мое несреће одатле произишле. Ние смрть мога сына причинила толику буну међу Кретьянима, колико освета богова разярени противу мои слабости, и мрзость народа, кою Протезилай противъ мене навукано быше. Кадъ самъ я пролио крвь мога сына, Кретьяни омрзнувши на тиранску владу быяу већъ изгубили све свое трпенъ, и ужасъ овога последнѣга дела показа само у унутрашности оно, што е одавна у срцама дубоко лежало.

Тимократъ ишао е самномъ у обсади Троянской, и давао е вестъ преко потайни писама Протезилаю о свему, што е годъ могао дознати. Я добро знаѣа, да самъ у робству; но стара се о томъ и немислити очаяваюћи о средствама, како бы се у томъ помоћи могао. Кадъ се при моме повратку Кретьяни узбунише, Протезилай и Тимократъ први побегоше: они бы ме безъ сумнѣ и оставили, да нисамъ морао утећи с њима заедно. Знайте любезни Менторе, да неваляли люди у време благованя, свагда су слаби и страшльиви у време несреће. Глава имъ се у путь обрне, како се неограничене власти лише: толико постаю пузећи, колико су бывали гордельиви: и у едномъ магновеню ока падаю изъ едне крайности у другу.

Менторъ рече Идоменею: а зашто дакле познаваюћи конечно та два зла човека држите ий при себи иоштъ како видимъ? нечудимъ се што су за вами дошли, нису ништа могли болѣ ни чинити за свою користъ: я разумемъ, да сте вы учинили дело великодушну, и дали сте имъ прибежиште у вашемъ каковомъ населеню. Но што имъ се иоштъ предаете после толико ужасни искуства?

Вы незнате, одговори Идоменей, колико су сва искуства бесполезна владоцима размаженимъ и нерадинимъ, живућимъ безъ рассуђеня. Они нису ни са чимъ задовольни; и немаю мужества, да што годъ исправе. Толике године привычая быле су гвоздени ланци, кои ме привезивау за та два човека, кои ме окружавау сваки часъ. Од како самъ овде, бацили су ме у све излишне трошкове, кое сте вы сами видели; они су ищрпили то ново царство, они су ми навукли на главу ту войну, коя бы ме безъ васъ упропастила. Я бы у скоро у Саленту доживио исте несреће, кое самъ претрпю у Крети. Но вы сте ми напоследку отворили очи, и уселили ми мужество, кое ми недостаяше за избавити се одъ робства: я незнамъ шта сте вы

из мене учинили, но одъ како сте вы овде, я осеѣамъ да самъ други човекъ.

Менторъ по томе упыта Идоменеа, каквога в поведеня Протезилай у садашньої промени дела? Ништа нема хитріе, одговори Идоменей, него оно, што в онъ чинію, одъ како сте вы овамо дошли; с' почетка ништа ніе изоставію, како бы непосредно бацію неку сумню у мою душу; ништа противу васъ неговораше: но различни люди дооѣау к' мени да яве, да су та два странца опасни люди: еданъ, говорау, синъ в онога варалице Улиса; а други в човекъ покривенъ и дубока разума. Они су се научили скитати одъ царства до царства: ко зна, да немаю какови намера и за ово овде? ти странствујући сами признаю да су причинили велике смутнѣ у свимъ земляма, гди су были: ово в царство ново, и іоштъ неутврѣено, найманя движеня могу га оборити.

Протезилай неговораше ништа, али се стараше учинити, да я увидимъ опасность и иступленѣ свію ти измена, коя вы мене приклонисте учинити. Онъ ме увати за мою собствену користь. Ако вы поставите, говораше ми, народе у изобилѣ, они неѣе више радити: постаѣе поносити, упорни, и свагда ѣе бити готови на буну. Єдина слабость и беда чини ій покорнима, и не да имъ да се противе власти. Често се покушаваше употребити свою стару власть за отргнути ме: и покриваше в изговоромъ свое ревности к' моимъ услугама. Хотѣи помоћи народима, говораше ми, вы силу царску обарате: и са тиме чините народу неисправиму неправду; ербо нѣга треба за нѣгово собствено спокойство држати ниско.

На све то я нѣму одговоримъ, да ѣу я умети одржати народе у ніовой дужности, чинеѣи, да ме любе. Непопуштаюћи ништа одъ мое власти, и ако ій и я помажемъ; наказиваюћи съ постоянствомъ злочинце; на последакъ даюћи деци добро воспитанѣ и целоме народу точну науку, да бы ій одржали у животу простомъ, трезвеномъ и трудолюбивомъ. Ахъ што! говора я, неможе ли се покорити еданъ народъ нечинеѣи да умире онъ одъ глади? какова безчовечность! Какова скотска политика! Колико видимо мы народа благоуправляни и найверніи своимъ владоцима. Честолюбіе, немирность велике господе царства, кадъ имъ се даде много дозволена, и кадъ имъ се допусти да разшире нѣове страсти преко предела, узрокую буне; множина велики и мали, кои живе

у мекости, у раскоши, и у ленѣости; она велика множина люди предана войни пренебрегла є упражненя полезна у време мира. На последакъ очаянѣ народа угнѣтени, немилость и високоуміє царева и нѣова мекость, коя ій чини неспособнима да бду надъ свима членовима царства, за предварити све смутнѣ, ето шта узрокує буне а не хлебъ, кой даємо да уживаю делаци у миру, кадъ су га заслужили зноемъ нѣовога лица.

Кадъ є Протезилай опазіо, да самъ я непоколебимъ у тимъ правилама, узме са свимъ други начинъ противоположени пређашнѣмъ поведеню: почне слѣдовати правилама, коя нїє могао покварити; претвори се, као да се нѣима наслађава, као да є о томе уверенъ и мени обвезанъ, што самъ га у томъ просветіо. Онъ предходи у свему, што бы я и желити могао, за подпомагати бедне; онъ ми први предлагає нѣове потребе, и виче противъ излишни трошкова. Вы знате сами, да васъ похваляе, да вамъ показує поверенѣ, и да ништа незаборавля, како ће вамъ угодити. Што се Тимократа тиче, онъ починѣ мразити се с' Протезилаемъ; онъ є мисліо учинити се независимъ. Протезилай є у томъ завидливъ: одъ части збогъ нѣове распре я самъ разабрао нѣово вероломство.

Менторъ смеюћи се овако Идоменею одговори: шта! заръ сте вы толико были слаби, да сте се дали мучити за толико година одъ два злодѣя, кои неверство вы дознаете? Ахъ вы незнате, одговори Идоменей, шта могу люди хитри кодъ цара слаба и неспособна, кой се нѣима предао у свима делима; иначе я самъ вама већъ казао, да Протезилай уоди сада у све ваше намере за обште благостанѣ.

Менторъ гласомъ важнимъ овако започе разговоръ: я добро видимъ, колико су зли люди ячи надъ добрима кодъ царева: вы сте у томъ савршенъ примеръ; али вы говорите, да самъ вамъ я отворио очи о Протезилаю, а оне су іоштъ затворене, кадъ оставляте правленіє ваши дела човеку недостойну живота. Знайте, да зликовци нису люди неспособни за чиненѣ добра; они то равномерно чине као годъ и зло, само ако служи нѣовомъ честолюбію. Зло нѣи ништа нестает чинити, зашто ій никаково осећанѣ доброте нити какво правило добродетельи неупржава то да чине; но и добра чине безъ муке, єрбо ій нѣова развратность носи да то чине, да се покажу добри, и да обману остале люде. Да управъ речемо, способни за добродетель нису, премда се чине, да є упражняваю; но су способни

да помажу свима осталимъ нїовимъ пороцима найужаснїимъ, кое е ласканїе. Како вы станете чинити добро, Протезилай быће готовъ да чини то с' вама заедно за задржати само власть. Но како поле опази у вами лакости да попустите, онъ неће заборавити, да васъ утопи у заблуди, да прими у слободи свою наравъ лажльivu и зверску. Можете ли вы жавити у чести и спокойству, кадъ васъ такавъ човекъ окружава сваки часъ, и кадъ познаете мудрога и вернога Филоклеса бедна и безъ чести на острову Самосу?

Вы познаете Идоменеа, да люди лажльиви и дреки, кадъ су присуствуюћи, одвлаче владоце слабе: но вы бы морали придодати, да цареви имаю іоштъ одну другу несрећу, коя нїе мая, то естъ, што ласно забораляю на добродетель и заслуге мужа удалъна. Множина люди окружаюћи владоце, чини, да нема ни еднога, кой бы чиніо крепки утисакъ на ньи: они су само удивлѣни у оно, што е предъ ньима, и што ньима ласка, а све остало наскоро изчезава. Сврху свега за добродель мало маре, ербо добродетель на место што бы имъ ласкала, ньима противоречи, и осуђава ій у нїовимъ слабостима. Треба ли се чудити што ій люди не любе, зашто нимало нису любави достойни, и што и сами ништа друго нелюбе, кромъ свое величество и своя увеселеня.

Конаць кнѣге тринаесте.

Т Е Л Е М А К Ъ.

КНЪИГА ЧЕТРНАЕСТА.

Изговоривши ове речи Менторъ наговори Идоменеа, да е нужно, да се што скоріе протераю Протезилай и Тимократъ, и да се позове натрагъ Филоклесъ. Єдина препона, што задржаваше цара, быяше та, што се онъ бояше одъ строгости Филоклеса. Я прзнаемъ, говораше онъ, да се я нешто боимъ одъ нѣгова повратка, премда га любимъ и почитуемъ. Я самъ се навикао одъ нежне младости на похвале, на усрдности, на угаѣаня, што се я немогу надати даѣу наѣи у Филоклесу. Како бы я што нибудъ учинію, кое онъ неодобраваше, нѣгово жалостно лице довольне ми знаке даваше, да ме осуѣава. Кадъ бы се на само самномъ наодію, нѣговъ начинъ обхоѣеня, быяше высокопочитаемъ и умеренъ, но хладнокрванъ.

Невидите ли вы, говораше Менторъ, да владоци ласкательствомъ покварени, све држе за суво и неприятно, што е слободно и одкривено? іоштъ иду башъ себи да уображаваю, да люди немаю ревности к' нѣовимъ услугама, и да немилую нѣову власть како немаю душу рабску, и како нису готови да имъ ласкаю у найнеправеднѣмъ употребленю нѣове силе. Свака слободна и великодушна речъ, чини се нѣима горда, критика и непокорна. Они бываю тако нежни, да све, што имъ неласка, нѣи вреѣа, и нѣи раздражава. Но да идемо даль, я предполажемъ, да е Филоклесъ сувъ и мрачанъ; нѣгова мрачность неваля ли више, него штетно ласкательство ваши саветника? Гди ѣете вы наѣи човека безъ погрешке? а та погрешка, говорити вама дрзновено истину, нѣ ли такова, одъ кое се треба найманъ бояти? шта говоримъ я! нѣ ли то погрешка потребна да исправи ваше погрешке, и да победи одвратность одъ истине, у кое е ласкательство васъ низринуло? Вама потребуе человекъ, кой люби истину и васъ; кой васъ ви-

ше люби, него што вы сами себе знате любити, кой ќе вамъ говорити истину противу ваше волѣ; кой ќе усилити сва ваша укиданя; а тай е потребни мужъ Филоклесъ. Знайте, да е владооць пресреѣанъ, када се роди подъ нѣговомъ владомъ човекъ с' таковимъ благородствомъ душе, кое е найдрагоценіе сокровиште царства; и найвеѣе наказанъ, кое се одъ Богова очекивати може, естъ изгубити такового мужа, ако се учини недостойнимъ, те се нѣиме неползуе.

Што се тиче до погрешака люди добродетельни, валя иѣ умети познавати, и непропустати ползовати се нѣима. По-правляйте иѣ; никада се слепо не предайте нѣовой неразумной ревности: но слушайте иѣ благосклоно, поштуйте нѣову добродетель, покажите народу, да иѣ вы умете отликовати, и сврхъ свега чувайте се добро, де небудете више, као што сте досада были. Владооци покварени, као што сте и сами были, задоволяваю се само съ тимъ да презиру люде развраѣене, намештаю иѣ съ поверенѣмъ, и чине имъ штедра благодеяня. Съ друге се стране горде, што познаю люде добродетелне: али имъ само даю празне похвале, несмеду имъ поверити достоинства, нити иѣ упустити у свое обхоѣенѣ, нити имъ чинити благодеяня.

Онда Идомеией рече, да е стидно за толико дуго време закоснявати ослобоѣенѣ угнѣтене невинности, и наказати оне, кои су га варали. Менторъ безъ великога труда саветова цару, да протера свога любимца. Ёрбо како се дотле доѣе, да се любимци приведу у подозревѣ, и постану несносни, владооци уморивши се и сметени упуть траже, да иѣ се избаве; нѣово пріятельство исчезава, заслуге се забораваляю, ёрбо прогнети любимце ништа иѣ нестае, само, да иѣ више очима негледаю. Тай часъ даде царъ заповестъ потайно Хегесипу, едноме одъ први поглавица нѣового двора, да увати Протезилая и Тимократа, да иѣ одведе у безопасность на островъ Самосъ, ту да иѣ остави, и да доведе натрагъ Филоклеса, изъ онога места прогнаня. Хегесипъ зачуѣенъ о той заповести немогаше се уздржати да незаплаче одъ радости. Ето сада ѣете, рече онъ, развеселити све ваше подане. Та два човека узроковали су све ваше несреѣе и несреѣу ваши народа: има двадесетъ година, како збогъ нѣи стению сви добродетельни люди; и едва смо смели уздисати, толико быяше нѣово тиранство безъ предела свирепо: они све даве, кои се усуѣую до васъ доѣи другимъ путемъ, а не нѣовимъ.

Потомъ откри Хегесипъ цару многа неверства и безчове-
чія починѣна одъ та два човека, о чему царъ нѣе никада ни
чуо говорити; зашто нико се нѣе смео усудити обтужити ий. Онъ
му исказа, како е бшо дознао тайни договоръ о убитству Мен-
тора. Царъ имаѣаше стра одъ свега, што саслуша.

Хегесипъ похита да увати Протезилая у нѣговомъ дому,
кой небыяше веѣи, али удобни и весели одъ царева. Архи-
тектура быяше изреднога вкуса. Протезилая быяше га украсио
трошкомъ исисанимъ изъ крови бедни, онъ се онда наоѣаше у
едной мраморной са и близу нѣгови купалница лежеѣи на кре-
вету багrenomъ подтканимъ златомъ: онъ се чиняше као утру-
ѣенъ и измученъ одъ свои трудова. Очи му и обрве показивау,
незнамъ, нешто узнемирено, мрачно и дивлѣ. Велможе царства
быяу поседали около нѣга на ѣилиме управляюѣи своя лица
на Протезилаево, на коме пазише на найманѣи мигъ очію. Едва
е отворио уста, кадъ веѣъ сви быяу готови удивити се о ономе
што онъ хотяше изговорити. Еданъ одъ први изъ гомиле съ
преизлишномъ и смешномъ хваломъ говораше, колико е Про-
тезилай чиніо за цара. Други га увераваше, да Юпитеръ прева-
ривши нѣгову майку, дао му е животъ, да буде синъ оца богова.
Неки стихотворацъ припеваше му стихове, у коима говораше,
да е Протезилая ученъ Музама уподобио се Аполону у свима
делима ума. Други стихотворацъ іоштъ хуѣи и безстидни у
своимъ стиховима називаше га изобретачемъ лепи художе-
ства и оцемъ народа, коѣ чиняше среѣнима; онъ га изобража-
ваше као држеѣа у руци рогъ изобиля.

Протезилая слушаше све ове похвале са лицемъ сувимъ
разсипанимъ и неудостойтелнимъ, као човекъ, кой добро знаде,
да іоштъ веѣа заслужуе, и кой много милости чини, што се
дав похвальвати. Быяше неки ласкатель, кой узе слободу го-
ворити му на уво, да бы му казао нешто негодно о полициі,
кою Менторъ стараше се увести. Протезилая се на то насмея:
цели зборъ поче такоѣеръ смеяти се, премда веѣа часть іоштъ
ни знати немогаше, шта се е говорило. Но Протезилая узимаюѣи
упутъ свое лице строго и поносито натрагъ, сваки се поврати
у стра и ѣутанѣ. Многи дворяни искау еданъ тренутакъ ока,
у коме бы се Протезилая къ нѣима обратио и нѣи послушао,
они се чиняу у движенію и као у сметнѣи, за то, што имаѣау
одъ нѣга милости да просе. Нѣиова положеня понизна говорау
за нѣи; чиняу се тако покорни, као майка предъ алтаромъ,

кадъ одъ богова проси исцеленѣ свога единца сина Сви се чиняу задовольни, разнѣжени, пуни удивленя къ Протезилаю, премда су имали сви у срцама неублажиму освету.

У тай часъ уѣ Хегесипъ, узе саблю Протезилая, и нѣму обяви одъ стране цареве, да ће га водити на островъ Самось. При овимъ речма сва гордость овога любимца сгрува се, као стена, коя се откине съ врха брда стрменита; ево га сада простире се къ ногама Хегесиповимъ, тресући се и смуѣвајући се, плаче, вца, затеже се, стрепи, грли колена овога човека, кога вданъ часъ пре неудоствяваше ни погледа. Сви, кои му кадило приношау, видећи га пропадша безъ помоћи, променише своя ласкателства у немилосердна хуленя.

Хегесипъ нехотяше му дати времена, ни да се опрости на последку съ нѣговомъ породицомъ, нити да узме нека тайна писма. Тимократа уватише у исто време: и нѣгово хватанѣ быяше крайнѣ: ербо онъ мисляше будући да е се быо свадіо съ Протезилаемъ, да немогаше быти заплашенъ у нѣговъ падъ. Одведоше ій у одной лаћи веѣ приуготовлѣной и доѣоше у Самось. Хегесипъ ту остави та два несреѣника, и да бы довршио нѣову несреѣу остави ій заедно. Ту они преговарау еданъ другоме горка злочиня, што су починили, коя су узрокъ нѣовога пада. Остадоше безъ надежде, да ћеду икада видити Салентъ, осуѣени да живе далеко одъ свои жена и одъ своих деще, невелимъ далеко одъ свой пріятеля, ербо ій ни су ни имали. Оставише ій у земли незнаной, гди другога средства живити неугоау имати кромъ свога труда, поклемъ су прожили толико година у сладостима и у раскоши. Подобни двома дивльимъ зверовима, сваки часъ готови быяу еданъ другога да расчупаю.

Меѣу тимъ Хегесипъ распыта, на коме месту острова живляше Филоклесъ: казаше му, да онъ живи доста подалеко одъ града, на едноме брду, на коме една пештера служаше му место дома. Сви жители съ удивленѣмъ казивау му за тога странца. Откако е онъ овде на острову, говорау, іоштѣ ніе ни кога увредіо; сваки е узлюбіо нѣгово трпенѣ и нѣгово трудолюбіе и кротость; па іошѣ неимаюћи ништа свагда се види задоволянъ. Премда се онъ овде наоди удалѣнъ одъ дела безъ иманя, и безъ власти, опетъ зато онъ свакоме плаѣа, кой кодъ нѣга што заслужи. У нѣга имаде хиляда рукоделаца, коима чини удовольства свимъ своимъ суседима.

Хегесипъ приближи се къ той пещери, кою нађе празну и отворену, ербо бедность и простота нарава Филоклесовичиняу, да исходећи, неимаѣше потребе затворати своя врата. Простирка одъ дебелога рогоза нѣму служаше на место кривета. Онъ редко запальиваше огань ербо ништа неѣѣше кувано: лети се препитаваше плодовима скоро узабранима, а у зиму Финникама и сувимъ смоквама. Бистри изворъ, кой причиняваше накривало водено, падаюћи са стене напаяше га. У нѣговой пещери неимаѣше друго што, кромъ оруѣа потребни к' резаню, и неколико кнѣига, кое читаше кадшто не да би украсио свой духъ, нити да бы задоволио свое любопытство, но да би поучавао себе отпочиваюћи одъ труда, како бы се научио да буде добаръ. Што се тиче резбе, онъ се у томъ само упражняваше, да бы давао движенѣ своеме телу, избегао нерадность, и заслужио препитанѣ непотребуюћи никога.

Хегесипъ уодећи у пещеру почне се дивити делима топрвъ започетимъ. Онъ приметилъ еднога Юпитера, кога е весело лице, тако было пуно величества, да га е ласно было распознати, да е отаць богова и люди. С' друге стране показиваше се Марсъ с' гордошћу грубомъ и угрономъ: но што е найпрекраснѣе, была е една Минерва, коя одушевляше художества; нѣзино лице быяше благородно и любко; нѣзинъ струкъ великъ и слободанъ; она быяше тако живо начинѣна, да бы се веровати могло, као да ѣе поѣи. Хегесипъ с'удовольствомъ сматраюћи те статуе изиѣе изъ пещере, и изъ далека усмотри подъ еднимъ великимъ дрветомъ Филоклеса читаюћа на трави, к' нѣму приступи. Филоклесъ усмотривши га незна шта ѣе да мисли, нѣ ли ово, говораше у самомъ себи, Хегесипъ, с' коимъ самъ я дуго време заедно живио у Крети? Но каква е прилика, да онъ дође на овај овако удалѣни островъ. Неѣ ли то бити нѣгова слика, коя дооди после смрти с' брегова Стикса? докле онъ у той смутнѣи быяше, Хегесипъ тако близу до нѣга дође, да веѣъ могаше ласно упознати и загрлити: есте ли вы то предраги мой стари прѣятелю? какавъ случай, каква бура васъ доведе овде у овај предель? зашто сте оставили островъ Крету? нѣ ли каква несреѣа подобна мојой, коя васъ истрже изъ нашегъ отечества?

Хегесипъ му одговори: нѣе несреѣа, но напротивъ благость богова приводит ме овде. Упутъ онъ исприча дуго тиранство Протезилая, нѣгове интриге с' Тимократомъ и несреѣе,

у кое су низринули Идоменея. Падъ тога владоца, и нѣгово бегство у стране еспериске; основанѣ Салента, долазакъ Ментора и Телемака, мудра правила, коима е Менторъ испунио духъ царевъ и падъ она два злодея. Онъ придаде, да ѿй е довео у Самосъ, да ту трпе изгнанѣ, кое е нѣи ради морао трпѣти Филоклесъ; и доконча казиваюћи му, да има заповестъ одвести га у Салентъ, где царъ познаваюћи нѣгову невинность, хоће да му повери дела, и да га пренесуни благодеянями.

Видите ли вы, одговори му Филоклесъ, ову пештеру, много епособнѣю да прими дивлѣ зверинѣ, него да буде обитавана одъ люди? Я самъ у нѣой окусио више сладости и спокойства, него у златнимъ дворовима кретскимъ. Люди ме не вараю више, ербо я више невиѣамъ люде, неслушамъ нѣове лажливѣ и отрованѣ разговоре: немамъ више потребе одъ нѣи; мое отврдлѣ руке у послу, даю ми ласно простѣ ранѣ, коя ми е потребна, нетреба ми више, као што видите, развѣ една лака матерѣя за покриванѣ, неимаюћи више потреба, уживаюћи више дубоке тишине и сладке слободѣ, изъ кое мудрость мои кнѣига учи ме чинити добро употребленѣ, шта ћу ићи ѿштѣ да тражимъ међу людма завидливимъ, лажливимъ, непостоянимъ? Не, не, драги мой Хегесипе, незавидите моѣй среѣи. Протезилай себе е самога преварио, хоћеи преварити цара, и мене погубити. Мени нѣе никаква зла учинѣю; напротивъ учинѣю ми е найвеће добро; избавѣю ме е одъ метежа и одъ робства дела. Я самъ нѣму дужанъ за мою драгу самоћу и за сва невина удовольства, коя овде уживамъ, благодарити.

Вратите се Хегесипе, вратите се к' цару: помажите му еносити худости величества и чините при нѣму, што сте ради да бы я чинѣю; кадъ су се нѣгове за тако дуго време затворене очи истини на последакъ отворилѣ, чрезъ тога мужа мудра, кога називате Менторомъ, нека га онъ задржи при себи; а што се мене тиче, послѣ мога кораблѣкрушеня непристои ми оставити пристаниште, у кое ме е среѣна бура забадила, и предавати се опетъ на милость и немилость волна. Ахъ како су цареви за оплакиванѣ! Ахъ колико ли су они, кои нѣи служе, сажаленя достойни! Ако су зли, колико не трпе люди чрезъ нѣи, и какова су за нѣи приуготовлѣна мученя у црной Геени, ако ли су добри, колико препона имаю да победѣ! какове замке нису нѣима поставлѣне, какова зла немораю да трпе.

Юштъ еданъ путъ Хегесипе, оставите вы мене у моіой блаже-
ной бедности.

Докъ Филоклесъ овако говораше с' много жестокости, Хе-
гесипъ га сматраше с' удивленѣмъ. Онъ га е негда видіо у
Крети, кадъ е управляо найвећимъ делима, као мршава, изне-
могла и изнурена: зашто га нѣгова горећа и строга природа
кидаше; онъ немогаше безъ гнѣва трпѣти преступленѣ нена-
казано, желяше у делима неку точность, коя се у нѣима не-
наоди никада: тако нѣгове дужности уништожавау нѣгово не-
жно здравлѣ, али га у Самосу нађе Хегесипъ пуна и здрава:
противу годна, цветна младость обновила се быяше на нѣго-
вомъ лицу; животъ трезвенъ, спокоянъ и трудолюбивъ, причи-
ніо му быяше неки нови темпераментъ.

Вы се чудите, видећи ме овако променѣна, рече Фило-
клесъ смеюћи се, моя самоћа дае ми ову свежность и ово свр-
шено здравлѣ; мои су ми непријатељи дали оно, кое я никада
небы могао наћи у оной срећи. Есте ли ради, да се лишимъ
прави добара, и да пођемъ за лаживимъ, и да се углубимъ у
мое старе худости? Не будите немилостивіи одъ Протезилая,
баремъ немойте завидити срећи, кою самъ одъ нѣга добио. По-
томъ му Хегесипъ представи, али бесполезно, шта бы га мо-
гло покренути. Есте ли вы, говораше му, нечувствителанъ, и
немарите ли за радость, да видите опетъ ваше ближнѣ и при-
ятелѣ, кой уздишу за вашимъ повраткомъ, и кое едина наде-
жда васъ загрлѣти испунява радощю? Но вы, кой имате стра-
богова, и кои милуете вашу дужность, недржите ли ни зашто
служити вашему цару, помагати му у свакомъ добру, што е
онъ радъ чинити, и учинити толике народе срећнима? е ли до-
зволѣно предавати се дивлѣмъ любомудрію, предпочитовати
себе целоме роду човечіемъ и любити више свое спокойство не-
го срећу свое браће? У осталомъ люди ће мислити, да вы одъ
злопамтеня немарите више да видите цара. Ако е хотео вама
учинити зло, то е зато, што васъ ніе познавао: то ніе быо пра-
ви незлобиви и праведни Филоклесъ, кога онъ хотяше дати по-
губити, то е быо са свимъ други човекъ, кога е онъ хотео ка-
штиговати. Но сада, кадъ васъ е већ познао, и кадъ васъ не-
прима више за другога, онъ осећа, да е све нѣгово старо при-
ятельство у нѣговомъ срцу оживило. Онъ васъ очекуе, већъ
предъ васъ пружа руке, да васъ загрлѣ: у своме нестрпленю
онъ брѣи дане и часе. Ваше срце оће ли толико быти твердо, да

се недате ни умолити одъ вашего цара, и одъ ваши нежни пріятеля?

Филоклесъ съ почетка разнѣженъ будући, уцознаваюћи Хегесипа, узе опетъ строго лице слушаюћи ову беседу. Подобанъ стени, о кою ветрови залуду удараю, и о кою све волне съ уздисанѣмъ разбіяю се, быяше недвижимъ. Ни прозбе, ни доказателства немогау наћи места, да униѣу у нѣгово срце. Башъ у ономъ магновеню ока, када Хегесипъ очаявеше да ће га убедити, Филоклесъ саветуюћи се съ боговима быяше дознао изъ летеня птица, изъ црева животиня и изъ други предсказаня, да мора поћи за Хегесипомъ.

Онда се већъ више непротивляваше поћи на путь; но му одвише жао быяше оставити пустыню, у коіой є провео толико година. Ахъ! говораше онъ, морамъ ли те оставити о любима пештеро, у коіой тихи санъ дооѣаше сваку ноћъ да ме одмори одъ трудова дана! овде су Парце мени преле у моме убожеству златне и свилене дане. Онъ паде на лице плакаюћи, да обожава Наяду, коя му є жеѣ утолявала нѣзиномъ бистромъ водомъ, и Нимфе, коє обитавау по свимъ оближнѣмъ брдама. Одзивъ простираше свой плачь, и жалостнимъ га повтараваше гласомъ предъ свима польскимъ божествама.

По томъ доѣе Филоклесъ съ Хегесипомъ у градъ, да поѣу на лаѣу; онъ мисляше, да га несреѣни Протезилай пунъ срама и злопамтеня нехотяше ни видети; али се превари; ербо ласкаюћи люди немаю нимало стыда, и сваки су часъ готови къ свакоме роду худости. Филоклесъ благообразно скриваше се да се непокаже овоме худоме: онъ се бояше да не умножи нѣгову злу среѣу, показиваюћи му среѣу еднога неприятеля, кога хотяу подигнути на нѣговомъ паду! Но Протезилай тражаше с' устремленѣмъ Филоклеса, онъ просяше одъ нѣга милосрѣа, и хотяше га приклонити, да испроси одъ цара за нѣга дозволенѣ, да се врати натрагъ у Салентъ. Филоклесъ быяше одвећъ искренъ, и немогаше му обеѣати, да ће за нѣга радити, да га натрагъ позову, нико болъ незнаѣаше одъ нѣга, колико бы штеганъ быо нѣговъ повратакъ. Но онъ му съ благошѣу бесеѣаше и показиваше му свое сажаленѣ, стараше се утешити га, увераваше га, да бы умирію Бонове нравима чистимъ, и великимъ трпенѣмъ у своимъ бедама. Као што быяше разумео, да є царъ одузео Протезилаю сва добра неправедно добивена, онъ му две ствари обеѣа, одну да ће имати бриге о нѣговой жени и деци

коя су остала у Саленту у ужасной беди изложена гнѣву народнѣмъ, а друго да ће шилати. Протезилаю на тай удалѣни островъ неку помоћ у новцу, да бы умалио нѣгову беду.

Међу тимъ платна се разширише благоспешнимъ ветромъ. Хегесипъ нестрпеливѣ хитно се отправи съ Филоклесомъ. Протезилай види га где уђе у лађу: нѣгове очи остадоше привезане и недвижимо у краю, оне гледау за лађомъ, која просецаше воде, и кою ветаръ удаљаваше: кадъ е већъ немогаше ни видети, онъ себи представљаше онда образъ нѣнъ у својој души. На концу смућенъ, разяренъ, предать своме очаю, расчупава косе на глави, валя се по песку, прекорава боговима нѣову лютость, суетно призива у помоћ свирепу смртъ, која глупа къ нѣговимъ прозбама неудосяга га избавити одъ толики зала, и кой нема доволно мужества, да ю самъ себи зада.

Међу тимъ лађа, поможена Нептуномъ и ветровима, дође брзо у Салентъ. Явише цару, да већъ уођаше у пристаниште. Упутъ онъ похита съ Менторомъ на сусретъ Филоклесу; загрли га нежно и показиваше му чувствително сажаленъ, што га е гонио съ толикомъ неправдомъ. То признанъ далеко одъ нѣга удалѣно, за показати слабость цареву, сматрау Салентини као усиљность велике душе, која се узвишава надъ своимъ собственимъ погрешкама. Признае ѿ съ мужествомъ, да бы ѿ исправіо. Савъ народъ одъ радости плакаше, видећи мужа добродетельна, кой е свагда любіо народъ, и чуюћи, како царъ говори съ толикомъ мудрошћу и добротомъ.

Филоклесъ съ лицемъ важнымъ и благообразнимъ примаеше ласкавости цареве, и имађаше нестрпленъ, да се украде одъ плѣсканя народа: онъ иђаше за царемъ у дворъ. Ускоро Менторъ и онъ наођау се у таквой поверености, као да су цели свой животъ заедно провели, а премда се никадъ ни видели нису. То зато, што су богови, кои нису дали злимъ очи, да познаю добре, дали добримъ, чимъ ће еданъ другога познавати. Кои имаю вкуса добродетельи, немогу бити скупа, да небуду савднѣни добродетелю, кою любе. Мало потомъ Филоклесъ не проси одъ цара дозволенъ да пође близу Салента у едну самођу, гди продужаваше животъ сиромашки, као што е и у Самосу живіо. Царъ съ Менторомъ иђаше да га онди сваки данъ у нѣговой пустини. Ту они испитивау средства, коима бы утврдили законе, и дали видъ постоянъ правителству ради среће народнѣ.

Две найпоглавити ствари, кое се испытывау, быяу воспитанъ молодежи, и начинъ живота у време мира.

Што се тиче молодежи, Менторъ говораше, да она више принадлежи држави него родительима. Оно су деца народа, нѣгова су они надежда и снага; нѣ време поправляти ѿ, кадъ се веѣ покваре; мало е исключавати ѿ одъ дела, кадъ се покажу тога недостойни; болѣ е предварити зло, него имати нужду наказивати га. Царъ, говораше онъ, кой е отаць свога целого народа, естъ више ѿ отаць целе молодежи, коя е цветъ целого народа. У цвету валя приуготовлявати плодове. Царъ дакле дужанъ е надгледати и надзиравати воспитанъ, кое се дав деци; нека чини, да се постоянно наблюдавау закони Миносови, кои заповедаю да се воспитываю деца у презираню болѣ и смрти. Честь да се поставля у бежаню одъ сладости и богатства. Неправда, лажъ, неблагодарность, размаженость, нека се држе за пороке најбезчестнѣ. Нека се науче ѿ одъ најнѣжнѣ младости, како ће певати похвале хероя, люблѣни одъ Богова, кои су чинили славна дела за свое отечество, и кои су се прославили у биткама, а чаръ музике нека обима нѣове душе, за учинити имъ нраве любке и чисте. Нека се науче бити нежни къ своимъ прѣятелима, верни къ своимъ саюзницима, и праведни къ свима людима, на башъ и къ своимъ најсвирѣпимъ непрѣятелима; манъ нека се бое одъ смрти и одъ мученя, него одъ најманѣга прекора савести. Ако се за благовреме но испуне деца тимъ правилами, и она се уселе у нѣова срца чрезъ сладости песама, мало ће ѿ бити, кои се неће запалити любавлю къ слави и къ добродетельн.

Менторъ придодаде, да е најглавнѣ. подигнути училишта народня, да бы привикнули молодежь къ најтврѣмъ телеснимъ упражнѣням, да бы избегли мекость и леньость, кое кваре најлепше природне дарове; онъ захтеваше велику разлику игри и позоришта, коя бы одушевлявала савъ народъ, но сврху свега, коя бы упражнявала телеса, за учинити ѿ искусна, витка и крепка; далѣ придодаваше награде за узбудити у нѣима благородно саревнованъ. Но што онъ највише желяше за благонаравѣ, то е, да бы се млади люди зарано женили, и да нѣови сродни нѣ има слободу даду, безъ вида интереса, да сами себи избираю жене теломъ и душомъ прекрасне, коима бы се они могли присаюзити.

Но докле они овако приуготовлявау средства, којма бы одржали младежъ чисту, невину, трудолюбиву, науколюбиву и чезнућу за славомъ, Филоклесъ, кой любляше войну, овако Ментору говораше: залуду ћете вы упражнявати младежъ у тимъ наукама, ако ю пустите да лети у безпрестаномъ миру, у коме она никаквога искуства войне неће имати, нити какве потребе показати се у храбрости. Чрезъ то ћете вы нечувствено разслабити народъ, мужество ће се умекшати, сладости ћеду развратити нраве, други воени народи победи ће ий безъ труда и хотећи избећи зла, коя война за собомъ вуче, они ћеду пасти у тежко ропство.

Менторъ му одговори: зла войне јоштъ су страшнја, о којма вы немислите. Война исцрпилоу царство, и приводи га свагда у опасностъ пропасти, онда башъ кадъ се добиваю највеће победе. Съ каквимъ му драго користима да се започне, нисмо за цело уверени да ће се тако окончати, да небудемо подвргнути најжалосниѣмъ променама среће. Съ каквомъ му драго величиномъ крепости да се упустимо у битке, најманя погрешка, панични стра, оно ништа вамъ одузима победу, коя б была у вашимъ рукама, и преноси се къ вашимъ непријатељима. Кадъ бы башъ у своме стану држали победу, као уланчену, опетъ сами себе обарамо, обарајући своѣ непријатељ, и земля се лишава народа. Земљъ се опустошаваю, трговина изнемогава, а што е најгоре, кваре се најболѣи закони, и развраћаю нрави: младежъ не предае се више наукама, крайня нужда чиня, да трпимо у становима оно жалосно самовольство међу войницима; правда, добра уредба, све трпи одъ тога непорядка; царъ, кон пролива крвь толики люди, и причинява толике несреће, за приобрести нешто славе, или за разширити границе свога царства, нѣе достоянъ опе славе, кою тражи, и заслужуе, да се лиши и онога, што притяжава, кадъ оће да отима и оно, што нѣе нѣгово.

Но ево средства упражнявати мужество народа у време мира. Вы сте већъ видели упражненя тела, коя смо мы уредили, награде, кое ће узбуђавати саревнованя, правила славе и добродетельи, којма ће се испунити деца јоштъ одъ саме колевке попеванѣмъ дела херойски. Присаѣдините тимъ средствами јоштъ и средство живота трезвена и трудолюбива: али то нѣе све: упуть, како кой вама саюзни народъ узима войну, тамо пошилѣите цветъ младости, особито оне, у којма се при-

мети духъ воєни, и кои ће бити најспособни ползовати се искуствомъ. И тимъ ћете ви задржати високо почитанѣ кодъ ваши саюзника: вашъ ће се саюзъ тражити, и бояћеду се саюзници лишити се нѣга; неимаюћи воєне о своме трошку, ви ћете свагда имати младежъ воєну и неустрашиму. Премда нећете имати кодъ куће воєну, но нећете изоставити опима давати велике почести, кои узимаду дарованя воєна: ербо право средство удалити воєну и уздржати другу воєну, естъ образовати оружїє, почитовати люде, кои су изредни у томъ занату, имати такови свагда, кои су се упражнявали у туђимъ земляма, кои познаю крепости, науку воєну и начинъ водити воєну народа суседни; то естъ бити равномерно неспособнимъ водити воєну одъ гордости, колико одъ нѣ плашити се збогъ мекости. Онда сваки данъ будући сте готови да е водите одъ нужде, до тога доодимо, да е готово никада немамо.

Што се тиче саюзника, кадъ су већъ готови еданъ другоме да обяве воєну, онда стои до васъ, да будете посредственикомъ. Са тимъ ви получавате славу темельнию и безопаснию, него сви обладатели; ви добїяте любавъ и уваженѣ одъ страни; сви имаю одъ васъ потребу, ви са поверенїемъ царствуете надъ нїма, као што надъ вашимъ поданима царствуете влашћу, ви постаєте хранитель тайни, судїя условїя, владоць срца; ваше поштенѣ лети у землѣ найудалѣнїє, ваше е име, као онай прекрасни мирисъ, кой испарава одъ царства у царство къ народима найдалїимъ. У томъ станю нека на васъ кой народъ суседни нападне противъ правила правде, онъ васъ наоди привикла и готова къ воєни: но што е најкрепчїє, онъ наоди васъ люблѣна и споможена: сви ваши суседи подижу се васъ ради и уверени су, да ваше суштествованѣ естъ обшта безопасность. Ето то е безопаснїя стена, него сви зидови градова и сва най, крепчїя места. Ето праве славе, но колико мало царева имаде, кои е умеду тражити, и кои се одъ нѣ неудаляваю! они трче за лажливом сенкомъ и оставляю за собомъ праву честь, зато, што е непознаю. Када Менторъ овако изговори, Филоклесъ; зачуђенъ сматраше га, пакъ онда баци очи на цара, и радоваше се што смотри, съ каквомъ жеђу Идомеией сабираше у свое срце све речи, ков исхођау као река мудрости изъ уста овога странца.

Минерва подъ образомъ Ментора подизаше тако у Саленту најболѣ законе, и најполезнїя правила правителства, не то-

лво, да учини да цвета царство Идоменеово, колико да покаже Телемаку, кадъ се поврати, чувствителни примеръ одъ свега, што може мудро правителство чинити, за учинити народе срећнима и за задати доброе цару постојану славу.

T E L E M A C H

LIBRUM QUARTUM

Край књиге четрнаесте.

Милоу Телемаку, кадъ се поврати, чувствителни примеръ одъ свега, што може мудро правителство чинити, за учинити народе срећнима и за задати доброе цару постојану славу.

Т Е Л Е М А К Ъ.

КНЪИГА ПЕТНАЕСТА.

Међу тимъ Телемакъ показиваше свою храбрость у опасности войне. Походећи изъ Салента, онъ е настоявао да придобіе любовь стари войвода, кои поштенъ и искусство быаше са вршено. Несторъ, кой га е већъ у Пилосу видіо, и кой е свагда любіо Улиса; држао га е као свога рођенога сына; онъ му даваше наставленя, коя е подкреплявао са разнимъ примерима: онъ му рассказиваше сва странствованя свое младости и на све, што е видіо, чинити приметбе найдостойнѣ хероя прошлога века. Споменъ тога мудрогъ старца, кой е три човечія века проживіо, быаше као исторія древни времена урезана у мрамору и мѣди.

Филоклетъ небыаше съ почетка тако наклонѣнъ Телемаку, као Несторъ: мрзость, кою е онъ толико дуго време питао у своме срцу противу Улиса, удаляваше га одъ нѣгова сына, и быаше му мучно гледати све то, што се богами чиняу да пре-дуготовляваю за ползу овога младога мужа, да бы учинили га равнимъ онимъ хероима, кои разорише градъ Трою. Али, Телемакъ своіомъ умереношћу победи сву злопамтилость Филоклетета, кой се већъ немогаше уздржати, да не узлюби ову кротку и благообразну добродетель. Онъ узимаше често Телемака на страну, и говораше му: сине мой, (я се више небоимъ тимъ именовъ васъ називати) вашъ родитель и я, мы смо, я признаемъ, дуго време были еданъ другоме непріятели: признаемъ башъ, да, кадъ смо већъ разорили и градъ Трою, мое се срце іоштъ небыаше ублажило; и кадъ самъ васъ видіо, осећао самъ неку трудность любити добродетель у сину Улисеvu. И самъ самъ себи често преговарао. Но добродетель, кротка, проста, немудрена и благообразна наипосле све преобара. Филоклетъ по-

еле тога мало помало поче казивати, шта е зажегло толику злобу у срцу нѣговомъ противъ Улиса.

Потребно е, рече онъ, да я започнемъ мою повесть изъ далека. Я самъ свуда ишао съ великимъ Херкуломъ, кой е избавио землю одъ толики чудовишта, и предъ коимъ стаяу сви остали Херои, као што су пратови спрамъ великога раста, или као найманѣ птице у присуству орла. Нѣгове и мое несреће провеходиле су одъ страсти, коя узрокуе найгоре несреће, то есть одъ любви. Херкулъ, победивши толика чудовишта, немогаше ту стидну страсть победити, немилостиво дете Купидонъ играше се съ њиме. Онъ се немогаше споменути, за непостидити се, како е некада заборавляо свою славу, и прео при Омфали царици лиднекой, као найхуѣи и најраспуштениа човекъ; толико га быяше одвукла слепа любовь. Сто пути ми е се исповедао, да му е то време живота нѣгова помрачиле нѣгову добродетель, и готово избрисало славу свию нѣгови подвига.

Богови! Такова е слабостъ и непостоянство люди, кои се би све одъ сами себе обећаваю, и ничему непротивстаю, ахъ! велики Херкулъ паде у замке любви, на кою е толико пута викао. Онъ любляше Деяниру, пресретанъ, да е быо постоянь у той страсти къ жени, коя е была нѣгова супруга! Но скоро младость Юле, на кое лицу быяу написане грацие, очара нѣгово сердце. Деянира запалѣна завишѣу, спомену се оне жалосне доламе, кою е нѣой Центавр Несеусъ умируѣи оставио, као найверниѣ средство да узбуди любовь у Херкулу, колико бы годъ пута захотео ню пренебрегнути, и у другу залюбити се. Та долама пуна едовите крви Центаврове имаѣаше отровъ стрела, коима е то чудовиште прободено было. Вы знате, да су стреле Херкулеве, кой е убио тога вероломнога Центавра, окрвавлѣне крвлю Хидре одъ Лерна, и да е та крвь отровала те стреле таквимъ начиномъ, да свака рана онима причинѣна была бы неизлечима.

Херкулъ обукавши ту доламу осети ускоро прождируѣи оганъ, кой се увлачаше у мозакъ костію нѣгови; онъ чиняше ужасну вику, коя се разглашаваше по брду Ети, и разносаше по свима дубокимъ долинама, и само се море чиняше одъ тога у движеню. Найдивльи бикови, кои бы рикали у нѣовимъ биткама, нису чинили толико страшни шумъ. Несреѣни Ликасъ, кой му одъ Деянире донесе ту доламу, усуди се приблизити се къ њму. Херкулъ у иступленю свое болѣ уфати га и зави-

тла га, као што пударъ своіомъ пударкомъ завитла каменъ, кадъ оће далеко одъ себе да га баца; тако Ликасъ баченъ съ високе планине силномъ рукомъ Херкулевома паде у море, гди се на еданъ путъ преобрати у стену, која и данашњи данъ задржава видъ човечји, и разбіяюћи непрестано раздражене волне морске, ужасава изъ далека искусне корманоше.

После ове несреће Ликасове я самъ већъ мислю, да се немога више поверити Херкулу, и старао самъ се сакрити се у найдубль пештере. Онъ безъ муке изчупаваше изъ корена едномъ рукомъ висока дрва и најстаріе растове, кои су одъ много векова презирали ветрове и олуе, другомъ рукомъ онъ се залуду мучаше са свои леѣа садрети отровну доламу, која се быше прилепила за нѣгову кожу, и као урасла за нѣгово тело. По мери, како в онъ откидаше, онъ расчупаваше и свою кожу и свое месо; крвь течаше и омочаваше землю. Наипосле добродетель нѣгова преодолевши нѣговой болю, онъ овако повика: ты оидишь драги Филоктете зла, која ми Богови даю да трпимъ: вни су праведни: а я самъ нѣи увредіо, повредіо самъ любовъ супружеску. Победивши толике неприятель, дао самъ се стидно победити любовлю красоте стране жене, и задоволянъ самъ, што ѣу погинути за ублажити Богове. Но ахъ! драги пріятелю гди си ти, куда ты бежишь? иступленъ болъ принудило ме е да учинимъ свирепость бедноме Ликасу, за кое чрезвычайно жалимъ; онъ нѣе знао, какавъ отровъ мени доноси, нѣе оно заслужіо, што самъ учиніо да претрпи: мислишь ли ты, да бы я могао заборавити пріятельство, кое самъ теби дужанъ, и хотео ти одузети животъ. Не, не, неѣу я престати любити Филоктета. Филоктетъ ѣе примити у своя наручя душу мою готову одлегити, онъ ѣе сабрати мой пепео. Гди си ты дакле драги Филоктете! Филоктете! едина моя надеждо, која ми іоштъ овди на земљи остае?

При овимъ речма я похитамъ къ нѣму пружаюћи му руку, и онъ хотяше да ме загрли, пакъ се задржа, боѣћи се, да небы у моіой внутрености зажегао жалостни оганъ, коимъ самъ згореваше. Ахъ ни та ми утеха нѣе позволѣна! говорѣћи овако сакупляше онъ дрва поизобарана, и начини одъ нѣи гомилу на врхъ планине. Попе се тіо на гомилу дрва, и простре кожу лава Немейскога, која за дуго време покриваше нѣгова плеѣа, кадъ в ходіо съ еднога края земль на други да убія чудовишта

и да избавля несреѣне. Подупре се своіомъ чворновакомъ, и заповеди ми да запалимъ огань подъ ономъ гомиломъ дрва.

Мое стрепеѣе и ужасомъ обузете руке, немогоше му одреѣи ту свирепу дужность; ербо животъ небыяше веѣъ за нѣга даръ богова, толико му несносанъ быяше. Я се боя, да крайность нѣгове болѣ небы га дотле довела, да учини нешто недостойно оне добродѣтели, коя е ужасавала вселену. Кадъ веѣъ виде, да ватра починяше обузимати дрва; ето сада драги мой Филоктете, осеѣамъ я твоє право пріятельство. Ербо ты любишь мою честь више, него животъ мой: богови нека те зато награде! я ти оставлямъ оно, што имамъ найдрагоценіе на свету: ове стреле омочене у крови Хидре одъ Лерна. Ты знашь, да су ране одъ нѣи неизлечиме; чрезъ нѣи ты ѣешь быти непобедимъ, као што самъ и я быо, и никой смртни несме се усудити да удари на тебе. Знай, да я умиремъ веранъ нашемъ пріятельству, незаборавляй никада колико си мени предрагъ быо. Но ако е истина, да ты осеѣашъ мое несреѣе, ты ми можешь дати последню утеху; обеѣай ми, да никада никомъ смртномъ неѣешь открыти ни мою смръть, ни место, на коме ѣешь ты сакрити пепео мой. Я му то обеѣамъ, ахъ! и учинимъ заклетву орошаваюѣи ону гомилу дрва моимъ сузама. Неки зракъ радости указа се у нѣговимъ очима: но на еданъ ма густъ пламенъ, кой га обузе, угуши нѣговъ гласъ, и покри га предъ моимъ очима. Крозъ пламенъ бы я кадъ што угледао нѣга; лице му быяше тако весело, као да е увенчанъ цвеѣемъ, и покривенъ благовіяма у радости каквога сладоснога праздника меѣу своимъ пріятельима. У скоро потроши огань све, што е было у нѣму земно и смртно. Ништа веѣъ неостаяше одъ онога, што е добіо у роѣеню одъ свое майке Алкмене. Но по заповести Юпитеровой задржа оно танко и безсмртно естество, онай небесни пзамењ, кой е права стихія живота, и кога е добіо одъ оца Богова. Тако се онъ пресели подъ златне сводове блистателнога Олимпа, да испія Нектаръ, гди му Богови дадоше за жену любиму Хебе, Богиню младости, и коя наливаше Нектаромъ чашу великога Юпитера пре, него е Ганимедъ задобіо ту честь.

Што се мене тиче, я наѣо изворъ неисцрпиме болѣ у тимъ стрелама, кое ми онъ остави, да се узвисимъ надъ свима Хероима. Мало за тимъ саюзни цареви намерише осветити Менелая на безчестномъ Парису отевшемъ Елену, и разорити цар-

ство Пріамово. Оракуль аполоновъ даде имъ на знаніѣ, да немаю никакве надежде, да ће срећно окончати ту войну, ако неузимаю стреле херкулеве.

Улисъ, вашъ родитель, као свагда најпросвећени и најприлѣжни у свимъ саветима, прими на себе, да мене приклони, да съ њима у обсаду Троянску пођемъ, и да понесемъ стреле Херкулеве, коѣ онъ мисляше, да су кодъ мене. Имаѣаше већъ много времена, како се Херкулъ непоказиваше на земљи: већъ се немогаше чути ни одъ каквога смртнога да говори о каквому важному делу тога хероя. Страшилишта и злодѣи почеше се опетъ являти безъ наказаня. Грци незнаѣау шта ће мислити о њму: едни говорау, да ѣ умрео, други утврѣавау, да ѣ отишао къ северноме полукругу да укроѣава Ските. Улисъ доказиваше, да ѣ умрео, и науми то одъ мене искушати. Дође ме онъ да посети у оно време, кадъ се я іоштъ немого утешити, што самъ изгубіо великога Алцида. Онъ се крайнѣ мучаше, када хотяше къ мени проговорити: ербо я немога више гледати люде, и немога се растати одъ они пустиня горе Ете, на којой самъ видіо где умире мой пріятель; я се само стара, како ѣу себи представляти образъ онога хероя, и оплакивати видъ они жалостни места. Но любко и силно убеѣенѣ быаше на уснама вашего родителя: онъ се чиняше тако исто жалостанъ, као што быя и я: проливаше сузе, знаѣаше мало помало придобити мое ерце, и привуѣи мое поверенѣ; онъ побуди у мени любовъ къ царевима грчкимъ, кои се спремау къ бою праведнога рата, и кои немогау успеха имати безъ мене. Ништа манѣ онъ немогаше никада искушати и дознати тайпу о смрти херкулевој, кою самъ се я заклео да никада неоткріемъ; но онъ нимало несумняше о њговој смрти, мене примораваше да му покажемъ место, на коме самъ сакріо быо њговъ пепео.

Ахъ! я се страшно боя учинити клетвопреступленѣ, откриваюѣи му тайпу, кою быя Боговима обеѣао да ѣу свагда храни. Имао самъ слабость избеѣи мою клетву несмеюѣи ю повредити: Богови су ме зато каштиговали: я ударимъ ногомъ о землю на ономъ месту, на коме быя сакріо пепео херкулевъ, онда пођо за царевима саюзнимъ, кои ме съ пуномъ радошѣу примише, съ којомъ бы примили и самого Херкула. Кадъ преѣдемъ на островъ Лемнось, я хотя показати свима Грцима, шта мое стреле могау учинити, приуготовляюѣи се да устрелимъ едву кошуту, коя по шуми бежаше; но немотрѣи упустимъ

стрелу, која ми падне на ногу, и учини ми рану, коју и данасъ јоштъ осећамъ. Тай часъ почнемъ трпити оне исте болѣ, што е Херкулъ претрпіо, данъ и ноћъ испуњава островъ моимъ јуканѣмъ; нека црна и смрдљива текућа изъ мое ране крвь опогани воздухъ, и простре по стану грчкомъ смрадъ, кой могаше загушити люде најяче. Цела войска ужасаваше се видећи ме у овој крайности; сваки наођаше, да е то наказанѣ послано одъ праведни богова.

Улисъ, кой ме е и принудио у ту войну, први ме остави. Ја познадо, кадъ већъ онъ то учини, да онъ обшту ползу и победу свимъ узроцима пріятельства и частне благопристойности предпочитоваше. Већъ немогау се у стану више ни жертве чинити, толико моя страшна рана и нѣзино позлеђенѣ и сила мое вике сметаше целомъ воинству. Но у ономъ часу, када себе видо остављѣна одъ Грка по саветима Улиса, та ми се политика учини пуна најужаснѣ безчовечности и најцрнѣга вероломства. Ахъ! ја быя заслеплѣнъ, и невиђа, да су најмудрѣи люди противу мене, као и Богови, кое самъ разгнѣвио.

Готово за све време обсаде Троянске живіо самъ безъ помоћи, безъ надежде, самъ безъ подкрепленя, предатъ ужаснимъ боляма на томъ пустомъ и дивлѣмъ острову, на коме немоганшта друго чути, кромъ волна морски, кое се разбіяу о каменѣ. У той самоћи, нађемъ едну шуплю пећину у камену, кой подизаше къ небу два оштрљка подобна двема главама; изъ тога камена истицаше изворъ бистаръ. Та пећина быяше прибежиште дивльи зверова, кои свирепости ја быя предатъ данъ и ноћъ; накупимъ лишѣа пода се, да легнемъ. За сво иманѣ остаяше ми јоштъ еданъ дрвени просто начинѣни лонаць и неколико издрпани одећа, којма самъ замотавао мою рану, да бы уставіо крвь, и којма самъ се послуживао чистећи е. Ту оставлѣнъ одъ люди и предатъ ярости богова, проводіо самъ мое време стреляюћи голубове моимъ слрелапа и друге птице, кое бы около пећине долетале. Кадъ бы кадшто убіо кою птицу себи за пренитанѣ, потребно ми е было вући се по земљи съ болломъ, и мой ловъ донети: тако мое руке мени приуготовлявау храну.

Грци су ме истина при походу съ нечимъ снабдели: али ово закратко траяше. Ја запалява оганъ съ каменѣмъ. Тай животъ, премда е быо тако горакъ, јоштъ бы ми се чиніо пріятанѣ удалѣнѣ будући одъ люди лажљиви и неблагодарни, да

ме боля небыяше обтеретила, и да се често нисамъ опоминяю мога жалоснога станя. Шта! говора я, извести еднога човека изъ нѣгова отечества, као единого човека, кой бы могао освѣтити Грчку; пакъ оставити га на пустомъ острову у време нѣгова спаваня! ербо су Грци отишли, кадъ самъ я заспао. Судите, како самъ се я зачудіо, и колико самъ проливао суза, кадъ самъ се разбудіо, и видіо отпловуѣе бродове. Ахъ! тражећи на све стране по томъ дивлѣмъ и ужасномъ острову, немого ништа друго наћи осимъ билѣ.

На томъ острову немаше ни пристаништа, ни трговине, ни гостопримства, ни човека, кои бы къ нѣму драговольно пристао. Ту се наоде кадшто злосреѣни люди, кое бура забацуе; и ту се неможе ни каквомъ друштву надати, кромъ одъ кораблѣкрушеня: башъ и сами они, кои бы на то место доодили, нису се усудили повести ме боѣни се гнѣва Богова и Грка: за десетъ година дана трпіо самъ я срамоту, болю, гладъ и рану, коя ме преждираше; и сама се надежда быяше угасила у моме срцу.

На еданъ путъ враѣаюћи се одъ траженя трава лекарски заради мое ране, упазимъ у моіой пештери млада, лепа и пре-красна човека, но горда и струка херойска. Учини ми се да видимъ Ахилеса, толико приличаше нѣму у цртама, погледу и ходу: нѣговъ едини узрастъ даваше ми дознати, да то онъ немогаше быти. Я примечава на нѣговомъ лицу заедно састрада-нѣ и смутню. Тронуть, видећи ме съ каквомъ ее мукомъ и тро-мошћу я вучемъ. Вике проницателне и жалосне, коима я зао-рава ово обрежіе, умекшаше нѣгово срце.

О странче! говора я къ нѣму издалека, каква е зла сре-ѣа тебе довела на овай необитаеми островъ? я опазимъ одело грчко, одело, кое ми іоштъ быяше предраго. Ахъ како самъ я радъ да чуемъ твога гласа, и да наѣмъ на твоимъ устнама онай езикъ, кога самъ изучіо іоштъ одъ младости, и коимъ више немогу да говоримъ съ никимъ за толико дуго време у овой самоћи! Не-плаши се нимало видети еднога злосреѣного: ты си дужанъ да имашъ къ нѣму састраданя.

Текъ што Неоптолемъ проговори, я самъ Гркъ, а я пови-чемъ: о сладки речи после толико година ѣутаня, болѣ и неу-техе! о сине мой! каква несреѣа, каква бура, или болѣ да ре-чемъ, какавъ благопоспешни ветаръ тебе доведе овде, да учи-нишь конаць моимъ бедама? Онъ ми одговори: я самъ изъ

острова Сцироса, и врахамъ се тамо: кажу, да самъ я синъ Ахилесовъ, а остало ты све знашъ.

Речи тако кратке іоштъ незадовольшише мое любопытство; я му реко: сине родителя, кога самъ я толико любіо! драги питомче Ликомединъ, како дакле овде да дођешъ? Одъ куда ты идешъ? Онъ ми одговори, да иде одъ обсаде Троянске. Ты дакле ниси быо, говора му я, при првоме походу? Кадъ онъ упыта мене еси ли ты быо, онда му я одговоримъ: я добро видимъ да ты непознаешъ ни имена Филоктетова, ни нѣгове несреће ахъ несрећанъ како самъ я! мои гонительи ругаю се самномъ у моіой беди, Грчка незна, шта я трпимъ: моя се боля умножава; Атриди су ме поставили у ово станъ, да бы то нѣма Богови повратили!

По томъ искажемъ я, каковимъ су начиномъ Грци мене оставили; онъ саслушавши мое жалбе, стаде мени свое казивати; после смрти Ахилесове, рече, съ почетка га я прекидо у речи говорећи му: шта! Ахилесъ е умро? опрости ми синяко сметамъ твой говоръ сузама, ког самъ дужанъ твоме родителю. Неоптолемъ ми одговори: вы мене утешавате прекидаюћи ме: како ми е сладко видети где плаче Филоктетъ за моимъ родителѣмъ!

Неоптолемъ започинюћи опетъ свою беседу, рече ми: после смрти Ахилеса Улисъ и Фениксъ дођоше да мене посете увераваюћи ме, да се градъ немогаше разорити безъ мене, и одведоше ме безъ муке: ербо жалость о смрти Ахилеса и желя да наслѣдимъ нѣгову славу у той славной войны довольно ме убеђавау да пођемъ за нѣма; дођемъ у Сигей: войска се скупи около мене: сваки се куняше, да види Ахилеса, но ахъ; нѣга више небыаше. Младъ и безъ искусства мислио самъ, да се могу свему надати одъ они, кои ми давау толике похвале: съ почетка заиштемъ я одъ Атрида оружіе мога родителя; но они ми одговорише немилостиво: ты ћешъ остатакъ добити, што е было нѣгово, а што се тиче до оружія, оно е определѣно Улису.

Упутъ се я станемъ смућавати, плакати, и у иступленѣ долазити; но Улисъ овако ми говораше: млади момче! ты ниси съ нама быо у опасностима овога рата; ты ниси заслужио то оружіе, а већ ты гордо говоришъ: никада ты нећешъ нѣга добити. Тако неправедно одъ Улиса опленѣнъ, врахамъ се на островъ Сциросъ више срдить на Атриде него на Улиса; кой

в годъ нѣиовъ непріятель нека буде пріятель богова! о Филотете я самъ све исказао.

Онда я запытамъ Неоптолема, како Аяксъ Таламониски нѣе препречю ту неправду. Онъ в умро, одговори ми. Умро! повичемъ. А Улисъ неумре! напротивъ онъ се слави у войсци. Онда га запытамъ за Антилока, сина мудрога Нестора и за Патрокла, кога в толико Ахилесъ любіо. Они су такођеръ помрли, рече ми. Шта помрли! Ахъ што говоришь! тако свирепа война коси добре, а заштеђуе зле. Улисъ в дакле у животу? и Терзитъ в безъ сумнѣ? Ето шта чине богови: како да ий іоштъ хвалимо. Докле я у овой ярости быя противъ вашего родителя, Неоптолемъ непрестаяше варати ме, и ове жалостне речи придаде: далеко одъ войске грчке, гди зло превосходи добро, я идемъ да живимъ задоволянь на дивлѣмъ острову Сциросу съ богомъ, я идемъ, а Богови нека васъ исцеле!

Тада му я реко: сине мой! я тебе заклинѣмъ сенкомъ твога родителя и твоє майке и свимъ онимъ, што ти в найдражѣе на свету, да ме неоставишь сама у бедама, коє видишь. Я добро знамъ, колико ћу я теби быти на досади: али бы ти было стыдно оставити ме; бади ме у кой годъ край макаръ и на дно лађе онде, где те нећу я обезпокоявати ни найманѣ. Велика само срца знаю какова в то слава быти добримъ. Не оставляй ме у овой пустыни, на коіой никаквога човечіегъ знака нема; води ме у твоє отечество, или у Еубеу, коя нѣе далеко одъ горе Ета, Трахине, и пріятни брегова реке Сперхив; врати ме моему родителю. Ахъ, боимъ се да нѣе умро! я самъ му поручіо, да ми пошалѣ одну лађу: или в онъ умро, или они, кои су обећали да му искажу мою беду, нису то учинили. Я узимамъ къ теби прибежиште сине мой, спомени се трошности човечіи ствари; кой се наоди у благу, мора се бояти, да га незлоупотреби, и мора помагати злосрећнимъ.

Ето шта самъ одъ иступленя жалости изговоріо Неоптолему. Онъ ме обећа одвести. Онда іоштъ вдавъ путь повичемъ: О та срећни дане! О любими Неоптолеме, достойни славе твога родителя! предраги другови мога путованя, дозволите ми да се опростимъ съ овимъ жалоснимъ обиталиштемъ. Гледайте, гди самъ живіо; разумите, шта самъ претрпіо: нико други небы могао то поднети; али вужда ме в нагонила, и она люде научава у ономе, што иначе никада небы могли знати. Кои нису никада трпили, незнаду ништа, незнаду ни зла ни добра; не-

познаю люде, саме себе непознаю; и изговоривши овако узмемъ мой лукъ и мое стреле.

Неоптолемъ замоли ме, да му дозволимъ да полюби то оружїе прослављено и посвећено непобедимимъ Херкуломъ. Я му одговоримъ: ты све можешъ, ты си давасъ сине мой онай, кои ми враѣашъ животъ, мое отечество, мога старошћу обременѣна оца, мое прїятелѣ и самога мене: ты можешъ докоснути се до тога оружїя, и хвалити се, да си еданъ међу Грцима, кои си заслужио дотакнути се до нѣга. У путь Неоптолемъ улѣзе у мою пещину да се диви моме оружїю.

Међу тимъ ме свирепа боля обузе, смути ме, незнадо већ ни самъ шта чиня. Зактева оштаръ мечъ, да одсечемъ ногу; вика: о смрти толико желѣва! што недоодишъ? млади човече! сажежи ме, као што самъ я сажегао сина Юпитерова! о земљо! земљо! прими еднога умирућегъ, кой се више неможе подигнути! Изъ ове крайности болѣ падо я тай часъ по обичаю у дубоку несвесь; велики ме зной поче подкреплявати, а црна и покварена крвь течаше изъ мое раке. За време мога сна ласно е было Неоптолему однети мое оружїе и отићи, али онъ быяше синъ Ахилесовъ, и небыяше рођенъ за превару.

Кадъ се пробудимъ дознамъ нѣгову сметню; онъ уздисаше као човекъ, кои се незнаѣаше претворити, и кой ради противъ свога срца: Ты оћешъ мене да обманешъ, реко му я; шта е то: потреба е да поћешъ са мноимъ у обсаду Троянску. Я упуть одговоримъ: ахъ шта си рекао ты сине мой? дай ми натрагъ тай лукъ, я самъ изневеренъ! Онъ ми ништа неодговори, гледаше ме спокойно, и ништа га непомиче. О брегови! о предгоря овога острова! о дивљи зверови, о стрмене стене, я се вама тужимъ, зашто кромъ васъ немамъ другога, коме бы се могао потужити! вы сте се привикли моме уздисаню! може ли мене преварити синъ Ахилесовъ! онъ ми отима свети Херкуловъ лукъ, оће да ме вуче у станъ Грка, да торжествуе наданомъ: онъ невиди, да е то триумфъ надъ мртвимъ, надъ сенкомъ, надъ однимъ суетнимъ образомъ. Ахъ да ли ме е напало бы у мојой снаги . . . ! Но и садъ е то учинио преваромъ. Шта да чинимъ, врати ми сине, врати; буди подобанъ твоему родителю, подобанъ самомъ себи. Шта говоришъ ты . . . неговоришъ ништа! Дивлѣ каменѣ я се къ теби враѣамъ, нагъ, беданъ и остављенъ безъ хране; я ћу самъ умрети у овој пещери неимаючи више мога лука да убїямъ животинѣ, и живо-

тинѣ не мене повести, али немари ништа. Сине мой, ты ми се невидишъ пакостанъ: неки наговоръ тебе тера, врати ми мое оружје; одлази одатле.

Неоптолемъ са сузама у очима тио изговараше: да су богови дали, да нисамъ никада ни пошао изъ Спироса. Међу тимъ я повичемъ: ахъ шта я видимъ? нѣ ли то Улисъ? и упутъ чубмъ нѣговъ гласъ; онъ ми одговори: я самъ Улисъ! Да се тамно царство Плутоново отворило, и да самъ видио црни пакао, кога се и сами богови страше, неби ме већи ужасъ напао; јоштъ повичемъ: земљо Лемноса! я призивамъ тебе за сведока! о сунце, ты нѣга видишъ и јоштъ га трпишъ! Улисъ ми одговори непомичући се: Јупитеръ то заповеда, я га слушамъ. Усуђуешъ ли се ты, реко му, именовати Јупитера? видишъ овога младогъ мужа, кой нѣ рођенъ быо за превару, и кой страда извршуюћи то, што га ты натеруешъ да чини. Мы нисмо дошли нити да васъ преваримо, рече ми Улисъ, нити да вамъ шкодимо; него да васъ избавимо, излечимо, и да вамъ дамо славу да разорите градъ Трою, и васъ да одведемо у ваше отечество. Вы сте, а нѣ Улисъ, неприятель Филоктету.

Онда я изговоримъ вашемъ родителю све, што ярость изрећи могаше! Кадъ си ты мене на овомъ острову оставио, реко му я, што ми ту недашъ мира? иди, тражи славу битке, и сва удовольства; уживай твою срећу съ Атридима; остави мени мою бедность и мою болю. Што ме узнемиравашъ; я више нисамъ ништа, я самъ већъ умро; зашто и сада јошъ немислишъ, као што си негда мислио, да я немогу поћи, и да не мое јуканѣ и гадъ мое ране сметати жертвованяма? О Улисе! Улисе! узроче мои беда, да бы те Богови . . .! но Богови мене неслушаю, напротивъ они узбуђую мога неприятеля. О земљо мога отечества, кою никада више нећу видети! Богови, ако јоштъ кои имаде праведни међу вами, имаите са-страданя самномъ, накажите, накажите Улиса; и онда ћу я веровати да самъ се излечю.

Докле бы я овако говорю, вашъ родителъ спокоянъ сма-траше ме съ лицемъ састрадаюћимъ, као човекъ, кой у место да се огорчи, сноси и извинява смућеность еднога злосрећногъ кога с срећа огорчила. Я га виђа подобна стени, коя се на врху горе игра с' ярощу ветрова, и пушта да се исцрпи нѣовъ гнѣвъ, а стои недвижима. Тако вашъ родителъ ћутећи очеки-ваше, да се кой гнѣвъ савъ изліе: ербо знаѣше да неваля

ударати на страсти човечіе у друго време, да бы привео ій к' разуму, развѣ кадъ веѣъ почну ослаблявати уморивши се. После тога рече ми ове речи: Филоктете, шта сте вы одъ вашего разума и одъ вашего мужества учинили? Ево вамъ сада време да га употребите. Кадъ неѣте поѣи с' нами да испуните намере Юпитерове, с' Богомъ остайте, вы нисте достоянъ назвати се спасителѣмъ Грчке и разорителѣмъ Троє; останите у Лемносу; ово оружѣ, кое я собомъ узимаю, придобиѣ мени славу, коя е за васъ определѣна была. Да идемо Неоптолема; за луду ѣмо му говорити, састраданѣ к' едномъ само човеку не треба да насъ задржава па да пренебрежемо спасенѣ целе Грчке.

Онда се я распламтимъ као лавица, одъ кое су отети штенци, и коя рикомъ испунява лугове. О пеѣино, говора я, никада неѣу я тебе оставити: ты ѣешъ мой гробъ бити! о обиталиште мое болѣ, више хране, више надежде; ко ли ѣе ми дати ножъ, да се прободемъ. Да бы ме грабљиве птице могле разнети...! я ій неѣу више убіяти моимъ стрелама! о драгоцени луче, свети луче сина Юпитерова! о драги Херкуле, ако іоштъ осетити можешъ, ниси ли се разгнѣвио? овај лукъ ніе више у рукаха твога вернога пріятеля: онъ е у лажљивимъ и невернимъ рукаха Улиса. Птице грабљиве, дивљи зверови небезите више одъ ове пеѣине, немаю више мое руке стрела, бедни я не могу вамъ шкодити, одите, поѣдите ме, гди е громъ немилосерднаго Юпитера да ме сатре?

Вашъ родитель покушаваюѣи сва средства, да бы ме убедіо, наипосле благо разсуди, да е најболѣ, да ми поврати оружіе: потомъ даде знакъ Неоптолему, кой ми га тай часъ и поврати, а я му на то реко: достоянъ сине Ахилесовъ, ты показушъ, да то н еси: пусти ме, да прострелимъ мога непріятеля. Я веѣъ натегну стрелу противъ вашего родителя: али ме Неоптолемъ уздржа, говореѣи ми: ярость васъ забунює, и не да вамъ видети дело недостойно, кое оѣете да учините.

Улисъ се чиняше тако спокойнъ противъ мои стрела, као и противъ мои зли речи. Доѣе ми до срца ова неустрашимость и ово трпенѣ. Поче се стидити, што самъ хотео у овомъ првомъ иступленю моимъ оружіемъ да убіемъ онога, кой ми га е повратио; гнѣвъ се мой іоштъ небыяше утишао, и я быя неутешимъ, што дужанъ быя благодарити за оружіе мое човеку, на кога самъ толико мрзіо. Меѣутимъ Неоптолемъ ми ове речи из-

говори: знайте, да в божествени Хеленъ снъ Пріамовъ изишавши изъ града Трое по заповести и уливу богова нама открито будућа. Несрећна Троя паше, казао в онъ; но онда, кадъ га ню удари онъ, у кога су стреле Херхулеве. Тай се човекъ неможе пре излечити, докъ недође подъ стене Троянске. Синови Ескулапови нѣга ћеду излечити.

У овомъ магновеню ока осећа я, да ми в срце разделно. Я быя тронуть невиношћу Неоптолема и добродушіемъ, съ коимъ ми поврати мой лукъ. Но немого се јоштъ решити, да видимъ онай данъ, када валяше уступити Улису, и неки заостидъ држаше ме нерешима. Мене видети с' Улисомъ и съ Атридима, на шта ће се о мени онда мислити?

Докле я у овой неизвестности пребыва, на еданъ ма зачуемъ гласъ виши него што в човечія; угледамъ Херкула у едномъ сѣйномъ облаку; онъ быяше окруженъ зрацима славе, ласно разпознава я нѣгове мушке црте, тело нѣгово крепко и нѣгова движеня проста. Но онъ имаѣаше неко высочество и величество, коя се никада нису показивала тако велика у нѣму, када в укроѣвао чудовишта. Онъ мени проговори:

Ты чувшъ, ты видишъ Херкула. Я самъ сишао с' высокога Олимпа, да теби објавимъ заповести Юпитерове: ты знашъ, са чиме самъ я заслужю безсмртів: нужно в, да поѣшъ са синомъ Ахилесовимъ, и да ходишъ по моимъ стопама путемъ славе. Излечиѣшъ се моима стрелама, и ты ћешъ пробости Париса, причинителя толики зала. После освоеня Трое послаѣшъ богати плѣнъ къ Пеану твоему родителю, на гору Ету. Твоя добыть оставиѣ се на моме гробу, и као усмелена победе принадлежеће моима стрелама. А ты сине Ахилесовъ! я ти говоримъ, да неможешъ победити безъ Филоктета, нити Филоктетъ безъ тебе. Поѣйте дакле као два лава, кои скупа свой ловъ граже. Я ћу послати Ескулапа у Трою, да излечи Филоктета. Сврхъ свега Грци любите и почитуйте веру, остало све умире вера неумире никада.

Разумевши ове речи повичемъ: о блажена дана, о пріятне светлости после толико година, ты се наипосле показуешъ! я се теби повинумъ; и поздравивши ова места я полазимъ. С' богомъ драга пеѣино, с' богомъ Нимфе ови влажни ливада, я више нећу чути бурна шума овога мора; съ богомъ обрежів, на коме самъ претрпю многе неприяности воздуха. С' богомъ, предгоря, на којима в одзивъ повторавао толико пута мое яу-

канѣ; с' богомъ сладки извори, кои мени тако горки быясте; с' богомъ земльо Ламноска: пустите ме, да поѣмъ среѣно, ка- да полазимъ онамо, куда ме позиваю волѣ богова и мои прия- теля.

Поѣосмо, и приспесмо у осаду Троянску; Махаонъ и По- далирїи божественимъ знанїемъ нѣоваго отца Ескулапа излечи- ше ме, или баремъ приведоше ме у ово станѣ, у коме ме са- да видите: я не тримъ више: животъ мой и здравлѣ поврати- ло ми се, али самъ остао ромъ, и убіо самъ Париса, као пла- шливо вленче, кое ловаць убія своимъ стрелама. Ускоро се Троя преобрати, и паде у пепео, остало све знате.

Ништа манѣ іоштѣ самъ имао незнамъ неку одвратность одъ мудрого Улиса, опоминюни се мои зала; нѣгова доброде- тель немогаше ублажити мой гнѣвъ: но смотривши сина, кой є нѣму подобанъ, и кога немогу да нелюбимъ, развежи се у ме- ни срце башѣ и за самога оца.

Конаць кнѣиго петнаесте.

ТЕЛЕМАКЪ.

КНЪИГА ШЕШНАЕСТА.

Докъ е Филоктеть овако повествовао своя приключеня, Телемакъ в стаяо као привезанъ и недвижимъ; нѣгове очи быяу прилеплѣне за овога великога мужа, кой говораше. Све различите страсти, кое быяу узнемиривале Херкула, Филоктета, Улиса, Неоптолема, показивау се са свию страна на лицу младога Телемака, што се више представляу у слѣдству овога повествованя. Неколико пута онъ бы викао и прекидао Филоктета и немислеѣи о томъ; неколико пута онъ се виѣаше замишлѣнъ, као човекъ, кой дубоко мисли о слѣдству дела. Кадъ Филоктеть описа смѣтеность Неоптолема, кой се незнаѣаше претварати, Телемакъ се показиваше у истой сметнѣи, и у то време помислио бы, да е онъ Неоптолемъ.

Воинство саюзника иѣаше у добромъ поредку противъ Адраста цара Доніянскога, кой богове презираше, и вараше люде. Телемакъ наоѣаше велике препоне себе заштедѣти меѣу толикимъ царевима, равнима меѣу собомъ. Неваляше учинити се никоме подозрѣтелнимъ; но дати се любити одъ свакога. Нѣгова наравъ быяше добра и чистосрѣчна, но неласкателна; онъ се нестараше о оноу, кое бы могло чинити удовольствие другима: небыяше нимало прилеплѣнъ къ богатствама, алы незнаѣаше нимало ни давати иѣ. Тако са срѣцемъ благороднимъ и къ добру склонимъ онъ не быяше ни обязателанъ, ни чувствѣланъ къ прѣятельству, ни штедаръ, ни признателанъ за стараня, коя имаѣау о нѣму люди, нити внимателанъ, како бы разликовао заслугу. Онъ слѣдоваше свой вкусъ безъ размишляня. Нѣгова е майка Пенелопа нѣга одранила противъ волѣ Менторове у високоумію и у гордости, коя угашаваше све, што у нѣму быяше найлюбезнѣе. Онъ себе сматраше, као да е одъ другога естества, него остали люди; чиняше му се, да су

други на светъ дати одъ богова само да нѣму угађаю, и да нѣга служе, да све нѣгове желѣ предвараваю, и да све нѣму, као едноме божеству, благодаре. Сређа нѣга служити, быяше по нѣговомъ мнѣнїю већъ довольна награда за оне, кои бы га служили. Неваляше никада ништа за немогућно држати, кадъ е было дело нѣга задовольити; и найманя зака сненя раздражавау нѣгову огнѣну природу.

Они, кои бы га видели овако у нѣговой природи, судили су, да онъ ништа друго нѣ способенъ любити осимъ самога себе, и да е чувствителанъ само за свою славу, и за свое удовольствие. Али ова немарность къ другима, и ово непрестано вниманѣ на самога себе, доођау одъ непрекидне крайности, у кою га е бацала сила нѣгови страсти; нѣгова га е майка мазила јоштъ одъ колевке, и онъ е быо великимъ примеромъ несређе онима, кои се рађаю у величеству. Строгости сређе, кою онъ познае одъ прве свое младости, нису могле умерити нѣгову необузданость и високоумїе. Лишенъ свега, оставлѣнъ и предатъ толикимъ залама, ништа небыяше оставїо одъ свога поноса, кой се непрестано подизаше, као яка грана сама собомъ, макаръ каквимъ усиленїемъ да ю савїамо.

Докъ е быо Телемакъ с' Менторомъ, ови се недостатци нису показивали, и умаљавали су се посведневно. Подобанъ бесноме коню, кой скаче по пространимъ ливадама, кога ни високе стене, ни стрмени, ни реке незадржаваю, и кой непознае никогъ кромъ гласа и руку еднога човека, кадра укротити га; тако Телемакъ пунъ благородна жара немогаше се уздржати осимъ еднимъ Менторомъ, кога погледъ у еданъ ма задржаваше га у найвећемъ нѣговомъ устремленю: онъ знађаше с' места, шта бы значїо тай погледъ, и позиваше еднакъ у свое срце сва чувствованя добродетельи. Мудрость Менторова, чиняше у едномъ магновеню ока нѣгово лице любко и весело. Нептунъ, кадъ подигне свой трезубъ, и кадъ угрожава волнама подигнутимъ, неусмирава брже црне непогоде.

Кадъ е Телемакъ самъ бывао, све нѣгове страсти привезане, као зауставлѣна река чрезъ крепку уставу, опетъ бы узимале нѣювъ токъ: онъ немогаше сносити гордости Лацедомоняна и Фаланта, нѣювога поглавице. Ово населенѣ, кое быяше дошло да оснуе Тарентъ, састояше се изъ млади люди рођени у време обсаде Тров, кои немађау никаковога воспитаня; нѣюво незаконно рођенѣ, непореданость нѣюви матера, разврат-

ность, у коіой воспитани быяу, придодаваше нѣма, незнамъ нешто дивль и варварско. Они подобни быяу чети разбойника, него населеню грчкомъ.

Фалантъ у свакој прилики хотяше противоречити Телемаку: често бы му прекидао речи у саборима презираюћи нѣгове савете, као еднога младића безъ искусства; онъ му се подсмеваше, држаше га за слаба и женоподобна, и чиняше примечаваня поглаварима воинства за нѣгове найманъ погрешке; стараше се да сев свуда саревновая, и да учини гордость Телемакову презрителну свима саюзницама.

Неки данъ Телемакъ зароби неколико Доніана, и Фалантъ доказиваше, да су ти робови нѣгови, ербо е, говораше, онъ предводећи свое Лацедомоняне разбіо непріятельску войску; а Телемакъ наодећи Доніане већъ побеђене и у бегству, ніе имао другога труда, него нѣма даровати животъ, и довести ій у станъ. Телемакъ, напротивъ доказиваше, да в онъ препречавао, што Фалантъ ніе побеђенъ, и добио победу надъ Доніанима. Пођоше оба двоица да бране нѣову распру у сабору царева саюзни, и тада Телемакъ стаде іошъ претити Фаланту. Были бы се еднакъ и побили, да ій незадржаше.

Фалантъ имаше еднога брата именовъ Ипію прославльна у свой войсци са нѣгове храбрости, крепости и хитрости: Полуксъ, веляу Тарентини, ніе се болъ боріо у Цесту; Касторъ небы могао нѣга превазићи у воѣеню коня: онъ быяше готово раста и снаге Херкулеве. Цело га се воинство бояше; ербо онъ быяше много више упоранъ и скотъ, него што быяше якъ и храбаръ.

Ипія видевши с' каковимъ поносомъ угрожаваше Телемакъ, кога у потайности о томъ известише, изиђе одатле, и шкрипећи зубма одъ ярости, као запенувши се дивльи вепаръ, кой тражи ловца, одъ кога в ранѣнъ, блуѣаше по стану, тражећи очима свога непріятеля, и дрмаюћи копльмъ, коимъ га хотяше пробости. Напоследакъ сусрете га; и видећи га, ярость му се удвои; то небыяше већъ онай мудри Телемакъ наставльни Минервомъ подъ видомъ Ментора; то быяше неки безумникъ, иль разярени лавъ.

Тай часъ повикне онъ к' Ипіи: стой найхуѣи одъ своіу люди! стой! да видимо, можешъ ли ты меня отети плѣнъ или добить они, кое самъ я победіо; неѣнешъ ій ты одвести у Тарентъ: иди сиѣи овай часъ к' бреговима мрачнаго Стикса. Онъ

рече и баци свое копль; али га баци с' таковомъ ярошћу, да немогаше умерити свога удара; копль промаши Ипію, еднакъ Телемакъ потрже свой мачъ изъ алатни корица, кога му Лаертъ дао быаше, када е пошао изъ Итаке, као залогъ свое нежности. Лаертъ се нѣме служіо с' многомъ славомъ, докъ е быо младъ; быо е омоченъ крвлю многи на гласу поглавица Епиродски у некој войни, у којой е Лаертъ быо победитель. Текъ што Телемакъ тай мачъ изтрже, Ипія хотевши ползовати се коришћу свое силе полети изтргнути га изъ руку младога сина Улисева. Мачъ се преби у нѣновимъ рукама, уватише се, и стиснуше другъ друга. Ево ій као два дивља звера, кои траже да се расчупаю; ватра имъ изъ очію скаче, згрчаваю се, пружаю се, еданъ другога савіаю, издижу, омаюю, докъ обойцу крвава пена непопаде. Ево ій заплетене ноге с' ногама, руке с' рукама: ова два тела овако скопчана сада едно показивау. Али Ипія годинама старіи, морао бы надячати Телемака, кога нежна младость небыаше тако крепка; ерь већъ Телемакъ готово згушенъ одъ умора, и коленима поче подклецавати. Ипія видећи га ослабљѣна усугубљаваше своя усиленя.

Свршило се већъ быаше са синомъ Улисевимъ; онъ бы приміо казнь за свою несмысленость и наглость, да Минерва небыаше определила победу на ползу нѣгову, коя издалека надъ нѣмъ бдѣлаше, и коя га у овой крайной опасности оставляше, само да га научи.

Она неостави дворъ у Саленту, него посла Ириду (дугу), брзу вестницу богова. Ова на лакимъ крилима летући расецаше неизмериме воздушне просторе, оставляюћи за собомъ дуги трагъ светлости, коя изображаваше облакъ одъ хляде различни цвѣтова, и она се чакъ на брегу мора одмори, на коме расположена быаше безчислена войска саюзника: она издалека сматраше распру, жаръ и усиленя ова два борца; стрѣпаше при погледу опасности, у којой быаше млади Телемакъ; она се приближи, окружена облакомъ сѣйнимъ, когъ учинила быаше одъ испареня тавки, у онај часъ, кадъ Ипія чувствујући сву свою крепость, мисляше, да е победитель; она покри младога питомца Минервина штитомъ, кога мудра богиня нѣоъви поверила быаше. Упутъ Телемакъ, кога крепости быау изнемогле, поче се укреплявати. И што више Телемакъ оживляваше, то се више Ипія смућаваше; онъ чувствоваше, незнамъ нешто божественно, коє га удивљаваше и обараше; онъ нѣме за-

ману, неостави му ни єднога часа утврдити се; и напоследакъ обори га на землю, и самъ паде на нѣга. Велики растъ брда иде, кога є секира, чрезъ хиляду удара подсекла, и одъ кога се цела шума затрєсла, нїє причиню ужаснїєга шума кадъ паде; земля подъ нѣмъ стєнѣ и све около нѣга задрмава се.

Међутимъ мудрость быяше се повратила с' крепошћу у внутрєности Телемака. Текъ што Ипія быяше подъ нѣга пао, кадъ синъ Улисовъ познаде погрєшку, кою є учиню тако нападаюћи на брата єднога одъ саюзни царева, коме є дошао у помоћъ; онъ се опомену у самомъ себи са смућєности мудри савєта Менторови: стїѣаше се свое побєде, и познаде, да є быо заслужю да буде побєѣєнъ. Међутимъ Фалантъ, изванъ себе одъ ярости, дотрча у помоћъ своему брату; пробоо бы Телемака копльмъ, ков ношаше, да се не боя да не прободє и Ипію, кога Телемакъ подъ собомъ у пращини држаше. Синъ Улисевь могао є ласно убити свога непрїятєля; али се нѣговъ гнѣвь вєѣъ ублажю быяше, и онъ се стараше да поправи свою погрєшку умераваяюћи себе. Онъ га подїже говорећи: Ипія! доста є мени, што самъ вамъ показао, да никада презирєте мою младость, живите: я се чудимъ вашой снаги и вашемъ мужєству. Богови су мене заштїтили, уступите нѣовомє могућєству! Но хайде да се старамо, како ћємо побєдїти сви скупа Донїяє.

Докъ Телемакъ овако говораше, Ипія се подїже пунъ пращїне и крви, стїда и очаянїя. Фалантъ несмеѣаше одузєти животь ономъ, кой га быяше даровао тако великодушнѣ нѣговомє брату, стояше недвижимъ, и као изванъ себе; сви заюзни цареви дотрчє: поведу с' єднє странє Телемака, а сь другє Ипію, кой изгубївшї свою надмєность, несмеѣаше очю подїгнути. Войнство се цело немогаше довольнѣ начудїти, да є Телемакъ у младости тако нѣжной, у коїой іоштъ немаю люди сву свою снагу, могао обалїти Ипію подобна снагомъ и величиномъ онїмъ Гїгантїма сїновїма земль, кои су се усуѣївали нєгда збацїти с' Олимпна Боговє.

Али синъ Улисевь далеко быяше одъ тога удалѣнъ, да бы уживао удовольствѣ те побєде. Доклє му се люди немогау начудїти, онъ отїде у свой шаторъ, стїдећи се одъ свое погрєшке; и немогући вїше себе самога сносїти, каєше се за свою наглость. Онъ познаде, колько быяше неправєданъ и нерасудльївъ у своїмъ устрємленїямъ: наоѣаше незнамъ нєшто

суєтно, слабо и худо у томъ неумереномъ високоумію. Онъ познаваше, да се право величество састои само у умерености, у справедливости, у благоразумію и у човечности: то онъ виѣаше, али се несмеѣаше надати, да ће се поправити после толики погрешака; онъ быаше у распри са самимъ собомъ, и поче рикати као распалѣни лавъ.

Два дана стаяше онъ самъ затворенъ у своме шатору немогући решити се да изиђе у икакво друштво, и каштигујући самогъ себе. Ахъ, веляше онъ, смемъ ли я опетъ видети Монтора? Ёсамъ ли я синъ Улиса наймудрія и найтрпеливія међу людима? Ёсамъ ли я дошао да унесемъ раздоръ и непоредакъ у воинство саюзника? Чію крвь? Ныову или крвь Дорніяня ныови непријателя заръ самъ дужанъ я да проливамъ? Я самъ быо неразуманъ; несамъ умео ни копля бацити; упустио самъ се у битку съ Ипіомъ са снагомъ неравномъ; могао самъ одъ нѣга очекивати смртъ, и са срамотомъ побеђенъ бити. Али ништа зато; я нећу бити више, не, нећу више бити тай несмислени Телемакъ, млади несмисленикъ, кой неслуша ничіе савете; моя срамота окончаће се са моимъ животомъ. Ахъ! кадъ би се по крайной мери могао надати, да више неучинимъ ово, што самъ у очаяню учинію! пресрећанъ, пресрећанъ! Али може бити пре, него данъ што прође, я ћу учинити и хотети учинити исте погрешке, одъ кои се сада толико стидимъ и ужасивамъ. О жалосна победо! О несносиме похвале, коє сте свирепе прекоре мое будалаштине!

Овако самогъ и неутешимогъ Телемака Несторъ и Филотетъ дођоше да посете. Несторъ му хотяше преговорити неправду учинѣну, но овај мудри стараць ускоро познаде очаянѣ младога мужа, промени свое тешке прекоре у речи нежности, да бы ублажіо нѣгово очаянѣ.

Владаоци саюзни быау задржани овомъ распромъ, и пре него бы помирили Телемака с' Фалантомъ и с' Ипіомъ, немогау ступити противу непријателя. Сваки се часъ боау, да войске Тарентинске неби ударили на сто млади Кретяна, кои иѣау узъ Телемака у ту войну: све быаше смућено збогъ погрешке младога Телемака; и Телемакъ, кой виѣаше толико саданья за ла и опасности будући, коима онъ быаше узрокъ, предаде се горкой жалости. Сви царєви быау у крайной сметњи: несмеѣау напредовати съ войскомъ, боѣни се да у походу Кретяни телемакови, и Тарентини фалантови небы се побили. Съ вели-

кимъ трудомъ задржавау иѣ у внутрености стана, где изблizza чувани быяу. Несторъ и Филоктеть иѣау безпрестано садъ у шаторъ к Телемаку, садъ къ неутешимомъ Фаланту, кой единомъ осветомъ діяше. Ни слатко говоренъ Несторово, ни власть великога Филоктета немогау уверити ово дивлѣ срце кое се юштъ еднако раздраваше разговорима пунимъ гнѣва нѣгова брата Ипів. Телемакъ быяше блажін, али оборенъ жалошѣу, кою ништа немогаше утешити.

Докле владоци быяу у томъ движеню, цела войска быяше жалостна: савъ станъ виѣаше се као неки опустели домъ, изгубивши отца одъ фамиліе, подпору свію свои суседа и сладку надежду свое миле дечице. У овомъ беспоредку и бриги воинства на еданъ ма зачу се страшанъ шумъ кола, оружя, врнштая коня, вика люди; едни победительи одушевльни сечомъ, други или бегаюћи, или умирући или ранѣни. Віоръ одъ прапине учини густы облакъ, кой покри небо, и замота савъ станъ. Садъ се к' прау юштъ присаедини густъ димъ, кой потамниваше воздухъ, и заглушаваше діянѣ. Заглушителни шумъ протре се подобанъ шуму віорова одъ пламена, кой брдо Етна избацуе изъ дубльине свои запалѣни и огнѣни црева, када онде вулканъ са своимъ Циклопима куе громове за отца богова.

Адрасть бдіюћи и неутрудимъ, изненада нападе на саюзнике: онъ сакри одъ нѣи свой походъ, а знаѣаше нѣіовъ. Две ноћи съ невероватнимъ прилѣжанѣмъ онъ обхоѣаше около едне планине готово неприступиме, на коіой саюзници быяу засели све прооде; држући ове бусіе они мишляу, да су у савршеной безопасности, и говорау, да могу посредствомъ ови тесни пролаза, кое они држе, напасти на неприятеля састрагъ планине, кадъ бы имъ неке войске, кое они очекивау, дошле. Адрасть просипаюћи сребро и злато пространимъ рукама да бы дознао тайну нѣгови неприятеля, быяше дознао нѣіово намеренѣ; ербо Несторъ и Филоктеть, ова два поглавара иначе тако мудри, небяу довольно сахранили тайну свои предузеѣа. Несторъ у свомъ клоненю година радо све повествоваше, што бы му могло принети похвалу. Филоктеть одъ природе манѣ говораше: али быяше жестокъ; ако бы се иоле узбудила нѣгова живость веѣъ починаше казивати, што е науміо быо преѣутати. Люди коварни наѣоше ключъ къ нѣговомъ срцу, како ѣе изъ нѣга извући найважнѣе тайне. Валяше га само подражити, онда необузданъ и као изванъ себе букне чрезъ претнѣ; онъ се хваляше, да

имаде средства безопасна, како ће до онога, што в желіо до-
ћи. Ако бы се поле посумняло о нѣговимъ средствама, онъ бы
ій еднакъ неразсудно толковао, и тайна найсакривенія искочи-
ла бы изъ дубльине нѣгова срца. Подобно едномъ драгоценомъ
сасуду, но пробушеномъ, изъ кога истичу све найблагопріятніе
влаге, срце овога великога поглавара немогаше ништа хранити.

Злодѣи подкуплѣни златомъ Адрастовимъ, непропуштау
играти се слабошћу ова два цара. Они ласкау непрестано Не-
стору суєтнимъ похвалама; нѣму позивау нѣгове прошле по-
беде, чуђау се нѣговомъ предвиђеню и непрестано му ласкау.
Съ друге стране они метау замке непрестане нестрпеливомъ
слаганю Филоктетовомъ, нѣму непрестано о теготама говорау,
о безвремености, о опасностима, о неприликама, о погрешкама
непоправимимъ, како бы се та нагла природа запалила; нѣго-
ва га мудрость остављаше, и онъ већ не быаше онай исти
мужъ.

Телемакъ противу недостатка, коє смо видели, быаше
благоразумніи у храненю тайне: къ тому се в онъ привикао чрезъ
несреће и чрезъ нужду, у којой се в наодио одъ свое млади-
сти, сакривати се одъ любавника Пенелопини. Онъ знађаше чу-
вати тайну неговорећи никакве лажи: онъ непоказиваше ни ма-
ло видъ задржани и тайноиспунѣни, кой показую обично люди
тайни; нѣга ни мало необременяваше бремя тайности, кою онъ
мораше хранити; онъ свагда быаше слободанъ, нараванъ, от-
кривенъ као човекъ, кога в срце на устнама; но говорећи све
оно, што се могаше казати безъ важности. Онъ се знађаше
точно уздржати и безъ принуде у стварима, коє могау
дати какво подозрѣнѣ и начети нѣгову тайну: о тимъ
нѣгово срце быаше непроницаемо и неприступимо. Найболѣи
нѣгови пріятельи немогау знати друго што осимъ оно, коє онъ за
полезно почитоваше нѣима открити, да бы одъ нѣи добио мудре
савете; единомє само Ментору овъ све одкриваше. Другимъ
пріятельима онъ се повераваше, но у различнимъ степенима и
онолико, колико в искусію нѣово пріятельство и нѣову любавъ.
Телемакъ в опажао, да се намереня савета царски разносе од-
већ по стану; онъ о томъ явљаше Нестору и Филоктету, но
ова два мужа овако искусна нису имала доволно вниманя на
ово явљанѣ овако спасително: старость неће да в витка, дуго
упражненѣ држи в као уланчену; она нема већ средства про-
тивъ свои недостатка. Подобни дрвама, као панъ рапавъ и

чворноватъ отврдао множествомъ година, кои неможе већъ да се исправи, тако люди у некимъ годинама немогу готово да се савію, сами собомъ противъ неки обичая, кои су съ нѣма одраели, и кои су имъ се извукли у мозакъ нѣови костію. Често они ій познаду, али већъ позна. Залуду они стению; нежна в младостъ онай узрастъ, у коме човекъ све надъ собомъ може учинити, да бы се поправіо.

Имаше у воинству неки Долопъ названи Еуримакъ, вѣшти ласкачъ, кой знаѣаше угодити у вкусу и у свима склоностима владоцима, прилѣжанъ и изобретливъ, како бы изнашао нова средства да нѣма угаѣа. Слушаюћи га кадъ говори, ништа у нѣга небыяше тежко: ако бы се поискало одъ нѣга мѣвнѣ, то бы онъ давао оно, кое бы найпріятнѣе было. Къ тому быяше забаванъ, шалливъ са слабіима, угаѣачъ онима, одъ кои бы се бояо, кадаръ чинити похвалу лепу, коя бы се благопримила одъ люди найразумнѣи. Быяше важанъ съ важнима, весео съ онима, кои су были расположеня весела: ништа нѣга некоштоваше примати на се свакояке родове видова. Люди искрени и добродетельни, кои су свагда равни, и кои се подчиняваю правилами добродетельи, никада неби умели таке быти повольни владоцима, као они, кои ласкаю нѣовимъ господствующимъ страстима. Еуримакъ познаваше войну, онъ быяше способанъ за дела, быо в скитница, прилепіо се Нестору, и задобіо нѣгово поверенѣ; изъ нѣговога нешто сустнога и к' похвалама чувствителнога срца извлячаше онъ све, што одъ нѣга радъ быяше дознати.

Премда се Филоктетъ нимало нѣму неуповераваше, ярость и нестрпенѣ чиняу у нѣму оно, што поверенѣ чиняше у Нестору. Еуримакъ му само противословляше. Овай човекъ быяше приміо велике суме одъ Адраста, да му пошалѣ намере саюзника. Царъ Доніянски имаше у своємъ воинству неко число бегунаца; кои су морали еданъ за другимъ испадати изъ стана саюзника, и враћаюћи се у свой, по мери, како в кое было важно дело за дата га на знанѣ Адрасту. Еуримакъ пошляше погдикого одъ ови бегунаца, превара се немогаше ласно одкрити; ербо ови бегунцы неносау никакви писама. Ако бы се и уватили, ништа се ненаоѣаше кодъ нѣи, што бы могло учинити Еуримака подозрителна.

Меѣутимъ Адрастъ предвари сва предузеѣа саюзника. Едва бы едно решенѣ узели у савету, кадъ Доніяни точно то чиняу,

што бы было потребно за ускоренъ успеха. Телемакъ непрестаяше томе тражити узрока, и узбудити сумню у Нестору и Филоктету: али нѣгово старанѣ быяше бесполезно. Они быяу заслепѣли.

Заклучило се быяше у савету, да дочекаю многобройне войске, кое су морале приспети; и у тайности ускорили су ноћу привести сто лађи, да бы брже провели те войске одъ едне неудобне стране мора, на кое су морале приспети, до места на коме стояше воинство. Међу тимъ мишляу, да су у безбедности, ербо држау съ войскама теснаце суседне планине, кое е една страна готово неприступима одъ Апенина; войска стаяше узъ реку и низъ реку Галезію сасма близу мора. Ово е сладостно полѣ и ливадама изобилно и свимъ плодовима, кои могу пренитавати едну войску. Адрасть быяше за планиномъ, пакъ су мислили, да онъ неможе проћи; али онъ знаюћи, да су саюзници јоштъ слаби, и да имъ дооди велика помоћъ, и да лађе очекую войске, и да е воинство у несагласію збогъ распре Телемака и Фаланта, поити да учини велики обходъ. Данъ и ноћ идући съ прилѣжанѣмъ дође онъ на край мора, и прође крозъ путове, кое су држали сасвимъ за непроходне. Тако смелость и неуморни трудъ преодолеваю найвеће препоне; тако готово ништа немогућногъ ніе за оне, кои умеду одважавати се и трпити; тако они ленѣивци, кои ствари тежке држе за немогуће, заслужую, да буду надвалѣни и угнѣтени.

Адрасть у прозорѣ нечаяно нападе на сто лађи, кое принадлежау саюзницима. Ове лађе, кое слабо беху чуване, и ничега се небояу, онъ узе безъ противленя и употреби ѿкъ превозеню свое войске, съ невероватнимъ прилѣжанѣмъ, на ушћу Галеза; па онда брзо пође узъ реку. Кои стоау на предњимъ стражама около стана идући къ реки, мисляу, да те лађе возе оне войске, кое се очекую, и съ почетка подигоше велике радосне клике. Адрасть и нѣгови војници изиђоше пре него бы ѿ могли распознати, нападоше на саюзнике, кои се ничега несумняу, нађоше ѿкъ у стану отвореномъ безъ поредка, безъ поглавара, и безъ оружя.

Пределъ стана, на кой онъ съ почетка нападе, быяше Тарентински, надъ коимъ заповедаше Фалантъ. Доніјани упадоше међу нѣи съ таквомъ силомъ, да Лацедемонска младежъ нечаяно застанута будући, немогаше противостати. Докле они свое оружѣ тражау, и едни друге у овой смућености забунявау,

Адрастѣ имъ запали станъ. Упутъ се пламеньъ подиже до обла-
ва: шумъ огня подобанъ быаше шуму брзе реке, која потопля-
ва цело полѣ, и која откида своіомъ брзиномъ велике громове
съ дугимъ жилама, усева, житнице, кошаре и у нѣима стада
односи. Ветаръ силно тераше пламеньъ у висину, и за кратко
време цели се станъ учини, као нека стара шума, кою е една
огнѣна искра запалила.

Фалантъ видећи опасности изближе, него други, неможе
дати помоћи. Онъ мишляше, да ће све войске изгорети у томъ
пожару, ако непохите да оставе станъ: али у исто време и то
усмотри, колико се имаше бояти одъ непоредка овога уступа-
ня предъ однимъ победоноснимъ неприятелѣмъ: онъ поче дакле
изводити младежъ Лацедемонску іоштѣ полакѣ ненаоружану. Но
Адрастѣ недаде имъ ни душомъ данути: съ вдне стране чета
хитри стрелаца, безчисленимъ стрелама пробадаше войнике Фа-
лантове; съ друге стране праѣносци бацау као градъ велико
каменѣ. Адрастѣ самъ собомъ съ мачемъ у руци, ступаюћи
предъ войскомъ избраномъ одъ найнеустрашиміи Доніана, тераше
при светлости огня бегаюће войске, и оштримъ желѣзомъ ко-
еаше онъ све, што е одъ огня избегло: плива у крви, и неможе
да се насити сечомъ. Лавови и тигри неуподобляваю се нима-
до нѣговой ярости кадъ даве пастире и нѣгова стада. Войске
Фалантове подлегше, и мужество и храбрость остави ій: бле-
да смрть, провођена пакленомъ фуріомъ, на кое глави испра-
влѣне зміе стое, слеђаваше крвь у нѣовимъ жилама. Нѣови
безчувствени членови укочише се, нѣова подклецаюћа колена
лишавау ій саме надежде бегства.

Фалантъ, коме срамота и очаянѣ іоштѣ неколико крепо-
сти и снаге даде, подиже руке и очи къ небу; братъ нѣговъ
Ипія паде предъ нѣговимъ ногама подъ ударима громовите ру-
ке Адрастове. Ипія оборенъ на землю валяше се по прау; црна
и кипѣћа крвь истицаше као потокъ изъ дубоке ране, која е
скрозъ нѣгово тело прошла; очи нѣгове затворише се при све-
тлости, а душа нѣгова разярена отиде съ целомъ нѣговомъ кр-
влю. Фалантъ самъ собомъ савъ окрвавлѣнъ крвлю свога бра-
та немогући му помоћи, виде себе обколѣна множествомъ непри-
ятеля, кои се усилявау оборити га на землю; штитъ нѣговъ
проби се съ хиляду удара; онъ се на много места свога тела
рани, неможе више да се саедини кодъ нѣгове бежуће войске:
Богови то виде, и немаю никаква мрлосрђа.

Конацъ књиге шестнаесте.

ТЕЛЕМАКЪ.

КНЬИГА СЕДАМНАЕСТА.

Юпитеръ међу свимъ небеснимъ божествама сматраше съ високога Олимпа ово крвопролиће саюзника. У исто време онъ испытываше неподвижне судбине, виђаше све поглаваре, коима ће се овога дана животъ пресећи ножницама Парцинимъ. Сви Богови быяу внимателни, да бы дознали на лицу Юпитеровомъ, каква ће нѣгова воля быти; но отаць богова и люди рече к' њима гласомъ умилнимъ и величественимъ: видите, до какве су крайности дошли саюзници; вы видите Адраста, кой све свое непріятель разорава. Али в то позориште врло лажно, слава и благодеть злоковарни люди кратка в; безбожанъ и своимъ вероломствомъ мрски Адрасть неће пуну победу задобити. Ова несрећа неслучава се саюзника за друго што, него да се науче поправляти се, и болѣ тайну чувати у нѣовимъ предузећама. Овде мудра Минерва приуготовява нову славу нѣзиномъ младомъ Телемаку, кой в нѣзина сладость. Юпитеръ престаде говорити. Сви богови у ѣутаню и далѣ сматрау битку.

Међу тимъ Несторъ и Филоклетъ добише вестъ, да в една часть стана већ изгорела; да се пламенъ гонѣнъ ветромъ однако простираше; да нѣове войске быяу забунѣне, и да се Фалантъ више немогаше држати противу непріятеля. Едва ове жалостне рече проникше у уши, и они похитише к' оружю; сабраше поглаваре, и издадоше заповесть, да похите изићи изъ стана, да се избеаве одъ пожара.

Телемакъ забринуть и неутешимъ заборава свою болю; узме свое оружје, драгоцени даръ премудре Минерве, коя показиваюћи се подъ видомъ Ментора претворяваше се да га в добила одъ еднога изреднога художника у Саленту, али га в дала начинити кодъ Вулкана у огнѣдишушимъ пеѣинама брда Етне,

Ово оружје быяше гладко као ледъ, и сѣино као зраци сунца. На нѣму се виѣаше Нептунъ и Паласъ, гди се међу собомъ препиру, ко ће имати славу да наименуе неки новоустроенни градъ. Нептунъ своимъ трезубомъ удараше о землю, изъ кое исхоѣаше бесни конь, изъ кога очію исхоѣаше огань, а изъ уста пена: грива нѣгова вѣяше се по вољи ветрова; нѣгове витке и крепке ноге савіау се са живошћу и лакошћу. Онъ нимало неоѣаше, но скакаше по узди, али съ таковомъ брзиномъ, да за своимъ ходомъ никаквога трага неоставляше; гледаюћи га, рекао бы човекъ да врштити.

Съ друге стране Минерва жителѣма нѣзинога новогграда да е маслину, плодъ дрвета, кое е она посадила: грана, на којой висаше нѣзинъ плодъ, представляше сладки миръ и изобилѣ предпочитано смутняма войне, кога онай конь изображаваше. Богиня стояше победоносна са нѣзинимъ простимъ и полезнимъ даровима, и горда Атена дичаше се нѣзинимъ именомъ. Юштъ се виѣаше, како Минерва около себе сакупля свалепа художества, коя быау младенци нежни и крилати: они прибегавау около нѣ ужаснути будући одъ скотске ярости Марса, кой опустошава све; као што блеѣћи яганци прибегаѣ нѣовой майци, кадъ опазе мртвогладна куряка, кои съ развалѣномъ и упалѣномъ челюсти залеѣе се да іѣ прождере. Минерва са лицемъ презирућимъ и срдитимъ смуѣаваше превосходствомъ нѣзини дела луду несмысленость Арахне, коя се усудила препирати съ Менервомъ за савршенство тканя: ту се виѣаше та злосрећна, како се нѣзини членови изтанчавау съ ругобомъ, и пременявау у паука.

После овога места юштъ се виѣаше Минерва како у войны противу Гиганта помаже саветомъ самоме Юпитеру, и подкреплява све остале ужаснуте богове. Юштъ быяше она описана съ коплѣмъ и са штитомъ на бреговима Ксанта и Симоиса руководећи Улиса, одушевляваюћи бегуѣе войске грчке, подкрепляваюћи усиленя найхрабріи поглавара троянски па и самога страшного Хектора, найпосле уводећи Улиса у ону печалну машину, коя мораше за едну ноѣ разорити царство Пріамова.

Съ друге стране штитъ представляше Цереру, на плодоснимъ поляма Ене, коя су у Сициліи. Виѣаше се богиня где сабира народе тамо амо разсуге тражеѣе свое препитанѣ довомъ, или берући дивлѣ плодове, кои спадау съ дрва. Она

показиваше овимъ дивльимъ людма художество умекшавати землю, и извлачити изъ нѣнога плоднога недра свою храну. Она нѣма показиваше плугъ у кой даваше упрезати волове. Већъ се земля поче отворати у бразде са оштрицомъ плуга; после се указаше златни усеви покриваюћи та плодносна поля: жетелаць жаняше са своимъ српомъ сладке плодове землѣ, и награђаваше се за све свое труде. Желѣзо определенно гначе да све разорава, употребляваше се на овоме месту само къ приуготовленю изобиля и къ произведеню свою удовольства.

Нимфе увенчане цвѣтемъ, играу скупа на одной ливади украй потока кодъ ѣдне шумице: Панъ свираше у флауту, а Фауни и лаки Сатири подскакивау у ѣдномъ краю. И Бакусъ ту быяше лишѣтемъ накићенъ подупртъ ѣдномъ рукою на свой штапъ, а у другой држећи чокоть украшенъ лозама и многимъ грожѣмъ. Ово быяше красота мека, понеколико благородна, залюблѣна и изнурена: онакавъ онъ быяше, какавъ се показао кодъ злосрећне Арїядне, кадъ ю е нашао быо саму оставлѣну и у жалость углублѣну на непознатомъ обрежю.

На конаць виђаше се са свою страна многи народъ; старци приношау у храмове прве свое плодове, млади люди, кои се враћау къ своимъ женама утрућенимъ посломъ дневнимъ, жене иђау предъ нѣма водећи за руку свою малу дечицу, кою миловау. Виђау се и пастири, кои се чиняу да певаю, а неки узъ фрулу играу. Све представляше миръ, изобилѣ и сладости: све се виђаше весело и срећно. Сами куряци на ливадама виђау се где играю међу овцама: лавъ и тигаръ оставивши свою свиреность, ходау с нежнимъ яганцима; млади пастирь чуваше иъ заедно са своіомъ свираломъ: и ово любко изображенѣ напоминаше све чари златнога века.

Телемакъ опасавши ово божественно оружїе, место да бы узео свой обични штитъ, узе ужасну егиду, кою му Минерва пошилаше повераваюћи ю Ириди брзой вестници богова. Ирисъ му е одузела нѣговъ штитъ, да онъ и неопази, и дала му на нѣгово место овай и самимъ боговама страшни штитъ.

У овоме станю похита онъ да изађе изъ стана, да бы избегао одъ огня: и позва къ себи гласомъ силнимъ поглаваре войске. И овай гласъ већъ све изумлѣне поглаваре оживи. Неки божествени оганъ сіяше се у очима младога ратоборца. Онъ се свагда виђаше као кротакъ, свагда слободанъ и спокоянъ, свагда способанъ да издае заповестъ, као што могаше чинити

еданъ мудри стараць внимателанъ за управлянъ свое породице и наставлянъ свое деце. Али е онъ брзъ и устремителанъ у изледованю: подобанъ силной реки, коя не само валя е' устремленѣмъ свое пепуѣ се воде, него юштъ откида у своме току найтеже лаѣ, кое по нѣой плове.

Филоктеть, Несторъ, поглавари Мандуріяна и други народа, чувую у сину Улисеу незнамъ неку власть, коіой мораше све да уступи: искусство старца нѣма недостае, савети и мудрость одузеше се свимъ заповедницима; сама завистъ тако природна людма угаси се у нѣовимъ срцама; сви уѣуташе, сви се почеше дивити Телемаку, ставляу се у редове, како бы се нѣму повиновали и немислеѣи о томъ, као да су се тому и привикли были. Онъ напредуе, попе се на еданъ брежиѣ, са кога осмотри расположенѣ неприятели: после на еданъ ма за благо расуди, да валяше поспешно ударити на нѣи у ономъ безпорядку, у кой се быяу заплели палеѣи станъ саюзника. Онъ іѣ обколи съ прилѣжанѣмъ, и сви найискуснѣи поглавари иѣау за нѣимъ.

Удари на Доніане састрагъ у оно време, кадъ они мисляу, да е войска саюзника обузета пламеномъ сажеженя. Ово нечаяно нападанѣ нѣи забуни; они почеше веѣ падати подъ мишицама Телемака, као лишѣе што последнѣи дана есени пада са лугова, када лютѣ бореѣи приводеѣи зиму чини, да стению панѣви стари дрва, и задрмаваю се све нѣове гране. Земля се покри людима, кое Телемакъ обори своимъ коплѣмъ. Онъ прободе срце Ификлесеу, наймлаѣему сину Адрастову. Овай се усуди стати противъ нѣга у бою да избави животъ своме родителю, кой готово быяше пао Телемаку у руке: синъ Улисевъ и Ификлесе быяу обойца прекресни, крепки, пуни храбрости и мужества, еднога етрука, едне любкости, и едни година, а обойца люблѣни одъ свои родителя: али Ификлесъ быяше као цветъ, кой се у полю развѣя, и кой мора бити пресеченъ оштрицомъ српа жетеоца. Потомъ обори Телемакъ Еуфоріона найславнѣегъ одъ свою Лидіяна дошавша изъ Етуріе: напоследакъ мачъ нѣговъ прободе Клеомена, скоро оженѣна, кой обеѣаваше своіой супруги донети богати плѣнъ неприятели; али е више никадъ видити неѣе.

Адрасть дркташе одъ ярости видеѣи смръть свога сина, како многи свои поглавара, и победу изтргнути изъ нѣгови руку. Фалантъ готово умртвлѣнъ беше подъ нѣговимъ ногама, као

жертва полакъ заклана, која се извлочи исподъ свештенѡга ножа, и далеко бежи одъ жертвеника. Адрасту валяше іоштѣ едно магновенѣ ока па да доконча погибелѣ Лакедемонаца.

Фалантѣ обливенѣ своіомѣ крвлю и своіи войника, кои се сражавау с' њиме заедно, зачуе вику Телемакову, кой се к' њмѣ у помоѣ приближаваше: у овомѣ се магновеню животѣ њговѣ поврати, и неки облакѣ покриваюѣи веѣе њгове очи расу се. Доніяни видеѣи ово нечаяно нападенѣ оставише Фаланта, и поѣоше да узбіяю опаснія. Адрастѣ быяше као тигарѣ, одъ кога сабрани пастири отимаю зграблѣно ягнѣ, кое онѣ веѣѣ хотяше прождерати. Телемакѣ тражи га у метежу, и оѣе да оконча на еданѣ путь войну, избавляюѣи саюзнике одъ њі овога неукротимогѣ непріятеля.

Али Юпитерѣ нехотяше дати сину Улисеву тако скору и тако лаку победу: сама Минерва хотяше, да онѣ дуга зла претрпи, да бы се болѣ научіо управляти людма. Безбожни Адрастѣ, быяше сахранѣнѣ одъ отца богова, да бы Телемакѣ имао времена добити више славе и више добродетелѣи. Неки облакѣ, когѣ Юпитерѣ у воздуху сабра, избави Доніяне; и ужасни громѣ изясни волю богова. Помислили бы, да ѣе се вечни сводови високога Олимпа скрушити над главама слаби смртни; мунѣ просецау облаке одъ полудна до севера, и у ономѣ магновеню ока, у коме заслеплявау очи своимѣ проницателнимѣ огнѣмѣ, с' ужасномѣ помрчиномѣ наступи ноѣѣ. Изобилна кишша, коя у тай часѣ паде, разтави ове две войске.

Адрастѣ, ползова се помоѣу богова неприпознаваюѣи њі ову силу, и за ту неблагоприятность заслужи, да буде задржатѣ за другу іоштѣ ужасну освету, онѣ поспешно учини, да проѣу њгове войске измеѣу спалѣнога стана и едне баре, коя се до реке простираше: онѣ то учини сѣ такимѣ прилѣжанѣмѣ и скорошѣу, да се изѣ тога уступаня видити могаше, колико онѣ имаѣаше способности присуства духа. Саюзници одушевлѣни Телемакомѣ хотяу га далѣ терати, али сѣ помоѣу ове непогоде онѣ њима угече, као што птица лакокрылна избегава изѣ замки ловаца.

Саюзници старау се сада, како ѣе оцетѣ уѣи у евой станѣ, и поправити свою штету: кадѣ у њга уѣоше, онда видише, како е война плачевна: болни и ранѣни, неимаюѣи крепости да се извуку изѣ шатора, нису се могли спасти одъ огня, и быяу полакѣ испечени. Чиняу до неба гласомѣ жалостнимѣ и уни-

рућимъ страшно јуканѣ. Телемаково срце быяше одъ тога као расчувано; онъ се немогаше уздржати одъ суза, и доста пута одвраћаваше свое очи обузетъ ужасомъ и састраданѣмъ: немогаше гледати безъ трепетаня ова телеса јоштъ жива и предата дугой и свирепой смрти, а подобна месу сажежени жертва на алтарима, одъ кои се запахъ на све стране простираще.

Ахъ! повикне Телемакъ, ево дакле зала, што война за собомъ вуче, каква слепа яростъ тера злосрећне смртне! кои имаю тако мало дана да поживе на земљи, и ови су дани тако презрителни; зашто да устремљавамо смртъ, која е тако близу? зашто прибавляти толика разореня жалосна къ горкости, којомъ су богови испунили овај овако кратки животъ? Сви су люди браћа, пакъ се расчупаваю међу собомъ: зверови дивљи нису тако свирепи: лавови невоюю противъ лавова, ни ти тигри противу тигрова: они вападаю само на животинѣ одъ другога рода. Човекъ само противу свога ума чини оно, што животинѣ безумне никадъ небы чиниле. Али на што су те войне? нема ли доволно землѣ на вселеной, да се одъ нѣ даде свима людима више, него што бы они могли обработавати? колико имаде пусти земаля, кое родъ човечин небы могао напунити! Шта дакле! само лажљива слава, суетно званѣ обладателя, кое еданѣ владоуць оће да има, запалюе войну по земляма неизмеримимъ! тако еданѣ човекъ посланѣ на светъ чрезъ яростъ богова жертвуе скотски толике друге люде својой лудости. Валя све да пропада, све да плива у крви, све да буде прождерато огнѣмъ, и што избегне одъ мача и огня, да неможе избећи одъ јоштъ ужаснѣ глади, само да еданѣ човекъ, кой се е' целимъ естествомъ човечимъ игра, нађе у овомъ всеобштемъ разореню свое удовольствие и свою славу! какова скаредна слава! можемо ли се доста ужасавати и такouve люде презирати, кои су дотле човечество заборавили? Не, не, место што бы такви были полубогови, немогу се ни люди назвати. Сви векови мораю ий проклинати, одъ кои су се надали дивленю. Охъ! колико цареви мораю быти на опазу у войнама, кое започиню! оне мораю быти справедливе: то не досте, потребно е да су нуждне за обште добро. Крвь народа нетреба да се просипа, развѣ само за избавити тай исти народъ у крайнимъ нуждама. Али ласкателни савети, лажљиве мисли славе, суетна ревнованя, неправедпа ненаситостъ,

коя се покрива лепимъ изговорима, найпосле обеѣаня нечувствена одвлаче готово сваки данъ цареве у войне, у коима они биваю злосреѣни, или све на коцку меѣу безъ нужде, и у коима толико зла своимъ поданимъ чине, колико и явнимъ неприѣтельима. Тако умствоваше Телемакъ.

Али се онъ незадоволяваше само оплакиваюѣи зла войне, онъ се стараше и ублажити ѣй. Онъ иѣшаше по шаторима да помаже самъ собомъ болимъ и умируѣимъ войницима; нѣима даваше новаца и лекарства, нѣи утешаваше и ободраваше разговорима пунимъ прѣятельства, и шилаше да оне нагледаю, коѣ самъ собомъ видити немогаше.

Измеѣу Кретьана, кои быяу с' нѣиме, имаѣаше два старца, одъ кои се ѣданъ зваше Траумфилъ, а други Нозофугъ.

Траумфилъ ѣ бивао при опсади Трое съ Идоменеемъ, и изучио одъ синова Ескулапови божественно художество да лечи ране. Онъ уливаше у ране найдублѣ и найотрованѣ неку благомиришуѣу влагу, коя сѣѣаваше мяса мртва и дивля, неимаюѣи потребе да ѣй просеца, и коя причиняваше брзо мяса нова, здравѣя и лепша, него што су прва была.

Колико до Нозофуга, онъ небыаше никада видио синове Ескулапове; али посредствомъ Мерѣона добио быаше ѣдну свѣштену и таянетвену кнѣигу, кою ѣ Ескулапъ дао своимъ синовима. Иначе Нозофугъ быаше прѣятель богова; быаше сачинио песме за честь синова Латоне. Онъ сваки данъ жертвоваше по ѣдну белу овцу безпорочну Аполону, коимъ често бываше одоховенъ. Како бы усмотрѣо болесника, онъ бы познавао на нѣговомъ лицу, на образу нѣговога тела и на нѣговомъ дѣяню причину нѣгове болести. Часъ бы давао средства, коя изтеруо зной, и показивао чрезъ слѣдство зноя, колико испариванѣ умалѣно и облакшано обара или подиже савъ телесни саставъ. Часъ онъ даваше у разслабленю нека пиѣа, коя укреплявау мало по мало благородне части, и коя бы помлаѣивала люде, разблажаваюѣи нѣову крвь. Али онъ увераваше, да люди одъ недостатка добродетельи и мужества имаю тако често потребу одъ лекарства. Стидъ ѣ, веляше онъ, да люди имаю толике болести; ербо добре нарави производе здравлѣ. Нѣова неумереность, говораше онъ ѣоштѣ, преокреѣе у отрове смртне хране, определѣне къ одржаню живота. Удовольства употребявана безъ умерености више прекраѣую дане човечѣе, него што ѣй лекарства могу продужити. Сиромаси нису тако често

болестни одъ недостатка препитаня, као што биваю богати употребляюћи га преко мере. Хране, кое ласкаю гортань, и чине, да едемо преко потребе, трую, место што бы насъ питале. Лекарство, кое в свагда невино, и свагда одъ употребленя полезно, есте трезвеность, умереность у свимъ удовольствама, спокойство душе, и упражненѣ тела. Чрезъ то бива кровь здрава и умерена, и разсипаю се све излишне влаги. Тако мудри Нозофугъ быаше манѣ удивителанъ чрезъ нѣгова лекарства, него чрезъ уздржанѣ, коимъ саветоваше да люди предвараваю зла, и да учине лекарства бесполезнима.

Телемакъ шиляше ова два човека, да надгледаю све болестне у войсци, одъ кои они многе своимъ лекарствама излечише: али иѣ више излечише старанѣмъ, кое су имали помажући имъ благовремено; зашто они трудолюбиви быяю одржаваюћи иѣ у чистоти, и препречуюћи нездравъ воздухъ са томъ чистотомъ, одржаваше иѣ у храненю точне трезвености, и у нѣвомъ оздравленю. Сви войници тронути овомъ помоћи, одавау благодарность боговима, што су нѣима послали Телемака у воинство саюзника.

То нѣе человекъ, говорау они, него в то безъ сумнѣ неко благодетелно божество подъ видомъ човечимъ, или ако в то человекъ, то в онъ подобни боговима, него осталимъ людима: онъ в на свету само за то, да добро чини людма, онъ в иоштѣ любведостойни за свою храбрость. О да бы га мы могли имати за цара! Али нѣга боги задржаваю за неки много среѣни народъ, кога они любе, и кодъ кога су они ради обновити златанъ векъ.

Телемакъ, докле иѣаше обилазити квартире по стану, предохраниваюћи се противъ преваре Адрастове, слушаше ове похвале, кое нимало небыяу подозрителне ласкательствомъ, као оне, кое ласкательни често даю у очи владательима, предполагајући, да они немаю ни благообразія, ни чувствительности, и да единствено тимъ чрезмернимъ похвалама задобіяю нѣнову наклоность. Синъ Улисевъ немогаше уживати што друго развѣ ово, што быаше истинно; онъ немогаше сносити друге похвале, развѣ онакове, кое бы му се давале потайно и далеко одъ нѣга, и кое бы онъ истинно заслуживао. За ове нѣгово срце небыаше нечувствительно; онъ то удовольствие чувствоваше тако сладко и тако чисто, кое су боги присаединили единой добродетели, и кою зли зато што ю нису окусили немогу ни

поняти ни веровати. Али се онъ нимало не предаваше томъ удовольству, онъ се опоминаше у своіой души оне множине погрешака, коє в починію; незаборавляше нимало нѣгову гордость, природну несклоность к' людима; онъ се стиѣаше потайно, што се родіо тако немилостивъ, и што є тако безчовечанъ. Онъ приписиваше мудрой Минерви сву нѣгову славу, коя се нѣму даваше, и што онъ мисляше да незаслужує.

Вы сте, говораше онъ, о велика богињо! дали мени Менгора, да ме научава, и да поправля мою злу природу; вы даєте мени мудрость, да се ползуємъ моимъ погрешкама, и да неверуємъ самомъ себи; вы задржавате моє нагле страсти, вы мени даєте осеѣати радость сладку, да помажемъ злосреѣне. Я бы безъ васъ быо мрзакъ и достоянъ таковимъ быти; безъ васъ я бы починію погрешке непоправиме; я бы быо, као оно дете, коє нечувуюѣи свою слабость оставля свою майку, и при првомъ кораку пада.

Несторъ и Филоктетъ чуѣау се видеѣи Телемака овако кротка и пажљива у обвезиванію люди, овако услужна, овако спомагателна, овако остроумна у предваранію свію потреба; незнаѣау шта ће мислити, непознавау у нѣму више оногъ истогъ човека. А чему се найвише зачудише, быаше брига, кою онъ имаѣаше о погребу Ипиномъ. Онъ самъ собомъ отиде да извуче тело нѣгово криво и обезображено оданде, гди лежаше сакривено подъ множиномъ мртви телеса; онъ проливалаше надъ њимъ сузе благоговѣйне, и рече: о велика тѣни, ты знашь сада, колико самъ я уважавао твоє мужество! Истина, да ме є твоя надменость раздражила, али твои недостатци били су одъ гореѣе младости, а я знамъ, колико томе узрасту треба опраштати. Мы бы тако были искрено савдинѣни: я самъ съ моє стране имао неправо. О богови! зашто ми га отргосте пре, него самъ га могао принудити да ме люби?

Потомъ Телемакъ даде омити тело у благовонимъ балсамима, и по заповости нѣговой приуготови се гомила дрва: велики борови стеноуѣи подъ ударима сѣкира падаю, ваяюѣи се низъ високе планине; растови, ова стара дечица землѣ, коя се чиняу да угрожаваю небу, високе тополе, брестови, кои су врхови тако зелени и тако украшени лишѣемъ, букве, дика луговима, падоше у край реке Галезіє: ту се по заповости подиже гомила дрва подобна правилномъ зданію, пламенъ се поче подизати, и димъ подобанъ облаку уздиже се до неба.

Лакедемонци напредую коракомъ тихимъ и плачевнимъ држећи своя копля и очи оборене к' земли; горка жалость изображена е на тимъ тако дивльимъ лицама, и сузе нѣове изобилно течау: после иѣаше Ферецидъ старацъ, не толико печаланъ збогъ много година, колико жалостанъ што прати Ипію, кога е онъ одъ младости воспитао. Онъ подизаше к' небу свое руке и свое очи обливене сузама. Одкако е Ипія погинуо, онъ не хотяше ни ести ни пити; сладки санъ немогаше заклопити нѣгове трепавице, нити за едно магновенѣ ока утишати нѣгову муку. Онъ хоѣаше ходомъ стрещеѣимъ, слѣдуюћи множини, и незнаюћи куда иѣаше. Нѣгова уста непроговарау ни слова, ербо нѣгово срце быаше одвеѣъ утеснѣно; то быаше ѣутанѣ очаяня и туге: а кадъ види онъ гомилу дрва зажежену, на еданъ путъ се разяри и повика: о Ипія Ипія, я тебе више видити неѣу! Ипіе нема више, а я іоштъ живимъ! о предраги Ипія, я свирепи и немилостиви тебе самъ научіо презпрати смръть! я самъ мисліо, да ѣе твоє руке заклопити мое очи, и да ѣешъ ты примити мое последнѣ издисанѣ: немилостиви богови! ви продужавате мой животъ, да ми дате видити смръть Ипіе! О драго дете! кое самъ я одраніо, и кое ме е стаяло толике бряге, тебе я неѣу више видити! али ѣу видити твою матеръ, коя ѣе умрети одъ жалости преговараюћи мени за твою смръть: видиѣу твою младу супругу біюѣу свое прси, и разчу-паваюѣу свое власи; и я ѣу бити томе кривъ! о драга тѣни! зови и мене к' бреговима Стикса; светъ ми е омрзао: тебе самога мой драги Ипія я ѣу одсадъ да видимъ. Ипія, Ипія, драги Ипія! я іоштъ живимъ само да учинимъ твоему пепелу последню дужность.

Меѣу тимъ тело младога Ипіе лежаше пружено, кое се носаше у сандуку златомъ и сребромъ украшеномъ у порфири. Смръть угасивша нѣгове очи ніе могла изгладити сву нѣгову красоту, и Граціе быяу до полакъ написане на нѣговомъ бледоме лицу. Около нѣгова врата белѣгъ одъ снега но прекловѣна на раме, нѣгове дуге црне власи савіау се, кое быяу красніе него у Атиса или Ганимеда, кое сада иѣау сагорети у пепео; на страни виѣаше се на нѣму дубока рана, чрезъ кою е сва нѣгова крвъ истекла, и коя га е послала у мрачно царство Плутона.

Телемакъ жалостанъ и скорбанъ иѣаше за теломъ, и проспаше по нѣму цвеѣе. Када приспеше к' гомили дрва, млади

синъ Улисевъ немогаше гледати, како пламенъ проницава крозъ матеріе, коима тело замотано быше, а да непролива нове сузе. С' богомъ, рече онъ, великодушни Ипія! зашто те я несмемъ назвати моимъ пріятельмъ: ублажи себе о тѣни, коя си заслужила толико славе! да те я нелюбимъ, я бы завидіо твоіой среѣни; ты си се избавіо одъ худости, у коима се мы наодимо, и ты си изишао изъ нѣи путемъ найславнѣимъ. Ахъ! колико бы я среѣанъ быо, да се тако скончамъ! Стиксъ да не задржава нимало твою тѣнь; Елисейска поля да нѣой буду отворена; слухъ да задржи твоє име чрезъ све векове; а пепео твой да почива у миру! Едва изрекао быше ове речи помешане са сузама, кадъ цело воинство повика, сваки се разнѣжи за Ипіомъ, кога дела велика причау; жалость о нѣговой смрти, познаваюћи сва нѣгова добра свойства, чиняше заборавити погрешке, кое онъ одъ нагле младости и злогъ воспитаня полуціо быше. Али іоштъ чувствителни быяу за нежна чувствованя телемакова: е ли то дакле, говорау, онай млади, високоумни и горди Грекъ, тако презируѣтъ и сурови? гледайте како е сада постао благъ, човечанъ и нежанъ. Безъ сумнѣ Минерва, коя е много любила нѣговогъ родителя, и нѣга люби; безъ сумнѣ она му е дала найдрагоценіи даръ, какавъ богови могу люда дати, даваюћи му с' мудрошћу ерце чувствително к' пріятельству.

Тело веѣъ быше изгорело у пламену, и самъ Телемакъ посипаше балсамомъ благомиришуѣнимъ нѣговъ іоштъ пушеѣи се пепео, потомъ га метну у златанъ сосудъ, украшенъ цвѣтемъ, и однесу га к' Фаланту, кой лежаше прободенъ многимъ ранама, и у своіой крайной слабости, онъ веѣъ виѣаше близу себе врата мрачнаго подземнога царства.

Но Траумфилъ и Нозофугъ послани одъ сина Улисева, быяу му дали сваку помоѣъ нѣовога искусства; они мало по мало повраѣау нѣгову душу, коя веѣъ хотяше одлетити: нови духови нечувствено одушевляу га; сладка проницателна сила балсамъ живота являше се изъ жиле у жилу до у глубину нѣгова ерца; пріятна топлота истрже га изъ ледени руку смрти. У овомъ часу несвѣсть престаде, а боля наступи; онъ поче чувствовати изгублѣность свога брата, кою немогаше до сада осетити. Ахъ! говораше онъ, нашто толика стараня да ме одржите у животу? небы ли болѣ было мени умрети, и слѣдовати мога предрагога брата? я самъ га видіо, кадъ е поги-

нуо, башъ кодъ мене! о Ипія, сладости мога живота, мой брате, тебе нема више! я небу дакле моћи више нити тебе видети, нити те разумети, нити те загрлити, нити теби исказати мое муке! о богови неприятельи люди! нема више Ипіе за мене! е ли могуће! Али да ніе то само санъ? ніе, то е цела истина. Ипія, я самъ тебе изгубіо, я самъ видіо, кадъ си ты умро, и мени треба іоштъ толико живити, колико е потребно, да тебе осветимъ; я бу твоіой тѣни жертвовати зверскога Адраста окрвавльнога твоіомъ крвлю.

Докле Фалантъ овако говораше, два божествена мужа старау се ублажити нѣгову болю, боѣни се, да она небы умножила зла, и да небы препречила действо лекарства. На еданъ путь онъ усмотри Телемака кои стаде предъ нѣмъ. С' почетка се нѣгово срце огорчи са две противне страсти: онъ злопамтиво задржаваше гнѣвъ свега онога, што се быяше случило межу Телемакомъ и Ипіомъ. Жалость о изгубльности Ипіе чиняше ту злопамтилось іоштъ живльомъ: съ друге стране онъ знаѣшаше, да е дужанъ за одржанъ свога живота благодарити Телемаку, кой га е извукао крвава и полакъ мртва изъ руку Адрастови. Али кадъ онъ упази сосудъ златни, у коме быяше оставльнъ предраги пепео нѣговога брата Ипіе, онъ проливалше реку суза. Съ почетка загрли онъ Телемака, немогући изрећи ни слова, напоследакъ гласомъ разслабльнимъ и прекинутимъ рече му:

Достойни сине Улисевъ! ваша добродетель мене принуѣва любити васъ. За овай остатакъ живота, кой оѣе да се угаши, я самъ дужанъ вама благодарити; али самъ я вама дужанъ нешто, кое ми е много дражіе; безъ васъ тело мога брата было бы плѣнъ орлова, безъ васъ нѣгова тѣнъ лишила бы се погребя, несреѣно бы блудила по бреговима Стякса, кою бы не престано неумолими Каронъ одбіяо. Валя ли, да я будемъ толико едноме човеку дужанъ, кога самъ толико ненавидіо! о богови наградите нѣга, и избавите мене одъ живота овако злосреѣнога. Што се васъ тиче Телсмаче! одайте и мени последню дужность, кою сте одали моме брату, да неби ништа недостаяло вашей слави.

При овимъ речма быяше Фалантъ ослабіо одъ крайнѣ жалости. Телемакъ се при нѣму држаше несмеюћи му говорити; и очекивалше, да опетъ задобіе снагу. Фалантъ повраћаюћи се одъ свое невестице узе сосудъ изъ руку Телемакови, полюби

га много пути, и обли своимъ сузама и рече: драги, о драгоценни пепеле, када ће се и мой саединити съ тобомъ у овомъ истомъ сосуду? о тѣни Ипіе! я љу за тобомъ поћи у подземна: Телемакъ ће насъ обадвоицу осветити.

Међу тимъ се болестъ Фалантова умаљаваше съ дана на данъ старанѣмъ два човека, кои имају знањ Ескулапа. Телемакъ се наођаше непрестано съ њима при болестнику, да бы иѣ учнио внимателнима, и да бы ускорио његово исцеленѣ; цело се воинство удивљаваше много више доброты срца, съ којомъ онъ помогаше највећемъ његовомъ непријателю, него храбрости и мужеству, кое е показивао избавляјући у битки воинство саюзника.

У то време Телемакъ показиваше се неутрудимъ у најмучниѣмъ делма войне: онъ мало спаваше, и његовъ санъ често бы се прекидао или збогъ вести, кое добиваше у свако доба ноћи, као и у данъ, или збогъ обилазена свою квартира по стану, кое онъ никадъ нечиняше двапутъ едно за другимъ у исте часе, да бы болѣ ухитрио оне, кои довольно не пазе. Често бы се у свой шаторъ враћао покривенъ зноѣмъ и прашиномъ. Његово е пиће и ело было просто, онъ живљаше, као и прости војници, да бы имъ тако дао примеръ трпеня и трезвености. Воинство неимађаше довольно препитаня у овомъ пооду, и за то онъ благорасуђаваше, да бы уздржао незадовольность, да и самъ собомъ драговольно сноси исте оне неудобности, кое сносише они. Тело његово наместо што бы ослабило животомъ овако труднимъ, оно се укрепљаваше и отврђаваше сваки давъ. Онъ поче губити оне нежне красоте, кое су цветъ прве младости. Но цветъ његова лица дође црњи и мушкии, а његови членови ячи и крепчи.

Конацъ књиге седамнаесте.

ТЕЛЕМАКЪ.

КНИГА ОСАМНАЕСТА.

Адрасть, кога войске у битци приметно ослабиле быяу, уступіо быяше за планину Аулонъ, да бы дочекао различне помоћи, и да бы нечаяно ухитріо іоштъ еданъ путь непріяте-ля: беше подобанъ мртвогладномъ лаву, кой одбіенъ одъ стада, враћа се у мрачне лугове, и увлачи се у свою пећину, у коіой оштри зубе и нокте очеливаюћи болю прилику да подави стадо.

Телемакъ поставивши точни поредакъ у войнству, мишляше сада, како ће изслѣдити свое умишлѣно намеренѣ, кое са-криваше одъ свію поглавара войске. Одъ много времена обез-покоявау га ноћна сновиѣеня, коя му представляу нѣговога отца Улиса. Овай драги образъ показиваше му се свагда при концу ноћи, пре него бы зора прогнала съ неба са своимъ но-вимъ жаромъ непостояне звезде, а са землѣ сладки санъ про-воѣенъ облегућимъ сновиѣеняма. Садъ мишляше да види Ули-са нага на некомъ срећномъ острову украй едне реке на ли-вади искиѣеной цвећемъ и окружена нимфама, кое на нѣга ба-цау одело да се покріе; сада мисляше, да га чуе где се раз-говара у некомъ сяйномъ одъ злата и одъ слонове кости двор-цу, гди га люди увенчани цвећемъ слушау съ удовольсьвомъ и удивленѣмъ. Често му се Улисъ показиваше на еданпутъ на пировима, у коима се сіяше радость међу сладостима, и у кои-ма слушау се нежна сагласія гласа и лире, слађе него лира Аполонова и него гласъ свію муза.

Телемакъ разбудивши се тужаше о овимъ овако пріятнимъ сновиѣеняма; о отче мой! о мой драги отче Улисе! повикао бы онъ, найстрашнія сновиѣеня была бы ми пріятнія! ови образи среће даю ми знати, да сте вы већъ сишли у обиталиште бла-жени душа, кое богови награђую за нѣове добродетельи ве-чнымъ спокойствомъ. Чиняше ми се да видимъ Елисейска по-

ля. Ахъ! koliko в свирепо немати више надежде! Шта дакле драги родителю, я васъ никада видети нећу, никада я нећу загрлити онога, кой ме в толико лубіо, и кога я тражимъ съ толикимъ трудима! Никада я нећу чути да говоре она уста, изъ кои истицаше мудрость, никада я целивати нећу оне руке, оне руке победоносне, коє су толике непријателъ умртвиле! Оне неће наказати несмиелене просце Пенелонине, И така се никада неће подигнути одъ свога пада! о Богови непријателъни мога родителя, вы мени шалѣте ова жалосна сновиђеня, да ми истргнете сву надежду мога срца: а то в истргнути ми животъ; не, я немогу више живити у овой неизвесности. Шта говоримъ я! ахъ я самъ сувише известанъ, да мога отца више нема. Идемъ да тражимъ нѣгову тѣнь чакъ и у подземномъ царству. И Тезей в слазіо у нѣга. Тезей безбожни, кой в хотео досадити подземнимъ божествама; я идемъ тамо провођенъ любови къ родителю. И Херкуль в тамо слазіо. Я нисамъ Херкуль, али в лено усудити се подражавати. Орфей в умекшао повешѣу свои несрећа срце овога бога, кой се описує за неумолима. Онъ в добіо одъ нѣга дозволенъ, да се Еуридика поврати међу живе. Я самъ достойни састраданя него Орфей; ербо в моя пропастъ все. Ко бы могао сравнити младу девојку подобну толикимъ другима съ мудримъ Улисемъ удивлѣнимъ у целой Грчкой? Айдемо, умримо, кадъ в потреба, зашто да се боимо смрти, кадъ толико трпимо у животу? О Плутоне, о Прозерпино! я ѣу скоро искусити, есте ли вы тако немилостиви, као што васъ описую! О отче мой! прошавши залуду землѣ и мора, да бы васъ нашао, я идемъ видети ненаодите ли се у мрачномъ обиталишту покойни. Ако ми богови недаду васъ имати на земљи и при светлости сунца, може быти нећеду ми забравити, да баремъ вашу тѣнь у царству ноћи видимъ.

Изговоривши ове речи Телемакъ орошаваше свою постелю сузама. Еднакъ онъ устаяше и тражаше са светлосћу да подкрепи свою мучителну жалость причинѣну овимъ сновиђеняма, али то быяше прободша нѣгово срце стрела, кою свуда са собою носаше.

У овой туги онъ науми спустити се у подземна крозъ оно славно место, коє небыяше далеко одъ стана, и називаше се Ахеронця изъ узрока, што на томъ месту имаѣаше нека страшна нећина, крозъ кою се спушта къ бреговима Ахерона, којомъ се и сами богови бое да заклиню. Градъ быяше на одной стени

положенъ као птичје гнѣздо на високомъ дрвету; у подножју ове стене наођаше се пећина, къ којој се плашљиви смртни не смеђау приближити; пастири су се старали, како ће одатле одвраћати нѣова стада. Сумпорити запахъ баре Стигиске, кој одатле не престано изилазаше, отровљаваше воздухъ. Свудъ наоколо не ничаше нити трава, нити цвеће; ту се нечувствовау никада нити сладки зефири, ни лепе граціе пролећа, ни богати дарови всени: неплодна земля лежаше ту; кромъ неколико безлистни дбунова и неколико жалостни Кипариса: Церера далеко по окресности отказиваше своє златне жетве земљделцима. Бакусь чиняше се у залудъ да ту обећава своє сладке плодове: врбо лозе са грождемъ, место сазреваня сушиле су се. Наяде жалостне недавау да извире бистра вода. Нѣине воде быяу свагда горке и мутне. Птице никада непевау у овой земљи обраслой трнѣмъ и коровомъ, и ненаођау ту међа, по којма бы се сакривале: оне одлетау да воспевау своє любви подъ любкимъ небомъ. Ту се чуяше само гаканѣ врана и гласъ плачевни совуляга, и сама трава ту быяше горка. Стада, коя бы ю пасла, нечувствовау никакве сладке радости, одъ коє подскакую. Бикъ бегаше одъ юнице, и пастиръ са свимъ оскорблѣнѣмъ заборавляше своє гайде и свою свиралу.

Изъ ове пећине излазаше кадъ што димъ црнъ и густъ, кој помрачаваше данъ у средъ подне, и онда бы люди усугублявали нѣова жертвоприношеня, да бы ублажили подземна божества: али често люди у цвету нѣовога узраста, одъ нѣове нежне младости сами бы бывали жертве, коє ова немилостива божества имађау радость да убіяю са смртоносномъ прилепчивости.

Ето гди Телемакъ науми да тражи путъ мрачнога обиталишта Плутонова; Минерва непрестано надъ нѣимъ бдіюћа и покриваюћа га нѣзримъ штитомъ, учинила му быяше Плутона благосклона. Самъ Юпитеръ заповедіо быяше Меркурію, кој сваки данъ силази у подземна, и предає Карону неко число умрши, да каже цару тѣни, да допусти сну Улисеу улѣзти у нѣгово царство.

Телемакъ се ноћу украде изъ стана, пође при сѣйности месеца, и призва ово силно божество, коє будући на небу сѣйна звезда ноћи, а на земљи целомудра Діана, у подземнима в ужасна Екате. Ово божество благосклоно услиша нѣгове прозбе, врбо срце нѣгово чисто быяше, и проводимо любавлю

светомъ, коє є синъ дужанъ своєє родителю. Како се приближи уходу пеѣине, зачу, гди царство подземно риче; земля се тресаше подъ нѣговимъ стопама, небо се наоружа муняма и огнѣвима, кои се чиняу да падаю на землю. Млади синъ Улисевъ зачувова своє срце у движеню, тєло нѣгово ледени зной обузе; али се нѣгово мужество непоколеба, онъ подиже руке и очи к' небу. Велики богови, повика, я примамъ ова предсказаня, и држимъ за срѣна, dokonчайте ваше дело. Изрекши то, и усугубляюѣи своє приступанѣ, предстаде онъ дрзновено.

Єднакъ густи димъ, кой чиняше уходъ пеѣине смртоносимъ свима животиняма, како бы се к' нѣму приближиле, разиѣ се; отровни запахъ престаде за мало време; Телемакъ улѣзе самъ; єрбо кой бы се други смртни усудио за нѣимъ слѣдовати! Два Кретьянина допративши га до некога отстояня пеѣине, коима онъ поверю быаше своє намеренѣ, остадоше стрепѣи и полакъ мртви далеко одавде у єдномъ храму молеѣи Богове, и ненадаюѣи се више да ѣе видити Телемака.

Меѣутимъ синъ Улисевъ с' мачемъ у руци углуби се у ову ужасну помрчину. Мало потомъ онъ усмотри неку слабу и мрачну светлостъ, онако, као што се она виѣа ноѣу на земли: онъ приметилаке тѣни, облетаюѣе около нѣга, коє одъ себе одбѣяше своимъ мачемъ: пакъ угледа жалостне краєве смрадне реке, коє блатне и лежеѣе воде вртише се. Онъ откри на томъ брегу безчислено много умрши, лишени погребѣа, кои залуду моляу неумолимога Карона. Овай богъ, чѣя є вечна старость свагда жалостна и срдита, али пуна живости угроженя и освете, пусти упуть у свою ораницу младога Грка. Улазеѣи Телемакъ зачу уздисанѣ єдне тѣни, коя се немогаше утешити.

Каква є, рече їой, ваша несреѣа? ко сте были вы на земли? Я самъ была, одговори му она, Набофорзанъ, царъ гордога Вавилона. Сви народи одъ истока стрепеше при єдномъ шуму мога имена: я самъ се давао обожавати одъ Вавилоняна у єдномє мраморномє храму, у коме самъ представлянъ быо на златной статуи, предъ коїомъ се сажигавау данъ и ноѣ найдрагоценя благовоия Єтіописка; нико ми несмеѣаше противоречити безъ наказаня: измишлявала бы се сваки данъ нова удовольства, да бы мени животъ сладостнимъ учинила. Я быя їоштъ младъ и крепакъ! колико ми їоштъ блаженства нѣе остало да уживамъ на престолу! али єдна жена, кою я любля, и коя мене нелюбляше, даде ми да познамъ, да я нисамъ богъ;

она ме е отровала, и я нисамь сада ништа. Ючерь су съ торжественъ оставили пепео мой у златни сосудъ; едни плакау, други свое расчупавау косе; неки се претварау, као да бы хотели скочити у пламенъ мога сажежена и самномъ умрети: юштъ же многи уздисати у подножю гордога гребя, у коме лежи мой пепео, али нико замномъ нежали; моя е упомена у мрзости и при самой моіой породици: я овде у подземномъ царству већъ страшне тримъ муке.

Телемакъ, овимъ позорищемъ тронуть, рече му: есте ли вы были среѣни у време вашего царованя? Есте ли чувствовали оно сладко спокойство, безъ кога срце свагда пребыва стиснуто и суво у сладостима? Нисамь, одговори Вавилонянинъ, я незнамъ, ни шта сте вы ради реѣи. Мудри похваляю то спокойство, као едино добро: што се мене тиче, я га нисамь никада чувствовао; мое срце было е непрестано узнемировано новимъ желяма, страомъ и надеждомъ; я самъ се старао да себе самогъ заглушимъ, са потресанѣмъ мои страсти; старао самъ се да одржимъ ово пїянство, да бы га учиніо непрекиднымъ: найманъи часъ спокойна разума бывао бы ми горакъ. Ето како самъ я спокойсто уживао, свако друго быяше се учинило као басна, и као санъ. Ето добара, за коима жалимъ.

Говореѣи овако Вавилонянинъ плакаше, као неки худи човекъ размаженъ среѣномъ и непривикнутъ постоянно да подноси несреѣе. Имаѣаше при нѣму неколико робова, ков быяу побили, да бы учинили већу честь при нѣговомъ погребу. Меркуръ ій быяше предао Карону съ нѣовимъ царемъ, и нѣима дао неограничену власть надъ тѣмъ царемъ, коме су они на земли служили: ове тѣни робова небояу се више одъ тѣни Набофарзанове, оне нѣи држау у оковима, и чиняу іой найужаснѣе поруге; една му говораше: нисмо ли и мы были люди, као и ты? како си могао ты толико несмысленъ быти, те си се бе богомъ именовано? Ніе ли ты валяло споменуть се, да си и ты, одъ рода остали люди? Друга, да бы іой се наругала, веляше: имао си право, што ниси хотео, да те люди држе за човека: ербо си ты быо чудовиште човечества. Нека друга му говораше: хе добро, гди су сада твои ласкательи? немашъ ништа више за даванѣ несреѣниче? ты неможешъ више никада зла чинити; видишь ли, садъ си ты постао робъ сами твои робова: богови нехите да чине правду; али ю напоследакъ учине.

При овимъ суровимъ речма Набофарзанъ обори лице къ земля изтржући своє косе у иступленю гнѣва и очаяня. Али Каронъ говораше робовима: вуците га за окове; подижите га противъ нѣгове волѣ: онъ неће имати ни утехе, да сакрив свою срамоту; валя, да све тѣни Стикса томе буду сведоци да бы се удоветворило боговима, кои су трпили толико дуго време, те в тай безбожникъ царовао на земли. То в само Вавилонянина почетакъ твога мученя; буди ты готовъ изићи на судъ предъ неприклонимога Миноса судію подземни.

Докле се овако страшни Каронъ разговарао, ораница при стаде већъ къ брегу царства Плутонова; све тѣни притекоше да посмотре овога живогъ човека, кой у ораници у средъ мртви стояше; али у кой часъ Телемакъ стаде ногомъ на землю оне се разбегаше подобне тѣнама ноћи, ков найманя светлостъ дана растеруе. Каронъ показиваюћи младоме Грку чело манѣ намрштено и очи манѣ дивлѣ него обично, рече му: смртни люблѣни одъ богова, када ти в дозвољно улѣсти у царство ноћи, неприступимо другима живима, похитай да одешъ онамо, куда те судбине позиваю; поћи тимъ мрачнимъ путемъ къ двору Плутонову, кога ћешъ ты наћи на нѣговомъ престолу; онъ ће тебе пустити, да уђешъ у места, одъ кои в мени забранѣно теби откривати тайну.

Телемакъ похита скоримъ коракомъ: види да са сви страна облећую тѣни многобройніе, него зрна песка, што покриваю краеве мора; и у движеню ове безбройне множине обузе га некѣ божествени ужасъ сматраюћи дубоко ћутанѣ ови пространни места; косе му се наострешеше на глави, кадъ приступи црномѣ обиталишту немилосерднога Плутона; колена му почеше подклецавати, гласъ му недостајаше. Ђдва могаше богу изговорити ове речи: вы видите ужасно божество сина злосрећнога Улиса; я самъ дошао да васъ пытамъ, в ли мой родитель сишао у ваше царство, или јошъ блуди на земли. Плутонъ быяше на престолу одъ црнога дуба; лице му быяше бледо, и строго, очи упале и ватрене, чело намрштено и угрожително; лице човека жива быяше му мрзко, као што светлостъ врећа очи животиня, ков су се привикле да неисходе изъ нѣови пещина никадъ развѣ ноћу. До нѣга сеђаше Прозерпина, коя вди на привлачаше нѣгове погледе, в понеколико ублажаваше нѣгово срце: она имађаше красоту свагда нову, али се виђаше

да е присаединила къ нѣзинимъ божественимъ красотама не-анамъ нешто сурово и свирепо одъ свога супруга.

У подножю престола стояше смръть бледа и прождирућа са нѣзиномъ оштромъ косомъ, кою непрестано изоштраваше. Около нѣ облетау црне бриге, свирепе сумнѣ, и освета са свимъ умрляна крвлю и покривена ранама; зависти неправедне, сребролюбие, коє само себе гризе, очаянѣ, коє се раздире собственимъ рукама, беснећа суета, коя разорава све; вероломство, коє оће да се напиє крви, и коє неможе да ужива зла, што е починило; ненависть, коя излива отровъ смртни около себе, и коя се преврће у гнѣвъ у немогућству шкочити; беззаконѣ, коє само себи ископава пропасть безъ дна, у кою пада безъ надежде; страшилишта гадна, привиђеня, коя представляю умрше, да ужасаваю живе; црна сновиђеня; беззаконя тако свирепа, као и печална сновиђеня. Сви ови жалостни образи окружавау гордога Плутона, и испуњавау дворъ, у коме онъ обитаваше.

Онъ одговори Телемаку гласомъ нискимъ, одъ кога застена глубина Ереба: млади смртни, судбине су ти дале, да ово свештено прибежиште тѣни повредишь; слѣдуи твое високоме определению: я ти нећу казати гди е твой родитель; довольно е, да ти е слободно нѣга тражити. Будући да е онъ быо царъ на земљи, то теби надлежи проћи с' едне стране предель прнога Тартара, у коме се наказую зли цареви, а с' друге стране поля Елисейска, у којима се добри цареви награђую. Али ти одавде неможешъ поћи у поля Елисейска, докъ непрођешъ крозь пакао, похитай тамо, да одешъ и да изиђешъ изъ мога царства.

У овај часъ учини се Телемаку, као да е пролеће крозь те празне и неизмериме просторе: е' толикимъ жаромъ онъ желаше видети свога родителя, и удалити се одъ страшнога присуства тиранова, кой држи у страу живе и мртве! По томъ доста изъ близа усмотри онъ црни пакао, изъ кога изилазаше неки црни и густы димъ, кога отровни запахъ смръть бы задао, кадъ бы се прострео по обиталишту живи. Овај димъ покриваше реку огнѣну, и виоре пламена, кога шумъ подобанъ беше шуму буйни найустремителни река, када се залећу с' найвиши стена на дно пропасти, одъ чега се ништа известно разабрати немогаше у овимъ жалостнимъ местима.

Телемакъ тайно одушевлѣнъ Минервомъ улѣзе безъ стра- у ту пучину. С' почетка усмотри велики брой люди, кои су живили у најнижимъ станяма, и кои быяу наказивани, што су тражили богатства, чрезъ преваре, вероломства, и чрезъ свирепости. Ту онъ примети много лицемерни, кои претвараюћи се да любе веру, служили су се ньоме као лепимъ изговоромъ, и да бы задовольили свое честолюбіе играли се с' людма лаковернимъ; ови люди злоупотребляюћи и саму добродетель, премда в она највећи даръ богова, наказивау се као највећи злодѣи међу людма; синови поклавши свое отцеве и матере, жене окрвавивше руке у крви ньюви мужава, злодѣи предавши свое отечество и повредивши све заклетве, нису тако ужасне муке трпили, као ови лажљиви светци. Три судіе ада тако су хотели, и ово в томе причина: зато што ти лицемери нису само сатимъ задовольни, што су зли, као и остали беззаконици, но они оће, да се признаю за добре и чине ньювомъ лажливомъ добродетельи, те се люди несмеду више ни правою да повере. Богови с' коима су се они играли, и учинили ій презрителни- ма предъ людима с' радошћу употребляваю све свое могућство, да бы осветили ньюво ожалощенѣ.

После ови виђау се други люди, кое прости народъ недр- жи за наказаня достойне, али кое правосуђе божіе немилосрд- но гони; то су они неблагодарни и ласкательи, кои су похва- льивали пороке; злобни хулительи, кои су се старали помра- чити добродетель; на последку они, кои су слепо расуђавали о стварима непознаваюћи ій савршено, и кои су сатимъ шко- дили поштеноу невини люди; али одъ свою неблагодарности, она се као најцрня наказиваше, коя в учинѣна боговима. Шта дакле! онога држе за страшлиште, кой в непризнателанъ быо к' своимъ родительима и єдноме пріятелю, одъ кога в добыо какову помоћъ; а неки се хвале, што су неблагодарни к' бого- вима, одъ кои добиваю и животъ и сва добра, коя онъ у себи има! нисмо ли ньима дужни за рођенѣ више, него майци и от- цу, одъ кои смо рођени? Што се манѣ ова предступленя на- казую и извинявао на земљи, то су више у подземнима пред- метъ непримириме освете.

Телемакъ видећи три судіе, кои сеђау и осуђавау єднога човека, усуди се упытати ій, каква су ньгова безаконя; тай часъ осуђени проговоривши повиче: я нисамъ никадъ никаква вла учинію; я самъ сво мое удовольствие полагаю у благотворе-

ню; быо самъ великодушанъ, штедаръ, праведанъ, и састрадаюћи, шта ми се дакле може пребацити? Онда му Минось одговори: теби се ништа непреговара одъ стране люди; али нисп ли ты више дужанъ быо боговима него людма? каква е то дакле правда, коіомъ се ты хвалишь? Ты си сваку дужность к' людма испунио, кои нису ништа? Ты си быо добродетелянъ, али си ты сву твою добродетель себи приписивао, а не боговима кои су ти ю дали, ербо си хотео уживати плодъ твоє собстве не добродетельи, и заключати се у самога себе; ты си самъ себи быо свое божество, али богови све створивши све су за себе створили и немогу се одрећи свогъ права; ты си нѣи забравіо, и они ће тебе забравити; они ће тебе теби предати ербо си ты хотео свой быти, а не нѣовъ. Наћи дакле сада, ако можешъ, твою утеху у твоѣмъ собствѣномъ срцу: ето те на вѣки раздвоєна одъ люди, коима си единствено угађати хотео. Ето те сама са самимъ тобомъ, кой си быо твой идолъ. Знаи, да нема праве добродетельи безъ страхопочитаня и безъ любави к' боговима, кои су све. Твоя лажна добродетель, коя в задуго заслепля ала люде, кои се ласно вараю, быће смућена. Люди, кои неразумѣваю о пороцима и о добродетельима развѣс' онимъ, што нѣи или вређа или успокоява, слепи су и сврху добра и сврху зла: овде една божествена светлостъ обара сва нѣово поврхна разумѣня. Она често осуђава оно, чему се онѣ диве, и оправдана оно, што они осуђую.

При овимъ речма оваи мудраць, као ударомъ громовитимъ треснутъ, немогаше себе сама сносити. Благоугодность, кою онъ пре тога имађаше наблюдавати, умереность, мужество и све нѣгове благе склоности, преобратише се у очаянѣ. Видъ скога собствѣнога срца, неприятеля богова, постаде нѣговимъ мученѣмъ; онъ себе виђаше, и немогаше предстати себе гледати: онъ виђаше сувту разумѣня човечія, коима в хотео угодити у свима своимъ делима. Онъ у себи учини обшти немиръ свѣта онога, што в годъ у нѣму, као да му се узмути све што беше у нѣму: онъ себе сама више непознаваше. Сваке подпоре нѣвова срца онъ се лиши, нѣгова савестъ, коя као сведочба нѣму быаше тако пріятна, подиже се противу нѣга, и нѣму горко преговораше заблуде и мечте свію нѣгове добродетельи коє нису имале богопочитаня за основанѣ и за коваць. Онъ се смути, изуми, беше пунъ срама, гриже савести и очаянн. Фуриѣ нѣга немуче, зашто в довольно, што су га предале самоѣ

себи, и што нѣгово срце доволно освешћуе презрене богове. Онъ тражи наймрачнїя места, да се сакрїе одъ мртви, немогући се сакрити одъ самога себе. Онъ тражи помрчину, а неможе да ю нађе. Нека несносна зрака свуда га гони, свуда проницателни зраци истине иду да освете истину, кою е онъ пре небрегао; све оно, што е любїо, постаде му мреко, будући онъ беше изворъ свои зала, коя никада конца нећеду имати. Онъ самъ себи говораше: о безумни! я дакле нисамъ познавао ни богове, ни люде, ни самога себе! не, я нисамъ ништа познавао, кадъ нисамъ познавао едно и право добро; сви су мои поступци были заблуде, моя мудрость нїе ништа друго была развѣ будалаштина; моя добродетель была е єдина безакона и слепа гордость, а я самъ самъ себи быо идолъ.

На последакъ онази цареве, кои быяу осуђени за злоупотребленѣ нѣовога могућства. Съ єдне стране Фурїя осветна представляше нѣима едно огледало, кое имъ показиваше сву ругобу вѣюви грехова; они се виђау у нѣму, и немогау себи препречити, да негледаю свою грубу и лакому суету найсмешнїя похвала; нѣову суровость к' людма, коима они дужни быяу да чине срећу; нѣову нечувственность къ добродетельи, нѣовѣ стра слушати истину, нѣову наклоность к' людма худимъ и ласкателнимъ, нѣову неспособность, мекость, нѣову ленность, нѣово неуместно неповеренѣ, нѣову высокопарность, нѣово безмерно великолѣпїе основано на разореню народа, нѣово честолюблѣ купити мало славе крвлю нѣови грађана, на последку нѣово свирепство, кое сваки данъ тражи нова преступленя у сузама и у очаяню толико несрећника. Они се огледау непрестено у томъ огледалу, и виђау, да су ужаснїи и страшнїи, него што е была Химера побеђена Белерофонтомъ, него Хидра одъ лерна, утучена Херкуломъ, него и сами Церберъ, премда блюе изъ свои трїю челюсти црну и отровану крвѣ, коя е кадра да окужи савъ родъ смртни живећи на земљи.

У исто време с' друге стране друга Фурїя нѣима повтраваше с' досадамъ све похвале, кое имъ давау нѣови ласкательи за време нѣовога живота, и нѣима представляше друго огледало, у коме се они онакови виђау, какве ий е ласкателство изображавало: противоположенность ова два образа беше овако противна, као наказанѣ за нѣове суєте. Примечаваше се, да найгори одъ ови царева, быяу они, коима бы се давале найвеличественїе похвале у време нѣовога живота зашто зли

задаю више стра, него добри, и безстидно изганяю подла ласкателства стихотвораца и витія ньовога времена.

Чую се где стению неки у тимъ дубокимъ помрчинама, у којима немогу видети ништа друго кромъ поруге и подсмеха, кое мораю подносити. Све што њи окружава, све то њи одъ себе и одбія, њима противослови и њи смућава. Као што су се они на земљи играли са животомъ човечимъ, и доказивали, да е све створено да њима служи; тако су у паклу предати свима упорствама неки робова, кои њима даю да осете са свое стране безчовечно робство: они робую с' тугомъ, и неостае имъ никакве надежде, да бы икада могли ублажити ньову неволю. Они стоје подъ ударима ови робова, кои су надъ њима постали немилосрдни тирани, као што е накованъ подъ ударима чекича Циклопа, кадъ њи натеруе Вулканъ, да кую громове у огньнимъ пећима брда Етне.

Ту Телемакъ угледа лица бледа, одвратна и у изумленю. То е една црна жалость, коя гризе ове преступнике: они имаю справъ сами себе ужасъ, и немогу никако да се избаве одъ ужаса ньовога собственога естества. Њима нетреба друге казни за њове преступке, развѣ њи сами преступака; они њи у целой ньовой ужасности непрестано виде: они имъ се безпрестано представляю, као страшна чудовишта, коя њи гоне. Да бы се одъ њи избавили, траже они силнио смртъ, него што е она, коя њи е раздвоила одъ њиови телеса. У очајню, у коме се наоде, призиваю они себи у помоћ смртъ, коя бы могла угасити свако чувство и свако познанство у њима. Моле бездне да њи прогутаю, да бы се само избавили одъ осветни зрака истине, коя њи гони: али су они задржати за освету, коя пада на њи капъ по капъ, и коя никада пресушити неће. Истина, кою су се они бояли видети, чини њиову казнь. Они ю виде, и имаю едино за то очи, да њи гледаю, како се она противу њи подиже, тако њезинъ видъ њи пробада, раздире и разчупава њи са њима самима. Подобна грому, кои ништа споля не повређа, она проницава до у глубину утробе њиове. Подобна едноме металлу у горећој пећи, душа се растоплява у томъ осветномъ огню, кой неоставля никакве тврдости, а ништа несажиже. Онъ њи раствара до они првоначални частица живота: па опетъ немогу дајумру. Човекъ се у самомъ себи рас-трзава, у њму се неможе њму наћи ни еднога часа ни подпоре ни покоя, онъ живи само еднимъ гнѣвомъ, когъ противъ

себе носи, и губленѣмъ целе надежде, коє га чини да бесни. Између ови предмета, одъ кои се коса Телемаку дизаше уз' брдо на глави, усмотри онъ многе старе Лидиске цареве, кои се зато накзивау, што су предпочитавали сладости живота мека послованю, коє мора бити нераставно одъ царованя за облакшанѣ народу.

Ови су цареви преговарали еданъ другоме за ову слепоћу. Отацъ сину преговараше: нисамъ ли ти я често препоручивао, и у време моє старости и пре моє смрти, да поправишъ зла, коя самъ я починио моимъ небреженѣмъ. Синъ одговара: несрећни родителю! вы сте мене изгубили. Вашъ є пример уліо у мене надменость, гордость, сладострашће и суровость к' людма. Видећи како вы царуете са жалошћу, и обколѣнъ худимъ ласкательима, я самъ се навикао миловати ласкательство, и удовольства. Мисліо самъ, да є остатакъ люди у призреню царева то, што су конѣи и друге теретъ носеће животинѣ у призреню люди, то єсть животинѣ, за коє толико маримо, колико намъ чине послугу, и колико намъ даю удобства. Я самъ то веровао, а вы сте ме томе веровати научили. И сада я тримъ толика зла, што самъ вама подражавао. Каовимъ речма они придодавау найужаснїя прокляня, и виђау се као одушевљени ярошћу и гнѣвомъ, да бы само себе разчупали.

Около ови царева облетау неке ноћне совуляге, свирепе сумнѣ суѣтна неспокойства и неповереня, коя освећава народе за суровость нѣови царева. Ненаєнтимо сребролюблѣ, свагда лажљива твранска слава, и худа ленность, коя усугублява сва зла, што люди преносе, немогаше дати никада постоянни удовольства.

Виђау се многи одъ ови царева найстрожіє наказани, не за зла, што су починили, него за добра, коя су дужни были чинити. Сва злочинства народа, происходећа одъ небреженя, є коимъ се чини вршенѣ закона, быяу приписана царевима, коима є надлежало царовати са законима посредствомъ нѣовога министерства. Нѣима бы се приписивали сви непоредци, происходећи изъ надмености, роскоши и свїю други крайности, кои забацую люде у неко насилно станѣ и искушенѣ да презиру законе, да бы само придобили добара. Сврхъ свега строго бы се поступало с' онимъ царевима, кои наместо да бы были добри и бодри пастири народа, старали су се да даве стадо, као прождирући куряци: али іоштъ више оскорби Телема-

ка, видећи у овој бездни мрака и зла велики брой царева, кое су люди почитовали на земљи за доста добре. Они осуђе- ни быау на казни паклене зато, што су се дали управљати людма злимъ и лукавимъ; они кажнѣни быау за зла, која су пуштали да се чине нѣовомъ закономъ влашћу. Већа часть ови царева, нису были ни добри ни зли: тако е была велика нѣова слабость. Никада нису се бояли с тога што непознаю истину; нити су имали волѣ к' добродетельи, нити су полагали удовольства у благотворству.

Конацъ кнѣиге осамнаесте.

ТЕЛЕМАКЪ.

КНЪИГА ДЕВЕТНАЕСТА.

Кадъ Телемакъ изиђе изъ ови места, онъ осећа у себи, да е подкрепљенъ, као да му се съ прсию скинуло велико брдо; са овимъ облакшанѣмъ онъ осећаше несрећу царева, кои су у овимъ местима затворени на веки безъ надежде, да ће икада оданде изићи. Онъ са страомъ гледаше, како цареви много строжије быяу наказивани, него други грешници. Шта, говораше онъ, толико дужности, толико опасности, толико замки толико препона познати истину, да бы се бранили противу други и противу сами себе, наипосле толико ужасни мученя у паклу после толикога неспокойства, ненависти, и толико блуденя у краткомъ животу! О колико су они безумни, што желе царовати. Блаженъ онай, кои се задоволява са станѣмъ часнимъ и мирнимъ, у комъ е добродетель лашнѣ упражнявати.

Чинећи ова размишляня, онъ се смућаваше у своіой собствевој внутрености; задркта, и паде у неку жалость, коя му даде осетити неко очаянѣ они несрећни, кое мало часъ смотрію быяше. Али што се онъ више удаляваше одъ овога жалоснога пребываня мрака, ужаса и очаяня, нѣгово се мужество поче мало помало подизати. Онъ діяше, и предвиђаше изъ далека сладку и чисту светлость онога места, гди пребивау херои.

У овоме месту обитавау сви добри цареви, кои су досада мудро управляли съ людма: и они быяу раздвоени одъ остали праведника. Као што су зли владательи трпили у паклу наказаня безконечно люћа, него остали преступници стая часнога, тако бы се добри цареви наслађавали у Елисейскимъ поляма срећомъ безконечно већомъ, него што е срећа остали люди, кои су любили добродетель на земљи.

Телемакъ приближаваше се къ онимъ царевима, кои быяу у благомиришућимъ шумицама на триви све поновляюће се и

цветуће. Хиљада мали поточића съ водомъ бистромъ орошавау ова прекрасна места, и ту давау осетити сладосну свежностъ. Безчислено мноштво птица съ нѣовимъ сладкимъ песмама испуњаваше одзивима ове шумице. Виђаше се све скупа цвеће пролећа, кое се рађаше подъ стопама, съ најбогатимъ плодовима есени, кои вишау съ дрва. Ту се никада неосећау врућине бесне каникуле: нити ту бесни бореи икада смеђау дувати, нити дати осетити строгости зиме. Ни война напоена крвљу, ни свирепа ненависть, коя зубомъ отровнимъ гризе, и коя носи змиѣ уклупчане у своме недру и около свои рамена, нити саревнованя, нити неповереня, нити стра, нитъ луде желѣ приближавау се икада къ овомъ блаженомъ обиталишту спокойства; данъ се ту неокончава, и ноћъ съ нѣзинимъ мрачнимъ крилима нѣ ту позната. Светлостъ чиста и любка излива се около телеса ови праведни люди, и окружава ихъ своимъ зрацима, као некимъ одећама. Ова светлостъ нѣ нимало подобна светлости мрачной, коя осветлява очи бедни смртни, коя нѣ ништа друго, него помрчина. Ово ѣ више нека небесна слава, него светлостъ. Она танѣ проницава у најгустія телеса, него што зраци сунца проницавау у најчистіи металъ. Она никада незаслеплява, но на противъ она укреплява очи, и уноси у дубльину душе незнамъ неку ведрину; нѣоме се самомъ люди блажени питаю. Она изъ вѣи исходи, и у нѣи улази, у нѣи пробія, и съ нѣима се сѣдинава, као што се препитаня съ нама сѣдняваю. Они нѣо виде, осећаю, и нѣоме дишу. У нѣима она причинява неки не-пресушими изворъ тишине и радости. Они су углублѣни у бездну сладости, као рибе у мору; они ништа више нежеде, имаю свега, неимаюћи ништа, ербо овай вкусъ чисте светлости ублажава гладъ нѣова срца. Све нѣове желѣ испуњѣне су, и нѣова ситостъ подиже ихъ више свега онога, што люди нести и мртвогладни траже на земљи. Све сладости нѣи окружаваюће нѣсу нѣима ништа, ербо испуненѣ нѣове среће, кое изъ нѣовога срца происходи, не даѣ имъ никаква осећаня за све оно, што сладостно изванъ себе виде; они су онако као богови, кои насипѣни нектаромъ и амвросіомъ небы удостоили себе питати грубимъ еломъ, кое бы се нѣима давало на трапези најизбраніой међу людма смртнима... Сва ела далеко беже одъ ови спокойни места: смръть, болестъ, сиромаштво, туга, каеня, гриже савести, страхови и саме надежде, кое кадшто толико

труда стое, колико и страови, раздори, одвратности, и гнѣвъ, немогу ту имати никаква приступа.

Високе Тракиске планине, коє своимъ врхомъ покривенимъ снегомъ и ледомъ одъ створеня света просецау облаке, извалиле бы се изъ основа положенога у средоточю земномъ, а срца ови праведни люди небы се могла заніяти; они имаю едно милосрђе о худостима, коє угнѣтаваю люде живе на земљи, али в то милосрђе любко и тихо, коє нимало непромєнвоє нѣову неподвижну срећу. Младежъ вековечна, срећа безъ конца, слава са свимъ света и изписана в на нѣовомъ лицу: али нѣово веселѣ нема ништа шальивога или непристойнога. То в любко, благородно радованѣ, пуно величества; то в високи вкусъ истине и добродетели, кои іѣ усхићава; они су у безпрекидности у свакомъ часу, у самомъ наручію срца, у коме се наоди мати, када опетъ види свога сина, кога в држала за умрла; и ова радость, кою мати наскоро губи, небежи никада изъ срца ови люди; она в за нѣи свагда нова, никада нестони еднога часа; они су у піаномъ устргу, неимаюћи одъ тога ни смућености, ни ослепленя.

Они се међу себомъ са тимъ забавляю, што виде, и съ онимъ, чиме се наслађаваю. Газе подъ ноге меке сладости и сувна величества нѣовога старога станя, коє оплакиваю. Они съ удовольствомъ повтараваю оне невеселе и кратке године, у којима су се морали борити противу сами себе, и противу стремленя люди развраћени, да бы постали добри; они се диве помоћи богова, кои су іѣ руководули као за руку къ добродетели крозъ толике опасности. Незнамъ нешто божественно протиче крозъ нѣова срца, као река самога божества, коя се съ нѣима сединява: они виде и осећаю, да су срећни, и осећаю, да ћеду то безпрестано быти. Они певаю похвале богова и сви скупа чине еданъ гласъ, єдну мисао, єдно срце, а єдно исто блаженство сушествує у саєдинѣнимъ душама, као приливъ и одливъ.

У овомъ божественомъ усхићєню векови скоріє протичу, него часи кодъ смртни, а притомъ хиљада хиљада векова протєкши неодозимаю нимало нѣовой срећи свагда новой и свагда целой. Они сви скупа царствую, не на престолима, коє рука човечія оборити може, него у самима себи с' могућствомъ неподвижимимъ; єрбо немаю више потребе, да се показую страшни са силомъ узетомъ одъ худа и пузећа народа. Они не носє више суетне дїядеме, одъ кои сїяность покрива толико

страа и црни брига, сами су њи богови увенчали њиовимъ собственимъ рукама венцима неувелимъ.

Телемака тражећа оца свога и боѣћа се да га неће наћи у овимъ прекраснимъ местима, обузе ова радостъ, ова тишина и блаженство, да е зажелио наћи ту Улиса, и жаляше, што е и самъ принуђенъ вратити се опетъ у садружество смртни. Овде е прави животъ, говораше онъ; а нашъ е животъ само едина смртъ. Али му најчуднѣе быяше видети толике цареве наказане у паклу, и што њи тако мало быяше у Елисейскимъ поляма. Онъ познаде, да мало царева има, кои бы доста постоянни и довольно мужествени были, да бы се опречили њиовой собственной власти и одбили ласкателство толики люди, кои узбуђую у њима њиове страсти: тако су добри цареви одвећъ редки, а већиномъ тако су зли, да богови небы были праведни, када трпивши њи задуго, да злоупотребляваю свою силу за живота њиова, небы њи каштиговали после смрти.

Телемакъ невидѣши свога родителя Улиса између ти царева, по крайньої мери тражаше очима божественога Лаерта, свога деду. Докле га онъ залуду тражаше, неки пречестни стараць пунъ величества приближи се къ њму. Њгова старость нимало неприличаше старости човечечіой, кою тереть година обара к' земли; виђаше се само, да е быо старъ пре свое смрти, и то быяше едина смеса свега онога, што старость имаде важногъ са свима пріятностима младости; ербо се пріятности рађаю у старцима најнемоћниимъ у ономе магновеню, када се уводе у поля Елисейска. Овай човекъ приступаше са старанѣмъ, и сматраше Телемака съ умилношћу, као едно лице, кое му быяше предраго. Телемакъ, непознаваюћи га, нађе се у чуду, и стаде нерешимъ.

Я теби опраштамъ драги сине мой, рече му овай стараць, што ме непознаешъ; я самъ Арцези, отаць Лаертовъ. Я самъ скончао мое дане, пре него што е Улисъ мой унукъ пошао къ обсади Трое; онда си ты быо младо детенце на рукама твоје доилѣ. Одъ онда самъ почео имати о теби велике надежде, кое ме нису варале, будући да те видимъ у царству Плутонову где тражишъ твога родителя, и да те богови одрже у томъ предузећу. О срећно дете, богови тебе любе, и теби готове славу, равну слави твога родителя! Я самъ срећанъ, видећи тебе! нетражи више Улиса у овимъ местима, онъ е јоштъ живъ; онъ е задржатъ, да подигне нашъ домъ на острову Итаки. Самъ

Лаертъ, премда га є теретъ година оборію, наслађава се іоштъ светлошћу и очекує, да му се синъ поврати, да му затвори очи. Тако люди пролазе, као цвеће, кое се ютромъ развія, а у вече вене, и гази се подъ ноге; тако поколеня човечія рода протичу, као вода брзе реке; ништа неможе уздржати време, кое за собомъ вуче све оно, што се чини найнедвижніє. Ты самъ драги мой сине, ты самъ, кой се сада наслађавашъ младошћу тако живомъ и изобилномъ у удовольствама, спомени се, да є тай лепъ узрастъ подобанъ цвету, кой ће готово пре увенути, него разцветати се. Ты ћешъ видети, како се неосетно променяешъ. Веселе пріятности, сладка удовольства, коя те проводе, крепость, здравль, радость, пролазе као лепъ санъ; одъ тога ће ти остати само єдна усупмена. Немоћна старость и нелюбительница удовольства, доћиће да намршти твоє чело, да погрби твоє тело, да ослаби твоє членове, да пресуши у твоємъ срцу источникъ радости; теби ће се огадити ово саданъ, задаће ти стра къ будућему, и учиниће те неосетна къ свему, осимъ єдне болъ.

Чини ти се, да є то време удалъно: ахъ! ти се варашъ сине мой. Оно хита, єто га, где долази. Што с' толикимъ устремленъмъ дооди, ніє далеко одъ тебе, а саданъ што бежи, већъ є далеко, будући да се уништава у овомъ магновенію, у кому се разговарамо, и неможе се више натрагъ повратити. Не брой дакле сине мой саданъ ни у што, него се подкреплявай на трудной и горкой стази добродетельи са изгледомъ у будуће. Приготови себи нравима чистима и правдолюбіємъ место у блаженомъ обиталишту спокойства.

На последакъ, ты ћешъ скоро видети твога родителя, гди опетъ прима власть у Итаки. Ты си рођенъ да царуєшъ после нѣга, али ахъ! сине мой, колико є царованъ ласкаво! кадъ га изъ далека сматрамо, невидимо друго, кромъ величину, блистанъ и сладости; али изъ близа све є триовито. Поедини човекъ може са чешћу проводитьи животъ сладакъ и мрачанъ: царъ неможе, а да се небезчести предпоштovati животъ пріятанъ и безделанъ дѣйствама труднима владе. Онъ принадлежи свима людинама, коима управля, и ніє му никада дозволъно бити своимъ; нѣгове найманъ погрешке бываю одъ безконачне важности, єрбо проузрокую несреће народа, а кадъ што за целе векове: онъ мора на себе пазити, и притеснявати смелость зли, подржавати невиность, разганяти клевете: ніє одъ нѣга доволь-

но да не чини никаква зла, нужно е, да онъ чини свака могућа добра, одъ кои царство имаде потребу: нїе довольно да чини добро самъ собомъ, нужно е укланяти свака зла, коя бы друга учинили, да имъ се незабранює. Бой се дакле сине мой, бой се одъ станя тако опасна, нароужай се мужествомъ противу самога тебе, противу твои страсти и противу ласкателя.

Изговоривши ове речи, виђаше се Арцезіи одушевљенъ некимъ божественимъ огњемъ, и показиваше Телемаку лице пуно састраданя за зла, скопчана са царованїемъ; кадъ оно науми, веляше онъ, само себе удоволявати, тада постає ужаснимъ тиранствомъ; а кадъ оће, да испуни своє дужности, и да предводи безбројни народъ, као што отаць управља своїомъ децомъ, то е опетъ угнетаюће робство, коє изискує мужества и херойскогъ трпеня. Тако е известно, да они кои су царовали с' чистомъ добродетельи, притяжаваю овде све оно, што могућство богова може дати, да бы учинили ову срећу савршеномъ.

Докъ Арцезіи овако бесеђаше, нѣгове речи улазише у глубину срца Телемакова, она се урезавау онако, као што искусни резачъ своимъ ножићемъ урезує на мѣду образе неизгладиме, коє хоће да покаже очима најпозднїегга потомства. Ове мудре речи быяу као лаки пламень, кой проницаваше у срце младога Телемака; онъ осећаше да е узвишенъ, успламћенъ и нешто незнамъ, божествено као да растопляваше у нѣму нѣгово срце. Оно, што у најтаньој частици себе самога носаше, ећаше га неосетно. Онъ немогаше ни уздржати, ни подносити, ни спротивити се томъ силномъ утиску, то быяше осећанѣ живо и сладостно смешано с' мукомъ коя е кадра да истргне животъ.

После овога поче Телемакъ слободнїє дїяти; онъ познаде на лицу Арцїевомъ велику подобностъ с' Лаертомъ, и мисляше, да се споминѣ, али неясно, да е виђао на Улису своє отцу оваке исте црте кадъ е Улисъ пошао к' обсади Трое.

Ова успомена развѣжи нѣгово срце; сузе сладке и помешане с' радощю потекоше изъ нѣгови очїю: онъ хотяше то предраго лице загрлити: много пути онъ то и покушаваше, али залуду; ова празна тѣнь избегаваше нѣговомъ грленю, као што лажљиви санъ бежи одъ човека, кой мисли, да се нѣиме наслађава; садъ уста жедна овога спаваюћегъ човека трче за бежућомъ водомъ, садъ му се устне задрмаваю, да бы пробесидиле речи, коє нѣговъ укочени езикъ неможе да изрекне;

пѣгове се руке пружаю с' усиленношћу и ништа нехватаю. Тако Телемакъ не може да удовољни нѣговой нежности: види Арцезія, чуе га, с' нѣмѣ говори, а не може да га дотакне. Напоследакъ упыта га, ко су они люди, што стоѣ около нѣга.

Ты видишь сине мой, одговори му мудри стараць, люде, што су были украса нѣовога века, а дика и блаженство човѣчегъ рода. Видишь оно мало число царева, кои су были достойни да то буду, и кои су испуњавали сь верношћу дело богова. Они други што видишь близу нѣи, али раздвоѣне единьмъ облачкомъ, имаю славу много маню: то су истина Херои; али нѣова воѣна предузећа не могу се сравнити с' делима царева мудри, праведви и благодетелни.

Између ти хероя ты видишь Тезея, у кога ѣ лице жалостно; онъ ѣ имао несрећу, што ѣ было лаковеранъ к' одной лукавой жени, и зато ѣ юшть скорбанъ, што ѣ тако неправедно просіо одъ Нептуна свирепу смрть своме сину Хиполиту; блаженъ, да нѣа было тако скоръ и брзъ у лютнѣи! Видишь такођеръ и Ахилеса подурта на своѣ копль збогъ ране, кою ѣ добио у пети одъ руке срамнога Париса, и коя му ѣ скончала животъ. Да ѣ было только мударъ, праведанъ и умеренъ, колико ѣ было неустрашимъ, богови бы нѣму дали дуго царованъ, ала су они имали милосрђа к' Фгїотама и Долопима, надъ коима бы наравно онъ морао царовати после Пелеа. Они нисеу хотели предати толике народе милости и немилости еднога беснога човѣка, кой се ласнѣ раздражуѣ него найбурнѣе море; Парце су скратиле жицу нѣгови дана, и онъ ѣ было подобанъ цвету едва развѣномъ, кога оштри плугъ пресеца, и кой пада пређе окончаногъ оногъ дана, у кой ѣ порастао; богови су га употребљавали, као буйну реку и непогоду, с' коима наказую люде за нѣова предетупленя. Богови су учинили, да Ахилесъ послужи за оборенъ стене Троянске, да бы осветили клетвопреступленъ Лаомедона и неправедне любви Париса. Употребивши тако га оруђа нѣове освѣте ублажили су себе, и отказали сузама Тетисе да оставе далъ на земљи овога младогъ хероя, кой неваляше за друго што, развѣ да смућава люде, и да разорава градове и царства.

Но видишь ли онога другога с' дивльимъ лицемъ? оно ѣ Аяксъ, синъ Таламона и стриць Ахилевъ. Теби ѣ безъ сумнѣ познато, каква ѣ была нѣгова слава у борбама. По смрти Ахилевой онъ ѣ зактевао, да се никомъ другомъ небы дало ору-

жѣ Ахила развѣ нѣму: а твой отацъ нехотяше му то уступити: Грци су га присудили Улису, а Аяксъ се гада убио одъ очаяня. Гнѣвъ и ярость іоштъ се види на нѣговомъ лицу: не иди ближе къ нѣму сине мой: ербо бы помислю, да му се ты оѣнешъ у нѣговой несреѣи да наругашъ а право е, да га сажалюбмо; невидишъ ли, како насъ гледа съ мукомъ, и како срдито улѣзе у ону мрачну шуму, ербо смо му мы мрски. Съ друге стране видишъ Хектора, кой бы быо непобедимъ, да нѣ синъ Тетисе у исто време быо на свету. Но ево Агамемнона, кой пролази, и кой іоштъ на себи носи знаке вероломства Клитемнестрина. О сине мой, я дркѣмъ кадъ помислимъ на несреѣе ове породице безбожнога Тантала. Раздоръ између два брата Атреа и Тиеста испунио е овай домъ ужасомъ и крвлю. Ахъ како едно безаконѣ вуче и друга за собомъ! Агамемнонъ враћаюћи се као начальникъ Грка изъ рата Троянскога нѣ имао времена да се наслађава спокойствомъ и придобивеномъ славомъ. Таква е судбина готово свию обладателя. Сви ти люди, што видишъ, были су страшни у войны, али нису были нимало мили и добродетельни, зато се наоде у другомъ жићу Елисейски поля.

Што се тиче ови, ови су царовали с' правдомъ, и любиле свое народе. Они су пріятельи богова. Докъ Ахилесъ и Агамемнонъ пуни распра и воєни борба задржаваю и овде іоштъ нѣіове муке и наравне недостатке, докъ залуду жале за животомъ лудо изгублѣнимъ, и муче се зато, што су сада само тѣни безсилне и суѣтне; ови праведни цареви пречишћени будући божественомъ светлошћу, коіомъ се питаю, немаю више ништа желити за свою срећу. Они са састраданѣмъ сматраю безспокойства смртни; найвећа дела, кою узнемирую люде честолюбиве, чине се нѣима као детинске игре. Нѣіова су срца насыћена истинномъ и добродетельи, кою црпе изъ извора они. Немаю више ништа преносити ни одъ другога ни одъ сами себе. Што люди имаду више желя, то имаду више потреба и више страа; за нѣи е све окончано, осимъ нѣіове радости, коя е безконечна.

Смотри сине мой тога старога цара Инаха, кой е царство у Аргосу основао. Видишъ га с' ономъ старошћу онако сладкомъ и онако величественомъ. Цвеће се рађа подъ нѣговимъ стопама. Нѣгово лако ступанѣ подобно е летеню птице; онъ држи у руци лиру одъ слонове кости у вечномъ устргу. Онъ

попева чудеса богова. Изъ нѣгова срца, и изъ нѣгови уста исходи изредно благовоніе, сладкогласіе нѣгове лире и нѣгова гласа похитило бы и люде и богове. Тако в онъ награѣнъ, зато што в любію народъ, кога онъ прикупи у окружіе свои нови стена, и коме онъ даде законе.

С' друге стране ты можешъ видити између они мирта Цекропса Египтянина, кой в први царовао у Атени, граду посвећеномъ мудрой богиньи, коє онъ и име носи. Цекропсъ пренесавши полезнае законе изъ Египта, кой в было за Грчку источникъ словесности и благодравія, укротио в дивлю природу Ативски градова, и уединію ій свезама садружества. Онъ в было праведанъ, састрадателанъ, човечанъ; поставіо в народе у изобилъ, а свою породицу у среднѣ станѣ, незактеваюћи, да нѣгови синови имаю после нѣга власти; ербо онъ наоѣаше, да су други у томе достойни.

Треба да ты покажемъ такоѣеръ у оной малой долини Ерихтона, кой изобрете употребленъ сребра поради монете. Онъ то учини с' тимъ намереніемъ, да бы олакшао трговину међу островима грчке: но онъ предусмотрити и неудобность привезану к' томе изобретенію. Прилѣжавайте, говораше к' народма, умножавати кодъ васъ богатства естествена, коя су истинита. Обделавайте землю, да имате велико изобилъ жита, вина, зейтина и плодова, држите стада безбройна, коя ће васъ питати своимъ млекомъ и покривави васъ своіомъ вуномъ. Чрезъ то ћете вы себе поставити у станѣ, да се никада небоите беде. Што више узимате деце, то ћете богати быти, ако ій само научите, да буду радени; ербо в земля неизцрпима, и она умножава свою плодность, што имаде више обывателя, кои се стараю да в обделаваю. Она нѣима свима штедро плаћа за нѣовъ трудъ, на место што се онима показує скупа и тврда и неблагодарна, кои в небрежљиво обделаваю. Држите се дакле истини богатства, коя угаѣаю правимъ потребама човека, а што се тиче сребра у монети, неваля га ни зашто друго уважавати, него за толико, колико в потребно или за неизбежне войне, коє мораше водити за границомъ, или поради трговине нуждни ствари, кои неима у вашой земљи. Іоштъ бы добро было, да се украси трговина са свима онимъ сварма, коє поддржаваю раскошъ, суету и мекость.

Мудри Ерихтонъ често бы говоріо: я се врло боимъ моя децо; учиніо самъ вамъ жалосни даръ, даваюћи вамъ изобрете-

нѣ монете; я предвиѣа, да ће она узбудити сребролюбіе, честолюбіе, великолѣпіе, да ће одржавати безбројне зловредне вештине, које ће размазити и развратити нраве, огадиће вамъ блажену простоту, која причинява свако спокойство, сваку безопасность живота, најпосле ће васъ довести, да презирете землѣделіе, које є основъ живота човечіегъ и источникъ прави добара; али су богови сведоци, да є мое срце у томъ чисто, даваюћи вамъ то изобретеніе у самомъ себи полезно. Најпосле кадъ Ерхтонъ опази, да сребро развраћаваше народе, као што є онъ то и предвидіо, отиде одъ жалости у єдну пустыню, гди у сиромаштву и удалѣнъ одъ люди живляше до крайнѣ старости нехотећи више мешати се у прлавленіе градова.

На мало времена после нѣга дође у грчку славни Триптолемъ, кога є Церера научила вештини обрабатувати землѣ, и покривати ѿ сваке године златнимъ усевомъ. А нїе, што нї су люди познавали жита и начинъ умножавати га сеянїемъ: но нїсу познавали савршенство обделавања: а Триптолемъ посланъ одъ Церере дође с' плугомъ у руци, откри дарове богинѣ свима народма, кои су имали доволно желѣ победити нїову природну лєвьость, и предати се прилѣжно послованю. На скоро Триптолемъ научи Грке просецати землю, и ню оплођавати разорavajuћи нѣзвнѣ недро. На скоро жетеоци горећи и неуморни почеше обарати нїовимъ оштримъ срповима све златно влаће, које покриваше полѣ, и сами дивльи зверски народи, кои се скитау тамо амо разсуги по луговима Епира и Етоліе препитаваюћи се жиромъ, припитомише нїове нраве, и подвргоше се законима, научише се орати и сеяти на прецитавати себе хлебомъ.

Триптолемъ даде познати Грцима удовольство, које се получава одъ богатства собственѣа труда; и наодити на своимъ нїивама све, што є годъ потребно к' животу удобну и блажену. Ово изобилѣ овако просто и невино, присаюжено к' землѣ делю учини, да се споменуше мудри савета Ерхтонови; они презреше сребро и сва богатства вештачка, која су само по човечіемъ уображеню богатства, која ѿ подстрекаваю, да траже удовольства опасна, и која ѿ одвраћаю одъ трудолюбія у коме бы они наодили сва стварна добра с' нравима чистима у савршеной слободѣ. Позвадоше дакле, да є плодно и добро обделано полѣ право сокровиште єдне породице, која є мудра и рада трезвено живити подобно животу нѣзвнѣ предака. Блажени Гр-

ца, да су остали постојани у тимъ правилама, тако способнимъ учинити њимъ силнимъ, слободнимъ, срећнимъ и достојнимъ такo-вима бити са крепкомъ добродетелью! но ху! они се почину залюблявати у лажлива богатства, а мало помало пренебрегаваю права, и одрођаваю се одъ те чудесне простоте.

О сине мой, ты ћешъ негда царовати! онда незаборави привести люде к' землѣделю, почитуй вештину, помажи онима, кои се о томъ трудили буду, нетрпи нимало, да люди живе у заносу и упражненю у вештинама, коя су раскошъ и мекость. Та два мужа, кои су тако мудри были на земљи, овде су любљени одъ богова. Примечавай сине, да њѡва слава надвише и Ахилесову, и свѡю други Хероя, кои су се прославили само у борбама, као што любко пролеће превосходи ледену зиму, и као што е светлостъ сунца силнѡ одъ светлости месеца.

Докле Арцезіи на овај начинъ говораше, примети онъ, да Телемакъ своѡ очи непрестано држаше к' пределу єднога ма-лога лавровогъ лѣса и єдногъ поточића обраслогъ любичицомъ и ружицомъ, кринѡмъ и другимъ благомиришућимъ цвѣтемъ, кои живе боѡ подобне быяу дуги, када слази с' неба на земљу, да некомъ смртномъ предвести заповести богова. То быяше велики царъ Сезострисъ, кога Телемакъ упознаде на томъ пре-красномъ месту; онъ быяше хиляду пути величественіи него што е икада бываѡ на своѡмъ престолу у Египту. Зраци неке любке светлости исхођау изъ њѡгови очію, кои заслеплявау очи Телемаку! Гледећи га, рекао бы, да е опивенъ нектарѡмъ, то-лько га быяше поставіѡ божествени духъ у устргъ, више чо-вечіегъ разума за награду њѡгове добродетельи.

Телемакъ рече к' Арцезіу: Я познаѡмъ отче мой Сезо-стриса, онога мудрога цара Египетскога, кога самъ не давно очима видіѡ.

Ето га, одговори Арцезіи, и ты видишь, колико су бого-ви великодушни њѡговимъ примерѡмъ у награђеню добри царе-ва: но валя да знадешъ, да то цело блаженство нѡе ништа у сравненю с' онимъ, коѡ му е было определѡно, да нека велика срећа нѡе учинила те онъ заборави на правила умерености и прав-де. Страсть понизити гордость Тиряна обвеза га, да отме њѡ-овъ градъ. То освоѡнѡ узбуди у њѡму желю да учини и друга. Даде се преварити чрезъ суетву славу завоеваня, те подярми, или болѡ да речемъ, ограби целу Азію. При своѡмъ враћаню у Египетъ нађе онъ свога брата заузевши царство и променив-

шегъ наиболѣ законѣ земне своимъ неправеднымъ управлѣнѣмъ. Тако нѣгове велике завладе помогле су више да узмуте нѣгово царство. Найнеизвинѣн є зато, што се быо опіо своимъ собственомъ славомъ: онъ даваше упрезати у кола найгордіе цареве, ков бы победіо. За тимъ онъ познаде свою погрешку, и стиѣаше се, што є быо тако безчовечанъ. Такавъ є быо плодъ нѣгове победе. Ето шта завоевачи чине противу свога царства, и противъ сами себе желеѣи отимати землѣ свои суседа; ето шта є умалило цара иначе тако праведна и благодетелна; и то є ово, што умали славу, кою му богови быяу приуготовили.

Невидишь ли сине мой тога другога, кога се рана види онако сѣйна? то є неки царъ одъ Каріе именовъ Диоклидъ, кой є себе жертвовао у некой битци за свой народъ; єрбо є пророчиште казало, да ће у войны Каріана и Лидіана онай народъ победоносанъ постати, кога царъ погине.

Гледай онога другога: то є еданъ мудри законодаваць, кой давши своимъ поданима законѣ способне учинити їи добрымъ и среѣнѣма, даде имъ клетву, да неѣду никада повредити ни єдногъ одъ ти закона за време нѣгова отсутствия. Потомъ отиде на путь, и самъ себе изагна изъ отечества, и умре беданъ у туѣой землѣ, да бы обвезао свой народъ чрезъ нѣгову клетву да храни на веки те законѣ тако полезне.

Овай други, што га видишь, єсте Евнезимъ царъ Пиліански еданъ одъ предкова мудрога Нестора. У некомъ помору, кой опустоваше землю, и кой умножи тѣни на бреговима Ахерона, моляше онъ богове, да ублаже нѣювъ гнѣвъ, плаѣаюѣи своимъ смрѣу за толико хиляда невини люди. Богови га саслушаше, и дадоше му овде праву царевину, спрама ков све оне, што су на землѣ, само су празне сенке.

Онай стараць, што га видишь увенчана цвѣтемъ, єсть онай славни Белусъ. Онъ є царовао у Египту: узео є за жену Ахиноу хѣрь Бога Нила, кой сакрива изворъ свои вода, и обogaѣава землѣ собомъ наводнѣне чрезъ свое изливѣ. Онъ є имао два сина: Даниса, кога ты познавшь исторію, и Египтуса, кой є своимъ именовъ наименовао то лепо царство. Белусъ мисляше, да є богатїи изобилѣмъ, у ков поставляше свой народъ, и любавлю свои подани к' нѣму, него свима данцима, ков бы онъ нѣима налагао.

Ти люди, за ков ты мислишь да су помрли, живе сине мой. Животъ на землѣ худо провоѣенъ, сама є смрть. Имена

су само променѣна. Да бы благоугодно было боговима, да тебе учине добримъ, да заслужишъ овај блажени животъ, кога ништа више неможе ни окончати ни узмутати, похити, време е, и тражи твога родитеља. Пре, него што га нађешъ, ахъ! колико ћешъ видити пролирене крви! каква ли те слава очекуе на поляма Хесперије! спомени се савета мудрога Ментора, само нѣга слушај, и твоје ће име бити велико кодъ свию народа и крозъ све векове.

Ово рече, и тај часъ одведе Телемака к' вратима одъ слонове кости, крозъ која се могаше изићи изъ мрачнога царства Плутонова. Телемакъ с' пунимъ очима суза остави га немогући га загрлити, и изходећи изъ ови мрачни места, врати се потайно к' стану саюзника ствгнувши на путу она два млада Кретијанина, кои су га допратили до пештере, и кои се нису надали, да ће га више видити.

Конацъ књиге деветнаесте.

ТЕЛЕМАКЪ.

КЪНИГА ДВАДЕСЕТА.

Међу тимъ поглавари одъ войске сабраше се, да се саветую, е ли одъ потребе завладати Венузіомъ; то быаше неки яки градъ, кога е Адрасть отео на силу одъ свои суседа Апуліянца Певцета. Ови су противъ нѣга ступили у саюзъ, да ишту правицу за ову увреду. Адрасть, да бы ий ублажіо, дав у залогъ тай градъ у руке Луканіанима, али быаше подкупіо новцима и гарнизонъ у нѣму и заповедника нѣговога тако, да онъ више имаде власти него Луканіяни у Венузіи. Апуліянци сагласивши се на то, да воиство Луканіянско охранява Венузіу, быяу преварени у той погодби.

Неки грађанинъ именовъ Демофантъ, быаше потайно повудіо саюзнике, да имъ ноћу врата градска отвори. Ова полза быаше іоштъ већа, што е Адрасть све свое воене потребе и препитаня оставіо у некомъ градићу близу Венузіе, коп се небы могао бранити, кадъ бы Венузія пала. Филоктеть и Несторъ мишляу већъ, да се валяше ползовати тимъ срећнимъ случаемъ. Сви поглавари одвучени нѣовомъ влашћу и заслеплѣни ползомъ тако лакога завладаня одобрише то мнѣніе; али Телемакъ чиняше своя последня усиленя, да бы ий одъ тога одвратіо.

Я знамъ, говораше онъ, ако е икада кой човекъ заслужіо, да буде преваренъ и ухитренъ, то е Адрасть, онъ, кой е тако често варао савъ светъ. Я видимъ, да бы вы завладавши Венузіомъ добили притяжанъ еднога града вамъ принадлежећа, будући да е Апуліянски, кой е народъ такођеръ у вашемъ саюзу. Я признаемъ, да вы то можете чинити съ већомъ справедльивошћу, него Адрасть, кой е дао градъ у залогъ подмитивши заповедника и гарнизонъ, да може у нѣга ући кадъ за благо рассуди. Напоследакъ я разбирамъ као и вы, да, како

бы завоевали Венузіомъ, вы бы были властни и одъ градиѣа, где су сва приуготовленя воена, што е Адрасть сабрао, и вы бы тако окончали у два дана ову овако страшну войну. Но ніе ли болѣ умрети, него такимъ средствима победити? валя ли одбіяти превару съ преваромъ? неће ли се реѣи, да су толики саюзни царевн скупали се, да накажу безбожнога Адраста за нѣгове преваре, а сами варалице были као и онъ? Ако е и нама позволѣно, да чинимо као Адрасть, то онъ ніе кривъ, и мы немамо право, што оѣемо да га казнимо. Шта! Хеспериа цела подкреплѣна толикимъ поселеняма Грчкима и хероима повратившимъ се изъ обсаде Троянске заръ нема другогъ оружя противъ неверности и клетвопреступленя Адрастовогъ, него саму неверность и клетвопреступленѣ?

Вы сте се заклели стварма најсветимъ, да ћете оставити Венузію у залогу и у рукама Луканіяна. Гарнизонъ Луканіянки, велите вы подкуплѣнъ е новцима одъ Адраста. Я то веруемъ, као и вы: али е тай гарнизонъ свагда подъ платомъ Луканіяна; онъ ніе нѣма одказао повиноваѣ. Онъ е баремъ, видимо, наблюдавао неустралитет. Ни Адрасть, ни нѣгови люди, нису никада уходици у Венузію, погодба дакле стои. Ваша клетва ніе заборавлѣна одъ богова, Или ћемо онда заръ дане речи хранити, кадъ неузимамо добри изговора, да бы іѣ само повредили? или ћемо само онда бити верни и богобоязливн к' клетвама, кадъ неузимамо ничега добити повређуюѣи свою веру? Ако немате любавн к' добродетельн и страа к' боговима, баремъ старайте се за ваше поштенѣ и за ваше користи. Ако вы людма покажете тай пагубни примеръ, недржеѣи свою речъ, и газеѣи заклетву за окончати войну, колико ли войнн нећете изъ нова узбудити тимъ незаконимъ поведенѣмъ! кои суседъ неће принуђенъ бити бояти се одъ свію васъ, и на васъ мрзнити? ко ће одъ сада у највеѣимъ нуждама Вама се поверити? какову безопасность можете вы дати, кадъ сте ради бити искрени, коя ће важна бити, за уверити ваше суседе о вашој искренности? оѣе ли то бити торжественн уговоръ кадъ га погазвте подъ ноге? Оѣе ли то бити закона клетва? Хе! неће ли се знати, да вы богове низашто недржите, када се надате извуѣи изъ клетвопреступленя неку користъ? миръ неће веѣ имати више безопасности него война у вашемъ призреню: све, што одъ васъ буде доодило, сматраће се, као война притворна или явна: вы ћете бити вечни непріятели свію они, кои буду

имали несрећу да буду ваши суседи. Сва дела, која буду изискивала поштена, праводуша и поверености, постаће за васъ нем огућна. Више не можете имати никаква способа да учините ово веројатнимъ, што узобећавате.

Ево, придодаде Телемакъ јошть важнїя узрока, кой васъ убедити мора, ако воле чувствуете праводушіе и колико нибудъ предвиђате ваше користи: то естъ да поведенъ тако обманчиво напада у себи цели вашъ саюзъ, и иде да га разори. Ваше клетвопреступленъ даће Адрасту победу.

При овимъ речма цео зборъ у сметњи упыта га, како онъ сме говорити, да бы едно дело, кое бы несумњну победу дало саюзу, могло га разорити?

Како? одговори имъ онъ, можете ли се еданъ другоме поверити, ако еданъ путь прекинете единствени савезъ садружества и поверености, кое е честна речъ? кадъ већ примите за правило, да се могу повредити правила честности и верности заради велике користи, ко се између васъ може другомъ поверити, кадъ онај други узможе наћи велику користъ у недржаню речи и у вараню. Како ћете онда бити? ко не бы између васъ радъ быо предварити хитрости суседа са своима? шта ће одъ толики народа саюзни бити, кадъ се међу собомъ погоде обштимъ саветованѣмъ, да е дозвољно преварити свога суседа, и повредити дану речъ? какво ли ће бити ваше међусобно неповеренъ, вашъ раздоръ, вашъ жаръ разорити другъ друга! Адрастъ неће имати потребе да на васъ удара. Вы ћете се доволно међу собомъ растрзавати; вы ћете оправдати нѣгова вероломства.

О премудри и великодушни цареви, и вы, кои заповедате с' толикимъ искуствомъ надъ безбројнимъ народима! непрезирите послушати савете еднога младога човека; ако паднете у најужаснїе крайности, у кое война по неки путь баца, онда бы валяло, да се подигнете вашомъ бодрошћу и усиленѣмъ ваше добродетельи, ербо право мужество неда се никада оборити; али ако бы вы едномъ раскинули преграду поштена и праводуша, то бы была непоправима штета. Вы небы могли више ни постановити поверенъ нужно къ успеху свїю важни дела, нити повратити люде къ правилама добродетельи, кадъ ий научите да нѣи презиру. Чегга се боите вы? немате ли вы доволно мужества за победити безъ преваре? добродетель ваша присадинѣна к' силама толики народа нїе ли вамъ доволно

на? Побимо се, умримо ако треба, болъ е, него да победимо тако срамотно. Адрасть, безакони Адрасть, у нашими е рукама, ако мы само узиамао стра подражавати нѣговой подлости и неверности.

Телемакъ окончавши овай разговоръ, осети, да в сладко убеженъ протекло изъ нѣгови уста, и проникло у глубину сердца. Онъ примети дубоко ѣутанъ у сабору, сваки мисляше, не о нѣму, нити о чарима нѣгови речи, него о сили истине, кою осеѣау у слѣдству нѣговога умствованя: удивленъ быаше изображено на лицама; напоследакъ се зачу неизвестно говоренъ, ков се мало по мало простираше по сабору; едни сматрау друге, и несмеѣау говорити; први очекивау, да бы се поглавари войске изяснили и сваки съ трудомъ удржаваше своя осеѣаня. На последакъ важни Несторъ ове речи изговори:

Достойни сине Улисевъ, Богови су дали да вы говорите, и Минерва, коя е толико надахнула вашего отца, уложила е у ваше сердце мудри и благородни советъ, когъ сте вы дали. Я негледамъ на вашу младость, я само Минерву сматрамъ у свему, што сте сада изговорили. Вы сте говорили за добродетель, безъ нѣ су найвеѣе користи праве штете, безъ нѣ се навлачи скоро света свои неприятели, неповеренъ свои союзника, ужасъ свою добродетели люди, и гнѣвъ праведни богова. Оставимо дакле Венузию у рукама Луканіяна, и стараймо се, како ѣмо победити Адраста нашимъ мужествомъ.

Онъ рече, и цели саборъ одобри ове мудре речи; али сваки одобраваюѣи удивленъ обрташе свое очи к' сину Улисеву, и мисляу у нѣму да виде где се светли мудрость Минерве, коя га е надахнула.

Сада се оцетъ друго питанъ подиже у совету царева, у коме онъ не манъ славе получи. Адрасть свагда свирепъ и вероломанъ посла у станъ еднога бегунца именовъ Аканта с' налогомъ, да отруе найстаріе поглаваре воинства, а сврхъ свега онъ имаѣаше заповестъ, да ништа нештеди за убиство младога Телемака, кой быаше ужасъ Доніянима. Телемакъ имаюѣи сувише мужества и искренности не быаше склоненъ къ неповереню, и прими безъ муке с' пріятельствомъ овога злосреѣнога, кой е видіо Улиса у Сициліи, и кой му повествоваше приключеня тога хероя. Онъ га препитаваше, и стараше се утешити га у нѣговой несреѣи; ербо се Акантъ жаляше, да е было преваренъ и худо држанъ одъ Адраста; али питаше и сагреваше у своимъ

недрима отровну змію, коя му веѣхъ хотяше учинити смртоно-
сну рану.

Уфатише другога добегца именовъ Аріона, кога Акантъ
шиляше к' Адрасту, да га извести о станю стана саюзника, и
да га увери, да ѣе онъ сутрашњи данъ отровати све главне
цареве с' Телемакомъ на некой части, кою овай дужанъ быя-
ше давати. Аріонъ уфаѣненъ исказа сву издаю. Подозревау, да
е онъ у споразумленю с' Акантомъ, ербо добри пріятельи быяу;
али Акантъ савршено притворанъ и неустрашимъ браняше се
с' толикомъ майсторіомъ, да га немогау убедити, нити дознати
дно тайнога ньювога договора.

Многи цареви быяу тога мнѣнія, да у овой сумњи жер-
твую Аканта безопасности обштенародной. Потребно е, говорау
они, да га дамо убити. Животъ еднога човека ніе ништа, када
се ради о избавленю толики царева. Ништа зато, ако еданъ
невини и умре, када се дела о одржаню они, кои представляю
богове меѣу людма.

Каково безчовечно правило! каква варварска политика!
одговори Телемакъ. Шта! вы сте толико раскошни с' крвлю
човечіомъ, о вы пастири, кои сте поставлѣни надъ людма, и
кои надъ нѣма заповедате зато, да іѣ чувате, као што па-
стирь чува своє стадо! вы сте дакле свирепи куряци, а нисте
пастири; или по крайной мери нисте пастири ни зашто друго,
него да стрижете и да колѣте стадо, у место да га водите на
паше. Како вы судите, упуть е онай кривъ, кои се обтужи;
подозренъ заслужуе смръть; невини су предати милости и не-
милости ненавистника и клеветника, и што више тираничко
неповеренъ расло буде у вашимъ срцама, то ѣе више валяти
и жертви поклати.

Телемакъ изговори ове речи са некомъ влашѣу и же-
стокошѣу, коя одвлачаше срца, и коя стидомъ покриваше ви-
новнике тако худога савета. По томъ разблаживши се рече
имъ: што се мене тиче, я немаримъ толико за животъ, кадъ
бы живіо по ту цену. Я волимъ, да е Акантъ неваляо, него
да самъ я, и да ми истргне животъ са издайствомъ, него да га
я самъ учинимъ у сумњи да ѣу неправедно умрети. Али слу-
шайте вы, кои сте поставлѣни цареви, то естъ судіе народа,
морате знати судити людма с' правдомъ, благоразуміемъ и
умереношѣу, пустите ме, да я испытуемъ Аканта у вашемъ при-
сутству.

С' места онъ испытываше тога човека сврхъ нѣговаго обхожденя с' Аріономъ; онъ га натера да искаже много околности; често се онъ претвараше да ће га послати к' Адрасту, као бегунца достойнога каштиге, да бы приметіо, оће ли онъ страа имати, што ће быти тако натрагъ врашенъ или не; но лице и гласъ Акантовъ быяу спокойни. Напоследакъ немогући извадити истину изъ дубльине нѣгова срца рече му: дайте ми вашъ прстенъ, да га пошальмъ Адрасту. При овомъ исканю нѣгова прстена Анантъ побледи, и забуни се; а Телемакъ, кога очи быяу безпрестано управлѣне на нѣга, усмотри то: и онъ узме тай прстенъ. Я идемъ, рече му онъ, послати га Адрасту преко Луканіянца, именовъ Политрона, кога вы познаете, и кой ће поћи као потайно одъ ваше стране. Ако мы узможемо тымъ путемъ дознати ваше споразумленъ с' Адрастомъ, мы ћемо васъ немилосрдно дати мучити и убити, ако ли напротивъ кажете сада упуть вашу погрешку, мы ћемо вамъ ю опростити, задоволићемо се с' тымъ, што ћемо васъ послати на еданъ островъ мора, гди нећете никаква недостатка трпити. Онда Анантъ све исповеди, и Телемакъ доби одъ царева, да му се опрости животъ; ербо му га в и обећао. Послаше га на еданъ одъ острова Екинада, гди онъ у миру живяше.

По краткомъ времену неки Доніянаць одъ неизвестна рода, али духа стремителна и дрзновена, именовъ Диоскоръ, дође ноћу у станъ союзника, да ій понуди да заколѣ у своемъ шатору цара Адраста. Онъ то могаше; ербо смо властни надъ животомъ други, кадъ већ свой ни зашто неброимо. Овай човекъ единствено осветомъ діяше; ербо му Адрасть быяше отео жену, кою онъ смртно любяше, и коя у красоти быяше равна самой Венери. Он быяше науміо, или да убіе Адраста, и да поврати свою жену, или самъ да погине. Онъ имаѣаше тайна споразумленя, како бы ушао ноћу тайно у шаторъ царева, и быо помогнутъ у своемъ предузећу одъ многи поглавица Доніански. Али онъ мнеляше, да в потребно, да цареви союзни ударе у исто време на станъ Адрастовъ, да бы у той смуѣности могао лакше себе избавити, и свою жену извести. Умртвивши цара а неизведши свою жену валяше му и самомъ погинути.

Када Диоскоръ истолкова царевица свои намеренъ, сви се обратише к' Телемаку, да бы нѣгово мнѣніе дознали.

Богови, одговори онъ, кои су насъ сахранили одъ злодея, запрећую намъ онима служити се. Мы башъ и да небы довольно добродетельи имали, да мрзимо на издайство, довольно е што сама наша користь то зактева да га одбацимо. Како му мы дамо власть нашимъ примеромъ, то мы заслужуемо, да се оно противу насъ окрене; одъ тога часа ко бы између насъ было безбеданъ? Адрасть моћиће, може бити, ласно се спасти едъ удара, кой му угрожава, и учинити, да падне на цареве саюзне: война се више неће звати война, нити ће мудрость и добродетель више бити одъ икаква употребленя; видићемо вероломство, издайство и тайноубиство. Мы ћемо чувствовати сами то печално слѣдство, и заслужићемо то, будући да смо дали силу найвећемъ злу. Я заключавамъ дакле, да е нужно натрагъ вратити овога злодея Адрасту. Я признаемъ, да тай царъ то незаслужуе; али сва Хесперија и сва Гръка, кое гледаю на насъ, заслужую, да држимо то правило, да бы заслужили нѣгово почитанъ. Мы смо сами себи дужни, найпосле мы смо дужни праведнимъ богovima ту одвратность одъ вероломства. Упутъ послаше Диоскора к' Адрасту, кой дркташе одъ опасности, у којой се наодио, и немогаше се довольно надивити великодушю свои неприятеля; ербо злоковарни немогу да познаду чисту добродетель. Адрасть дивляше се противъ самогъ себе томе, што сада виђаше, и што несмеђаше хвалити. То благородно дело саюзника позиваше му стидну успомену свію нѣгови превара и безчовечія. Онъ радъ быяше поизити великодушіе нѣгови неприятеля, и стиђаше се показати се неблагодарнимъ, ербо нмъ дужанъ быяше своимъ животомъ; али покварени люди скоро отврђаваю противъ свега онога, што имъ у срце дира. Адрасть, видећи да поштенъ саюзника посведневно се умножаваше, мисляше, да е нужно учинити противу нѣ какво знаменито дело. Као што онъ нѣима немогаше никакве добродетельи показати, то онъ баремъ желяше придобити какву велику користь над-нѣима оружіемъ; и похита да се с нѣмъ побіе.

Данъ битке кадъ приспе, едва зора беше отворила сунцу врата истока на путу посеяномъ ружицама, кадъ млади Телемакъ, предвараваюћи своимъ старанѣмъ бодрость найстаріи поглавара, оте се изъ наручія сладкога сна, и постави у движенъ све чиновнике. Нѣговъ шлемъ покривенъ летућомъ гривомъ блистаще се већ на нѣговой глави, а панцирь на нѣговимъ леђима

заслепляваше очи целога воинства; дело Вулканово имаѣаше осимъ свое наравне красоте, сѣйность штита, коя на ономъ сакривена быаше. Едномъ рукомъ држаше онъ копѣ, а другомъ показиваше различна местоположеня, гди стати валяше. Минерва быаше улила у нѣгове очи огань божествени, а нѣговомъ лицу неко гордо величество дала, кое веѣь победу обеѣаваше. Онъ ступаше, и сви цареви заборавляюѣи на свою старость и свое достоинство, чувствовау, да иѣ нека виша сила тераше за нѣимъ. Слабо саревнованѣ неможе више да улѣзе у нѣова срца, и све ономе уступа, кога Минерва невидимо руководи. Нѣгово деланѣ небыаше нагло и устремително: онъ быаше краткъ, спокоянѣ, свагда готовѣ да послуша друге, и да се ползуе нѣновимъ советима, но деятеланѣ, предвидеѣѣ, внимателанѣ у потребама найдалнѣимъ и располажуѣи са свима стварима у време, ништа га несметаше нити забуняваше као остале, извиняваюѣи погрешке, поправляюѣи ошибке, предвѣраваюѣи препоне, неизскиваюѣи ништа преко мере ни одѣ кога, наданяваюѣи свуда слободу и поверенѣ.

Издаваше ли заповести, то чиняше съ речма најпростѣнма и најяснѣнма: онъ то повтораваше, за болѣ уразумити онога, кои томе следовати мораше; онъ у нѣговимъ очима читаше, е ли га добро разумео, онъ га гоняше да толкуе прѣятельски, како е разумео нѣгове речи, и главно намеренѣ нѣговога прѣдузеѣа. Дознавши тако прави смисао онога, кога шилаше, и кога е учинѣо участвикомъ нѣгови намереня, онъ га непушташе да поѣе пре, него бы му дао какве знаке уваженя и повереня за охрабрити га. Тако сви они, кое онъ отправляше быяу испунѣни жаромъ, како бы нѣму угодили и успехъ имали. Али нимало небыяу мучени страомъ, да ѣе имъ се приписати зло слѣдство, ербо извиняваше све погрешке, кое небы проиходиле одѣ зла срца.

Зреникъ се показиваше првенѣ и запалѣнѣ првимъ лучама сунца, и море быаше напуѣнѣо огнѣвима новага дана; цели пределъ быаше испунѣнѣ людма, оружіемъ, коньма и колма у движеню; то быаше смешани шумъ, подобанѣ волнама разяренимъ, када Нептунъ подиже у дубльни свои бездна прѣнепогоде. Тако Марсъ започиняше шумомъ оружя и страшнимъ прѣдуготовленѣмъ войне сеяти ярость у сва срца, полѣ быаше пуно копаля усправлѣни подобни класовима житнимъ, кои плодоносне бразде покриваю у време жетве; веѣь се подизаше

облакъ одъ прашине, кой мало по мало сакриваше предъ очима човечіимъ землю и небо. Узмуѣеность, ужасъ, кровопролиће, и немилосрдна смртъ приближавау се.

Како се прве стреле бацаше, Телемакъ подижући свое очи и руке горе къ небу, ове речи изговора :

О Юпитере! отче богова и люди, ты видишь съ наше страхе правду и миръ, кое се мы нисмо стидили тражити. Мы се са жаленѣмъ боримо, и волели бы поштедети кровь човечію, и самога овога непріателя, премда в онъ свирепъ, вероломанъ, клетвопреступникъ и богопротивникъ. Ты видишь, ти разсуди између нѣга и између насъ: ако се мора умрети, нашъ в животъ у твоимъ рукама: ако в потребно ослободити Хесперию, и оборити непріателя, то стои у твоємо могуѣству и у премудрости Минерве, твоє кѣри, дати нама победу, а слава ѣ твоя остати; ербо ты съ весима у руци располажешъ судьбиномъ борбе; мы се боримо тебе ради; ты еси праведанъ, а Адрасть в више твой непріатель, него нашъ. Ако твоя победа буде, пре него што се данъ сврши, кровь стотине волова потеѣиће на твоимъ алтарима.

Изрекши то, еднакъ онъ пусти свое бесне и запенѣне конѣ у нایتешнѣ редове непріательске. Онъ сусрете одма Періяндра Докріянца обучена у кожу лава, кога в убію у Цилици у време нѣговога онуда путованя. Наоружанъ као Херкулъ чворновакомъ, нѣговъ струкъ и снага чиняу га подобна Гигантима. Уназивши Телемака презираше онъ нѣгову юность и красоту нѣговогъ лица. Мислишь ли ти младићу женоподобни, рече онъ, да нама отмешъ славу битке! Иди дете, пођи међу тѣне, и тражи твога родителя. Изрекши ове речи, подиже онъ свою чворновату замашну и уковану гвозденимъ клинцима тоягу, коя быяше као катарка одъ лаѣс, сваки се страшаше одъ удара нѣзина пада; она угрози глави сина Улисева: али се онъ измаче одъ удара и залети се на Періандра, скоротечношћу еднога орла просецаюћа воздухе. Тояга падаюћи преби точакъ одъ кола и близу кола Телемакови. Међу тимъ млади Гркъ прободє однимъ ударомъ Періандрову гушу; кровь силно истучућа изъ нѣгове широке ране загуши му гласъ. Нѣгови бесни конѣ неосеѣаюћи веѣъ нѣгову ослаблѣву руку и узде летуѣе около нѣовогъ врата, одвукоше га тамо амо: онъ паде на своя кола, очи му се затворише предъ сунцемъ, и бледа се смртъ показа веѣъ на нѣговомъ променѣномъ лицу. Телемакъ имаѣа-

ше састрада на съ нѣмѣ, еднакъ предаде онъ тело нѣгово нѣговимъ служительима, а кожу лава съ тоягомъ задржа при себи за знакъ побѣде.

Потомъ тражаше Адраста у гомили, али тражећи нѣга низвргне онъ у подземна множину войника; Хилей упрегнувши у своя кола два коня подобна коньма сунца и уговна на широкимъ ливадама, коѣ орошава Ауфидія; Демoleonъ, кой негда у Сицилія раванъ быяше Ериксу у бореняма Цеста; Кранторъ, кой быяше угоститель и пріятель Херкулевъ, када ѣ овай синъ Юпитеровъ путовао преко Хеспериѣ, и ту лишіо живота безчестнога Какуса; Менекратъ, за кога говорау, да ѣ быо подобанъ Полуксу у рванію; Ипокоонъ Салаціански, кой подражаваше вѣштини и лепомъ начину Касторовомъ у држанію коня; славни ловаць Еуримакъ свагда крвавъ одъ крви медведа и дивльи вепровъ, коѣ онъ убіяше на површинама покривенимъ снегомъ хладнога Апенина, кой ѣ быо, казивау тако предрагъ Діани, да га ѣ она сама собомъ учила стреляти; Никостратъ, победитель еднога Гиганта, кой блюваше огань у стенама горе Гортана; Клеантъ, кой хотяше узети за жену младу Фолое кѣрь реке Лириса. Она быяше обећана одъ нѣзина оца оное, кой бы ю ослободіо одъ крилате аждаѣ окоћене на бреговима реке, и коя до мало дана мораше ню прождерати: по предсказанію еднога прорицалишта. Овай млади човекъ одъ жестоке любви обећа умрѣвити чудовиште: онъ у томъ успе, али се неможе наслађавати плодомъ свое побѣде: и докъ се Фолое преправляше сладкомъ венчаню, очекиваше она нестрпелливо Клеанта. Но доби вѣсть, да ѣ пошао съ Адрастомъ у бой, и да ѣ Парка немилостиво пререзала нѣгове дане. Она нѣзинимъ риданѣмъ и плачемъ испуни лугове планине суседне до реке; обливаше свое очи сузама, и разчупаваше свое лѣпе плаве косе; побаци цветне венце, коѣ имаше обичай плести. Као што она непрестаяше данъ и ноћъ плакати, Богови дирнути у срце нѣзинимъ плачемъ и принуђени прошенѣмъ учинише край нѣной жалости. Одъ многогъ проливаня суза она поста на еданъ махъ источникомъ, коѣ утичући у недро реке савдињава свое воде са водама бога нѣзинога родителя; али ѣ вода тога источника іошть горка, трава около нѣга растућа нецвета никада, и на нѣговимъ жалостнимъ краевима ненаоди се друге сѣни, кромъ сѣни кипариса.

Межу тимъ Адрасть разумевши, да Телемакъ свуда простире ужасъ, тражаше га с' наглошћу. Онъ се надаше ласно победити сина Улисева, будући годинама јоштъ нежанъ быше, и вођаше около себе тридесетъ Доніана чрезвичайне ячине, вештине, смелости, коима обеђаваше велике награде, ако бы могли у битци убити Телемака каковимъ нибудъ начиномъ. Да га в сусрео у почетку борбе, безъ сумнѣ нѣгови тридесетъ люди обколивши кола Телемакова, докъ бы Адрасть са прсію на нѣга ударіе, небы имао никаква труда умртвити га. Али га Минерва заведе.

Адрасть мисляше, да чуе и види Телемака на месту едного равнога удоля у подножю некога холма, где имађаше много ратобораца; онъ потрча, полети радъ напити се крви, али место Телемака онъ усмотри старога Нестора, кой рукомъ дрктућомъ бацаше на срећу неколико бесполезни стрела. Адрасть у своіой ярости хоће да га прободе. Али чета Пиліянаца одбрани Нестора.

Онда облакъ одъ стрела помрачи воздухъ, и покри све ратоборце. Ништа се друго нечуяше, осимъ жалостна јуканя умирући и шумъ оружя они, кои падау у метежу. Земля подъ мртвимъ телесима стенияше, потоци крви течау са свію страна; Белона и Марсъ съ пакленимъ Фуріама обучене оделомъ гаднимъ и крвавимъ, насиђавау нѣове свирепе очи тимъ позорищемъ и безпрестано обновляау ярость у срцама. Та людма вепріательска божества далеко одбіау одъ ова два воинства благородно састраданѣ, умерено мужество, и кротко човечество. У той измешаной гомили люди, крвожедни едни противъ други, виђаше се само сеча, osveta, очаянѣ и скотски гнѣвъ. Мудра и непобедима Паласъ сама собомъ то видећи стрепяше, и уступаше натрагъ одъ ужаса.

Межу тимъ Филоктетъ ходећи ходомъ тихимъ и држећи у рукама стреле Херкулезе приближаваше се у помоћ Нестору. Адрасть немогавши докучити божественога старца обараше своима ударима многе Пиліянце, кои мртви на землю падау. Већъ быше Ктезила оборю, у трчаню тако лака, да му се едва трагъ на песку познаваше, а кой у своіой земљи прстигаваше найбрже воде Еуротаса и Алфеа. Предъ нѣимъ паде Еотифронъ, красніи него Хилаксъ, тако горећи ловаць и Хиподантъ; Птериласъ слѣдовавши Нестору у опсади Троянской, и кога в в самъ Ахилесъ любіо за нѣгову храбрость и ячину.

Аристокитонъ окупанъ у реки Ахилоу быяше получію одъ овога Бога силу претварати се у свакояке видове. Ваистину онъ быяше тако витакъ и скоро у свима своимъ движеняма, да изъ руку найкрепчій избегаваше: али Адрасть єднимъ ударомъ копля учини га недвижима, и нѣгова душа єднакъ изиђе са нѣговомъ крвлю.

Несторъ видеѣи, да му найхрабрів поглавице погибоше одъ руке немилосердногъ Адраста, као што златни класови падаю у жетви подъ оштримъ српомъ неусипнога жетелца, забораваше на опасность, у кою бесполезно вргаваше свою старость. Нѣгова га мудрость оставляше; онъ немпеляше више ни о чему, него како ће гледати Пизистрата свога сина, кой са свое стране подупираше са жаромъ борбу, да бы уклоніо опасность одъ свога родителя. Али се приближи онай пагубни часъ, у коме Пизистратъ имаше дати Нестору осетити, колико су люди често бывали злосреѣни зато, што су задуго живили. Пизистратъ понесе ударъ копля тако силанъ противъ Адраста, да бы Донијанинъ морао подлеѣи, али га онъ избеже, и докъ Пизистратъ поколебанъ промашенимъ ударомъ, кога быяше дао, поврташе свое копль, прободє га онай копльмъ у средъ трбуа. Нѣгова утроба поче истицати с' потокомъ крви. Нѣгово лице увену, као цвєтъ, кога в рука Нимфе узабрала на ливади. Очи се нѣгове скоро угасише, и гласъ ослаби. Алцей нѣговъ учитель, кой при нѣму быяше подржаваше га када хотяше пасти, и однесе га на рукама к' нѣгову родителю. Ту хотяше онъ говорити, и дати последнѣ знаке свое нежности, но отворивши уста издаву.

Докъ Филоктетъ около себе простираше човекоубиство и ужасъ, да бы одбіо усиленя Адрастова, Несторъ држаше на своимъ рукама тело свога сина, онъ испуњаваше воздухъ плачемъ, и немогаше дана трпяти. Злосреѣни я родитель и да овако дуго проживимъ! ахъ немилосердне судбине! зашто нисте окончале мой животъ или у лову дивлѣга вєпра одъ Калидона, или на путу, кадъ самъ ишао у Холкисъ, или у првой опсади Тров? я бы са славомъ и безъ огорченя умро: а сада я проводимъ болну старость презрену и безсилну: я далѣ живимъ само за єдина зла, и сада ништа друго неосєѣамъ осимъ єдне жалости. О сине мой! о драги Пизистрате! кадъ самъ изгубіо твога брата Антилока, тебе самъ јоштъ имао за утеху, а више ни тебе немамъ, немамъ више ништа, и ништа ме не-

не утешити; све в за мене свршено, надежда едно ублаженѣ
мука човечи нѣ више добро, коє бы се мене тичало. Анти-
лоче, Пизистрате, о предрага децо! я васъ данасъ обоицу гу-
бимъ! смръть еднога отвара рану, кою в други дубоко учинио
у моме срцу; я васъ више небу видети, ко ће мов очи затво-
рити, ко ли мой пепео сакупити? О Пизистрате! ты си умро
као и твой братъ, као човекъ храбаръ, само јоштъ я еданъ
немогу да умремъ. Изговоривши ове речи онъ се хотяше про-
бости оружјемъ, коє носаше, али му задржаше руку. Овай не-
срећни старацъ паде у несвестъ, и однесоше га у шаторъ, где
повративши свое крепости онъ се хотяше да врати у борбу,
али га задржаше противу нѣгове волѣ.

Међу тимъ Адрасть и Филоктетъ тражау еданъ другога.
Очи нѣове быяу пуне огня, као очи лава или леопарда, кои
се траже, да се расчупаю на поляма, орошенимъ Канстромъ.
Угроженя, ярость воєна, и свирепа освета сјяше се у нѣовимъ
дивљимъ очима. Они свуда известну смръть простирау, куда
ударау своимъ копљама. Сви ратоборци гледау у нѣи с' ужа-
сомъ. Већъ еданъ другога угледаше, и Филоктетъ држаше у
руци свое смртоносне стреле, коє нису никада промашиле уда-
ра у нѣговимъ рукама, и одъ коє ране су неизлечиме. Али
Марсъ, кой свирепогъ и неустрашимогъ Адраста помагаше, не-
даде, да онъ одма погине. Онъ преко нѣга хотяше продужити
ужасе войне, и усугубити крвопролиће. Адраста одржаваше
јоштъ правосуђе Богова, да бы каштиговати люде, и пролива-
ли нѣову крвь.

У ономъ магновеню, када Филоктетъ на нѣга хотяше у-
дарити, и самъ се рани ударомъ одъ коєля, кога му даде Ам-
фимакъ, млади Лукіянинъ, красни одъ славнога Ниреа, кой у
красоти лица едномъ само Ахилу уступаше, међу свимъ Грци-
ма, кои су се борили у обсади Троянской; како Филоктетъ
доби ударъ, онъ потеже стреломъ на Амфимака, коє му про-
боде срце. Упутъ се нѣгове прекрасне црне очи угасише, и по-
крише смртнимъ мракомъ; устне нѣгове црвеніє одъ ружице,
кою рађаюћа се зора сєє по зренику, увенуше, и бледость
ужасна угаси нѣгове образе. То нежно и чарно лице скоро се
промену. И самъ Филоктетъ имађаше о томъ састрадањя. Сви
ратници уздануше видећи гди паде тай младићъ у крви у ко-
јој се ваљаше, и где нѣгове прекрасне косе као Аполонове ву-
коше се по прау.

Филоктетъ победивши Амфимака бы принуђенъ вратити се изъ бятке, еръ губляше свою крвь и свою снагу. Сама нѣгова стара рана у усиленю борбе већъ готова быяше отворити се и обновити нѣзине болѣ; ербо синови Ескулапа са нѣговимъ божественимъ искусствомъ нису могли излечити га са свимъ. Онъ мало што непаде на гомилу крвави лешева, кои свудъ на около лежау. Архидамасъ найгорди и найвешти одъ свою Е-баліана, кога е довео са собомъ да оснуо Петилію, диже га одъ борбе у ономъ магновеню ока, у комъ бы га Адрасту безъ труда подъ ноге оборіо. Адрасту више ништа несмеђаше противу стати, или закоснити победу. Све пада, све бежи, као што река изливши се изъ свои крава своимъ брзимъ водама односи жпта, стада, пастире и села.

Телемакъ издалека зачу вику победителя; онъ види безпоредакъ свои, кои бежау предъ Адрастомъ, као што чопоръ плашљиви елена преоди широка поля, лугове и планине па и саме најбрже реке, кадъ ій тераю ловци.

Телемакъ уздисаше, ярость быяше у нѣговимъ очима; онъ остави места, на којима се задуго боріо с' толикомъ опасншћу и славомъ. Похита у помоћъ своимъ: приближи се обливенъ крвлю многи непріятели, које е онъ изъ далека убіо, и подиже вику, која се чу кодъ обадва воинства.

Минерва быяше нешто незнамъ страшно придодала нѣговомъ гласу, кой се разлегаше по обличњимъ планинама. Марсѣ нѣ никада крепчѣ дао чути у Траци свога свирепога гласа, кадъ позива паклене Фуріе, убиство и смртъ. Та Телемакова вика даде срцу нѣгови войника мужество и дрзкость. Непрїатели се одъ страа смрзоше; самъ Адрастѣ имађаше стидъ осећаюћи себе смућена. Незнамъ колико пагубни предсказаня учинише га да стаде трепетати, и што га одушевляше, быяше више очаянѣ, него спокойна храбрость. Три путъ га нѣгова дрктућа колена почеше издавати. Три путъ онъ уступаше немислећи на то, што чиняше. Бледость слабости, и хладанъ зной простре се по свимъ нѣговимъ членовима; нѣговъ гласъ промукао и прекинутъ немогаше ни едне речи изрећи. Очи нѣгове пуне мрачна огня и бацаюће искре чиняу се да му изъ главе испадау: быяше као Орестѣ узнемириванъ Фуріама. Сва нѣгова движеня быяу мучителна. Онъ поче веровати, да има богова, у себи уображаваше да ій види разгнѣване, и као да чуаше неки неми гласъ, кой исхођаше изъ бездне, и позиваше га

у црни пакао. Све му даваше осетити руку небесну и невидиму висећу надъ нѣговомъ главомъ, коя све тежа постаюћи иђаше да га удари. Угашена у нѣговому срцу надежда и нѣгова смелость исчезну као светлостъ дана што нестас, када сунце седа у морска недра, а земля завія у мракъ ноћи.

Безбожни Адрасть сасма дуго време, држатъ на земљи сасма дуго време, да нѣ таква каштига была потребна за люде, приближаваше се к' своје последнѣмъ часу. Онъ принуђе-но похити к' своіой неизбежной судбини; ужасъ, мучителна грижа савести, изумленѣ, ярость, гнѣвъ, очаянѣ ступаю с' нѣмъ заедно. Како угледа Телемака, помисли видети пакао, кой се отворио, и віорове пламена происходећа изъ црнога Флегетона, кой готовъ быаше да га прогута. Онъ повика, и уста му остана доше отворена, немогући произнести ни єднога слова, као спасаюћи човекъ у страшномъ сновиђенію што отвора уста, и уси-лява се говорити, али му безпрестано речи недостае, кое за-луду тражи. Рукомъ дрктућомъ и усиленомъ баци онъ на Те-лемака копль. А овај неустрашими као пріятель Богова покри се своимъ штитомъ; виђаше се већъ победа покриваюћа га своимъ крилма и држећа венаць надъ нѣговомъ главомъ. Мужество кротко и любко светляше се у нѣговимъ очима; држа-ли бы га за саму Манерву, толико се онъ показиваше мударъ и умеренъ у найвећимъ опасностима. Копль бачено Адрастомъ одби се одъ штита. Онда Адрасть брзо потрже мачъ, да бы смео сина Улисева, да небаци свога копля са свое стране. Те-лемакъ видећи Адраста са мачемъ у руци похита свой извући, а копль остави на страну.

Кадъ ій видеше обоицу где се боре изъ близа, сви остали борци у ѣутанію спустише оружја, да нѣи с' вниманѣмъ сма-траю, и одъ нѣіове борбе судбину целе войне дочекаю. Две саблѣ саяне као мунѣ, изъ кои изилазе громови, укретише се неколико пута, и залуду о оружја углађена ударау, коя одъ нѣи одзвекую. Ова се два борца пружау, стешнявау, привіяу на єданъ путь подизау и спуштау. Бршлянъ, кой расти изъ жила єднога дрвета, нестискуе тешнѣ трупъ чворноватъ и тврдъ своимъ одраслимъ гранама пропуштенимъ до найвиши грана дрвета, као што се ова два ратоборца стискоше. Адрасть іоштъ нишга небыаше изгубіо одъ свое снаге. А и Телемакъ не-быаше са свимъ сву свою изгубіо. Адрасть много пута нап-няше се, да би свога неприятели преварио и потресао. Онъ хо-

тяше шчепати мачъ младога Грка, али залуду: у ономъ магновеню, у комъ га тражаше, Телемакъ издиже га са землѣ, и обали на песакъ: онда овај незаконикъ презиравши свѣгда богове, показа стидни стра смрти: стиѣаше се молити за животъ, а немогаше се уздржати, да непокаже колико га желяше. Онъ желяше узбудити састраданѣ Телемаково: Сине Улисевъ, рече онъ, сада топрвъ я познасмъ, да има праведни богова; они ме казне онако као што самъ заслужио. Само една несреѣа отвара людма очи, да виде истину. Я ню видимъ, она ме осуѣуе. Но нека вамъ еданъ несреѣни царъ буде упомена о вашемъ родителю, кой се далеко одъ Итаке наоди, и онъ нека разнежи ваше срце.

Телемакъ држећи га подъ своимъ коленима, подигао быяше мачъ да му пресече грло и одговори: Я самъ хотео само победу и спокойство народима, коима самъ дошао у помоѣ. Я нежелимъ више проливати крви, живите дакле Адрасте; али живите, да поправите ваше погрешке. Повратите све, што сте поотимали, повратите тишину и правду по великой Хеспери, кою сте оскврнули толикимъ крвопролиѣама и преварама: живите, и будите други човекъ. Научите се вашимъ падомъ, да су богови праведни, да су зли люди злосретни, и да се вараю, ако траже среѣу у насилю, у безчовечности и у лажи; наипосле, да ништа нема слаѣе и блаженіе одъ просте и постојане добродетели. Дайте намъ у залогъ вашего сина Метродора са дванаестъ поглавица вашего народа.

При овимъ речма Телемакъ пусти Адраста да се подигне и пружи му руку несумняюћи се нимало о нѣговомъ вероломству; али Адрасть тай часъ баца се другимъ коплѣмъ, сасма краткимъ, ков сакривено држаше кодъ себе: оно тако оштро быяше, и таковымъ вештиномъ бачено, да бы проболо оружіе Телемаково, да ніе было божественно. У исто време Адрасть се заклони за едно дрво, да бы избегнуо гоненѣ младога Грка. Онда овај повикне: Доніянци, вы видите, победа е наша; безбожникъ се спасава само еднимъ издайствомъ. Кой се небои богова, тай се бои смрти; напротивъ кой се нѣи бои, небои се ничега другога, кромъ нѣи.

Говорећи ове речи приближи се онъ к' Доніянима, и учини знакъ къ своимъ, кой с' ове стране стояу, да пресеку путь веропреступномъ Адрасту, кой боѣћи се да га неуѣате, као да се хотяше повратити, па хоѣе да растера Кретьяне, кой предъ нѣга

стадоше, и недадоше му проћи. Али на еданъ ма Телемакъ
бръзъ као громъ, кога отаць богова на главе преступника баца,
нападе на свога противника, уфати га рукама победоносима,
и обори га, као што жестокоsrдни Борей обара нежне класове,
кои позлаћую полъ. Онъ га више неслушаше, премда се без-
божникъ усуди покушати јоштъ еданъ путъ употребити на зло
доброту нѣгова срца. Забоде свой мачъ у нѣгово срце, и низ-
рину га у пламень црнога Тартара у достојно наказанъ нѣгови
преступленя.

Конаць кнѣге двадесете.